

A MAGYARSÁG KÖNYVTÁRA
IV.

A KÓTAJI CSUDAKOVÁCS

ÍRTA
SZEMERE GYÖRGY

BUDAPEST, 1921
KIADJA A »MAGYARSÁG« SZERKESZTŐSÉGE

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-23-8 (online)
MEK-12599

TARTALOM

- I.**
A titokzatos kovácmester
- II.**
A Kastélyban
- III.**
Kótaji genre-képek
- IV.**
Kótaji bonyodalmak
- V.**
Méregkeverők
- VI.**
Fény és árny
- VII.**
Kibontakozás.
- VIII.**
Altörjay Péter
- IX.**
A kovácmester lelke
- X.**
Epilógus

I. A titokzatos kovácsmester

A fehér házak szinte rákönyököltek az országutra, a csattogó szurtos kovácsműhely szerényebb volt: körülbelül hat öl mély s négy öl széles helyet hagyott az uttestnek a szekértörött utasok s patkójukat elrugott lovak számára. De jutott ott hely bőven nemcsak a póruhárt szekerek és lovak, hanem az unatkozó dologtalan falusi intelligencia számára is.

Patika nem volt a faluban, hát odatelepedett a kaszinó. Persze ingyenben, mert kártyázni nem lehetett a törött szekereken vagy a lovak hátán, tagdíjat pedig csak olyan társaskör mer szedni, amelyben emez adót (jó esetben) ki lehet nyerni.

A kaszinózás reggeli kilenc órától ebédig tartott. Délután kvaterkázni szoktak a kótaji főemberek. A politizálás azonban sohasem szünetel: ezt a mérget belekeveri a kálomista magyar minden mulatságába, mert csak attól lehet jól veszekedni, ami pedig hozzátartozik az egészséghez, anélkül maga az ördög sem tudná a zsiros töltött káposztát és a tejfeles turóscsuszát megemésztetni.

Éhomra persze nem kívánja meg az ember az ország gondját, - elég gond a koplalás magábanvéve is - ám Kótajon nincs éhes ember. Azt mondják, nem is volt még tatárjáráskor sem. Kővér itt minden a földtől kezdve a házörző kutyáig. Zabot eszik még a Csucsi cigány lova is. Jut neki a máséból, csak el kell tudni hozni. Azt pedig tudja Csucsi.

A kovácsműhelytől egy hajintásnyira a falu végén veres bádogtetejű kastély kényeskedik. Mint valami vén kotlóstyuk a csibék háta mögött. A domb tetején ágaskodó templom ellenben úgy fest az apró falusi házcsibék között, mint egy kukorékoló kakas, mellette a paplak legfeljebb egy apró kappanhoz lenne hasonlítható.

Még három ilyen középszerű ház van Kótajon: a tisztalak, (aminek csak egyik fala látszik, a többi hármat telekuszta a vadszőlő), a jegyző háza (az ugynevezett kiskastély) és a kovács kuriaszerű rezidenciája, a műhely felett, egy vonalban a templommal a *hegy* tetején.

Az intelligencia krémje *főképen* ezekből a házakból kerül ki, de nem *kizárólagosan*. Kornya Náci például, a főmatador, paticsházban lakik, ha vasalt nadrágban jár is. A szintén intelligensnek mondható Karolin Tóni, az özvegy bíró albérlője, de van neki egy külön fészere is, amiben azonban csak festeni lehet. Nevezetesen festőművész Tóni, főképen lovakat fest, de lepingálja a birkát, sőt a leggrusnyább sertést is, mert az a hivatása. Állatfestő. Az embereket és a fákat már nem igen találja el. Egyszóval specialista. Ennélfogva szépen keres. Ha nem is pénzt, - azt képtelen oda nem adja a kótaji ember - csak naturaliát, de abból aztán annyit, hogy napjában kétszer is leihatja magát. Ezt meg is cselekszi Karolin mester lelkiismeretesen, mert józanon képtelen pingálni. Nem tehet róla: olyan a természete.

Hozzászámítja magát a kótaji intelligenciához Církék Guszti is, de ezt már nem lehet egészen helybenhagyni. Mert okos ember lehetett valamikor Guszti, - mondják, tanári diplomát is szerzett, - de most már nem az. Időközben elolvasott egy hatkötetes könyvet a kommunizmusról, attól megbolondult: azt hiszi, hogy ő is király, illetve a királynak sincs több joga és hatalma, mint neki.

Mindazonáltal eljárógatott a kaszinóba Guszti is. Az urak, bár szörnyen neveletlen volt, megtűrték őt maguk között, mert igen sokat lehetett rajta nevetni: folyton lázított s mivel lázadni senki sem akart, megkétkült mérgében, mint a pulykakakas s a földhöz csapdosta zsiros süvegét.

Altörjay Kázmér kamarás, a veres kastély lakója azt tartotta, hogy igen veszedelmes ember, legcélrányosabb lenne mindjárt felakasztani, mert ugysem végezheti vizszintesen.

A falu azonban nem adott hitelt ömértóságának, akinek különben sem volt valami nagy tekintélye embertársai között. Pedig bricseszen és kapnis csizmában járt, mint Saint-Juste és a papot kivéve senkivel sem fogott kezét. Hiába, a nagyképűség nem használt Kótajon, a virtuskodás és betyáros tempó sokkal jobban imponált a kálomista szittyáknak. Mindazonáltal szemtől-szemben megkapta a földesur a teljes titulust és tiszteletet, az emberek csak a háta mögött csufolták Albörnyainak s mondtak rá rossz vicceket.

Erről a csunya tempóról még Korláth Péter kovácsmester uram sem tudta leszoktatni a kaszinó tagjait, pedig az ő tekintélye és becsülete legelől járt a faluban. Hét vármegye határában a legkülömb embernek találtatott úgy testre, mint lélekre nézve. Kiklopsz-termet, barna Antinous-fej s szerető vig kék szemek. Keveset beszélt, de mindig okosan és választékosan. Nem pipált, megvetette a bort és a henyélést, az ének volt a főszenvedélye, főképpen a zsoltár s a virágot is szerette azonfelül. Aztán híres mester volt messzeföldön: megbízható és ügyes. Gyógyítani is tudott embert és állatot egyaránt. Kihuzta a fájós fogat, összeforrasztotta a törött lábat, leégette a lovak ináról a holttetemet, kerge birkának meglekelte a fejét s talpra állította a gurnyasztó disznót. Még pedig ingyen. Sőt gyakran megtörtént, hogy sajátjából fizette a gyógyítás dologi kiadásait.

Ilyenformán könnyen megérthető, hogy a kótaji kovácsnál nem volt népszerűbb és tiszteltebb embere a nemes vármegyének.

Egyébként is: volt a mesterben valami, ami hódított, parancsolt, vigasztalt, szuggerált, anélkül, hogy okát lehetett volna adni annak a rejtelmes hatásnak, amit embertársaira gyakorolt. Ha csak nem az volt az ok, hogy titokzatos homály fedte az eredetét, erkölceit, sőt háza tájékát is. Senki sem tudta, honnan került ezelőtt huszonöt évvel Kótajra, miért mesterkedik, mikor szép vagyona: nemesi kuriája s száz hold földje van, előkelő zárdában neveltette (anyja után katolikus) leányát s mérnökké képezte ki a fiát... Ilyen esetben pazar az emberi fantázia: Korláthra azt találták ki a kótajiak, hogy alighanem egy gróf kitagadott vagy természetes fia, akinek egyelőre érdekében áll, hogy titokban tartsa származását, de egyszer csak ki fog lépni a homályból s igazságot tévén, el fogja foglalni az őt megillető helyet.

A fantáziák élesztéséhez nagyban hozzájárult a kovács két gyermekének az egyénisége is. Gábor, huszonöt éves gépésmérnök-fia csodálatosan hasonlított az öreg Altörjay huszárfőhadnagy fiához, csak még daliásabb volt ennél, sőt magabizóbbnak, választékosabbnak tetszett a magatartása, nyugodt beszédmodora is.

De még ennél a fiunál is jobban feltűnt a kovács leánya, a husz éves Magda kisasszony. Nemcsak a szépségével, finom hajlamaival, uri kedvteléseivel is. Zongorázott, énekelt, festett. Bár házi teendőit sem hanyagolta el. Beszélt németül és franciául s piciny formás lábán oly kecses cipőt viselt, hogy szinte meg lehetett volna enni piskóta helyett. A két Altörjay kisasszony, (Málika és Róza), meg se közelítette az egyszerű kovácsmester leányát sem szépség, sem műveltség dolgában.

- Tündér! - állították a falu legvakmerőbb fantasztái, a vénasszonyok, - földi leánynak nem lehet olyan fehér bőre, ami mellett a hó is csak úgy fest, mint a rosszmosású ruha. Aztán - fejtegették álláspontjukat, - annyi jószág sem lakozhatik anyaszülte gyermek szívében, mint amennyi a Magda kisasszonyéban található. Még a verebek sem félnek tőle s kezéről eszik a fekete rigó.

Kivételes nő volt Korláth Magda valóban: tünemény. Ritmikus zene volt nemcsak a hangja, a járása is. Kalászszerű haja dicsfényként vette körül büszketartású kis fejét, buzavirág-szeme tündökölt, mint a nemes opál. És meleg volt a leány, csodálatosan sima és hajlékony, mint a

bársony. Léggöze illatozott, kábitott, boldogított. Apja szuggeráló erejét örökölte finomabb kiadásban, aranyos selyemkötésben. Ellenállhatatlan volt. Első látásra úgy megbűvölte a gögös Altorjayt, hogy az maga biztatta fel az angol kisasszonyoknál nevelkedett leányait, hogy az egyszerű kovács leányával barátságot kössenek, mert beválik egy herceg szalonjába is. - (Korláth Magdával ne fölényeskedjete, mert nevetségesekké teszitek magatokat; ezt mondjátok meg barátnőiteknek, a Forray grófkisasszonyoknak is.)

Igy esett meg Korláth Magda révén az a maga nemében páratlan csuda, hogy a világ legzárkózottabb kasztja, a vidéki magyar arisztokrácia kebelébe fogadott, sőt egyéni érdeme szerint ünnepelt egy falusi kovácsleányt.

Az előkelő urikisasszonyok között nevelkedett leány szinte természetesnek találta, hogy az Élet megtartsa számára azt a pozíciót, amit a zárda adott neki. A művelt uri társaság kedves előzékenysége csak jókedvre és szeretetre derítette a szívét, hiuságát pillanatra sem érintette. Naivsága és eredendő önérzete szinte kizárta lelkéből annak a lehetőségnek a képzetét is, hogy őt polgári származása, vagy apja mestersége miatt bárki is lenézhesse. S ha valaki kísérletet tett ilyen irányban, észre sem vette: egyéb lelki diszpozíciónak tulajdonította a gög feléje áradó fagyos lehelletét.

Fölsőbbeséges lelki tisztaságával ilyenformán egyszeribe lefegyverezte a női méltósága ellen intézett támadásokat.

Igy szégyenítette meg egyszer az irigy és rosszmájú Ninon grófnőt, az idősebbik Forray-leányt, aki sehogysem akart belenyugodni a társaság ama szerinte indokolatlan verdiktjébe, amely ráoktrojálta a *parasztkisasszony* barátságát. Szembe akart szállni a közszankcióval. Ugy kezdte, hogy elnézett az üdvözlésére siető Magda feje felett s nem fogott vele kezét. S midőn testvérbátyja ezért szemrehányást tett neki, úgy folytatta, hogy kiment a szobából, amelyben a társaság összegyűlt. Kinos jelenet. A jelenlevő gavallérok rosszalólag rázták a fejüket, de semmit sem tehettek a Magda érdekében. Nem utasíthatnak rendre egy előkelő urileányt. A hölgyek elpirultak, zavarodottan egymás szemébe néztek, de csak hallgattak ők is.

Az egész társaságban egyedül Magda tudta, mitevő legyen. Ártatlansága és szíve megmutatta az útját. Követte ellenfelét - mert nem tudta, hogy az - a másik szobába s így szólt hozzá nyugodt-szomorúan:

- Kedves Ninon, én téged megbántottalak, mentségemül szolgáljon, hogy nem akartam.

Az irigy, vénülő leány egy megvető mozdulattal s pár fagyos szóval visszaverte a *tolakodást*.

- Engem nem lehet megbántani. Nem tudom ki férhetne hozzám!

- Senki, - hagyta helyben Korláth Magda; - akinek nincs salak a szívében, minden támadással szemben vértézve van. Azért jöttem utánad, - folytatta, - hogy megkövesselek. Szeretlek, bámullak, mint mindenkit, aki szellemileg és erkölcsileg felettem áll, biztosíthatlak, - mondotta szinte tuláradó hévvel, - hogy az a gyermekesen szeles gesztus, amellyel az imént üdvözlésedre siettem, (- bizonyára ezt vetted tőlem rossz néven - tette hozzá magyarázatképen) - biztosíthatlak, hogy ez a hirtelenkedésem is csak ennek a szeretetnek tudható be. Máskor jobban vigyázok magamra, - végezte be szavait - csak most az egyszer bocsáss meg nekem..

A gögös grófkisasszony ámulva, hovatovább lebűvölten hallgatta a gyanutalan leány tiszta lelkének nemes kicsengését. Elszégyelte magát szíve mélyéig. Merev arcába meleg vérhullám szökött. Kitérte karját Magda felé.

- Én voltam a rossz, te bocsáss meg nekem, szeretlek.

Karonfogva mentek vissza a szalonba (az eset a kótaji kastélyban játszódott le), ahol az egybegyűlt társaság a házigazda ötletéből azzal ünnepelte meg a női bájnak az asszonygögn

kivivott felsőbbbbséges diadalát, hogy Magdának mindenki - férfi és nő egyaránt - egy-egy szál virágot hozott a kertből. A legszebb a dologban, hogy ez a nobilis tüntetés nemcsak az ünnepet hatotta meg, de könnyet csalt ki megtért ellenfele szeméből is...

Korláth Péter - bár egyszer sem volt közvetlen tanuja leánya nagy erkölcsi sikereinek - tisztában volt azzal a megkülönböztetett pozícióval, amit Magda a vidék uri társadalmában betöltött. Hiszen leánya, akár egy édesanyának, minden lépéséről beszámolt neki.

Az öreg kovácmester nagyon is ismerte az életet, tehát ellentétben Magdával, csöppet sem tartotta természetesnek leánya felkaroltatását. Inkább csudálkozott rajta. (A gögös uri társadalom szelleme változott volna meg, vagy egyedül csak az ő leánya egyéniségében rejlik az a varázs, amely egy ilyen csudálatos metamorfózis kibüvölésére képes? Más *idegennel* szemben zárva marad a kaszt?!)

Mindegy volt az a kovácmesternek. Akárhogy volt is, egyféleképpen örült szép ivadéka *hibátlan* életének. Büszke volt rá, de magára is, hogy oly szépen tudta vezetni a kicsi lelket, amit Isten az anya halála után az ő gondjaira bízott. Tehát jól tette, hogy a finom, szép keret stilszerű betöltéséről gondoskodott. Hiuságát nem szándékozik Isten leánya csalódásaival megfizettetni. A helyén van a leány ott, ahol van.

Leányáról eszébe jutott a fia, akit szintén *urnak* nevelt. S felragyogott a szeme. Nem, nem fog csalódni a fiuban sem. Ő is meg fogja találni a maga helyét. Nem is sejti - *rajta kívül* senki sem tudja a világon - *hol az a hely*, de rá fogja vezetni az ösztöne, a *nemes vére*. Mint ahogy leányát is csak az igazította el a *látszólag* felette álló környezetben.

Igy elmélkedett az egyszerű kovácmester. Tehát mégsem volt olyan egyszerű, mint amilyennek látszott. Valami titka lehetett csakugyan. Nagy, felemelő titka, ami hatalmas érzéseket revelált a lelkében. Talán ezeknek a magabazárt érzéseknek kisugárzása emelte őt életsorsosai feje fölé.

Annyi bizonyos: a természet a maga tökéletes organizmusában nem türi meg a teljes titkokat. Ha nem is árulja el egészen, amit az emberek elrejtenek egymás elől, egy részét mindenesetre leleplezi a lelki dugárúnak s bizonyosság helyett a valóságot megközelítő sejtelmekkel világosítja meg a félrevezetett emberek agyát...

II. A Kastélyban

- Magda!... Magda!

Elegáns huszártiszt állott a kovácslak előtt. A vadgesztenyefák sűrű lombornyóján átszűrődő napsugár nyughatatlan fényfoltokat festett az arcára, ami feszült várakozást árult el. Uri tapintata lebeszélte róla, hogy berontson a házba (ahol a délelőtti órákban magára hagyott leány, ki tudja, milyen diszkrét házi munkát végez), csak belekiabált a nyitott ajtóba:

- Magda! Magduska!

Végre választ kapott:

- Jó reggelt! Mindjárt kijövök.

Már jön is a lány. Ingválla ujja fel volt türve könyökig, de a munkához feltüzött szoknyáját sem eresztette le vendége előtt.

- Isten hozta, Pista. Miért nem jött be?

- Csak. Nem tudtam, nem háborgatom-e...

A főhadnagy kezét fogott a leánnyal, aztán folytatni akarta, de a leány incselkedő szemétől kiment a fejéből minden gondolat. Hát Magda beszélt.

- Üljünk le, Pista... oda a zöld padra. Mi ujságot hozott? Én most baracklekvárt főzök be, azért vagyok ilyen rendetlen.

- Nem rendetlen, Magda, - tiltakozott a főhadnagy, mialatt a padon a leány mellett elhelyezkedett, - így talán még helyesebb, mint ha ki van öltözködve.

Magda elpirult. Most már folytatta a legény:

- Azért jöttem, hogy elcsábítsam hozzánk tenniszezni. Ninon grófné rámparancsolt, hogy mindenáron hozzam magammal.

- Jaj, nem lehet, - sajnálkozott a leány, - apácska ebédjét nem merem egészen a szolgálóra bizni.

- Ej, - vélte Altorjay István, - apácska nem fog azért megharagudni, ha egy kissé el lesz szózva a leveze.

- Ő bizonyára nem, de én igen szégyelném magamat.

- Tehát nem jön.

- Majd ebéd után.

- Akkor mi jövünk - jelentette ki a huszártiszt - vendégestül. Az egész frekvencia. És elkérjük apától vacsorára.

- Ó, be örülök! Addig is csókoltatom a lányokat.

Magda felállt s nyughatatlanul a ház felé nézett.

Felemelkedett a huszár is.

- Dolga van? Elbocsát?

- El, Pista, majd kimulathatjuk magunkat este. Most a lekvár után kell néznem.

- Adieu, Magduska, a viszontlátásra!

- Adieu, Steff!

A becéző megszólítás egész megzavarta a katona fejét. Sehogysem akarta a leány bucsuzásra nyújtott kezét elereszteni.

Magda elkomolyodott.

- Eressze el a kezemet.

- Miért nem hagyja az enyémben, - erőszakoskodott a huszártiszt, - mikor tudja, hogy azzal örömet okoz nekem?

A leány erélyes rántással kiszabadította kezét.

- Hogy lehet ilyet még csak kérdezni is!

- ??

- Olyan vagyok én! Azt hittem, velem nem lehet flörtölni.

Altorjay István elszégyelte magát.

- Igaza van, Magda, maga nem arravaló; maga más, mint a többi lány, valami más, valami...

Megakadt, lesütötte szemét, bocsánatot kért, aztán tiszteletteljesen meghajtotta magát.

- Többet nem teszem.

Az őszinte megbánás megvette a leány aranyos, meleg szívét.

- Azért ne vegye oly tragikusan, Steff, a régi jó barátok maradunk.

Az ifju fejét rázta.

- Nem, Magda, nem barátok. Maga az urnő, az utólérhetetlen, én a szolga vagyok.

A tulzott hódolat bántotta a leányt. Nem hitt az őszinteségében.

- Ugyan, Altorjay, jobban becsülje meg magát... s engem is.

Ment volna, de a huszár visszakönyörögte.

- Ne még... Először egy jó szót... a bocsánatát... mondja, hogy nem vet meg.

- Ó nem, Pista, - nyugtatta meg a leány elkomolyodott szemét a főhadnagyéra emelve, - nem haragszom magára, sőt igen szeretem. Talán éppen azért, - magyarázta, - mert sokszor oly szeles, nem gondolja meg a szavát és a tettét... hirtelen szívü, az ilyenek a legőszintébb, a legjobb emberek. Visszontlátásra, kedves Steff, adieu!

Beszaladt a házba. Rövid fehér ruhájában, leeresztett pántlikás varkocsával úgy festett, mint egy iskolás leány.

A huszártiszt utána bámult. Jó ideig helyben maradt akkor is, midőn a fehér jelenség eltűnt szeme elől.

- Ó Magda, - suttogta magában, - mi lesz velünk!

Összekapta fogát, - alighanem a Sorsra haragudott - s elindult csendesen hazafelé.

Utközben találkozott a hazatérő kovácsmesterrel.

- Jó reggelt, mester uram!

- Jó reggelt, főhadnagy ur.

Paroláztak. Keményen, szívélyesen.

- Nálunk volt? - kérdezte a kovács.

- Onnan jövök, de be akartam szólni a műhelybe is.

- ?

- Édesatyám szépen kéreti, eressze el hozzánk Magduskát vacsorára.

A kondorhaju titán szeliden mosolygott.

- Szivesen. Ott jó helyen lesz. Csak arra kérem a főhadnagy urat, hogy kísérje haza a leányt, ha igen késő lesz.

A főhadnagy meghajtotta magát.

- Tartom szerencsémnek... okvetlenül.

Ismét kezét fogtak s elváltak egymástól. Altorjay István megcsóválta fejét. (Furcsa kovács! Olyan a nézése, mint egy nagyuré)...

Hazaérkezvén, megcsókolta Korláth Péter a leányát, aztán megmosakodott. Köközködésig. Munkászubbonya helyett uri szabásu zakkót vett magára, egész kicserélődött mire az ebéd-asztalhoz ült. A főhelyet leánya foglalta el, de az ő terítke volt a diszesebb. Süveggé formált friss szalvétájába piros rózsa s három szál szekfü volt tűzve.

Rámosolygott a virágra s köszönet fejében megsimogatta leánya kezét. Sokat evett, de szépszerrel. Két kézzel, mint az urak. Keveset beszélt. Inkább csak a leányát szerette hallgatni. A társalgást mégis ő indította meg a leves után.

- Beszéltem a fiatal Altorjayval. Elkért vacsorára. Odaigértelek.

- Köszönöm, apácska.

Magda elkezdett csicseregni. Eleinte nyugodt-diszkréten, mint a csiz, majd kigyult a szeme életkedve tüzetől s merész-szabadon csattogott. Otthon volt. Apácska előtt nem kellett a temperamentumát fegyelmeznie, mint társaságban, ahol a művelt embert diszkrét formák kötelezik.

- Nem tudom, apácska, mit szólsz hozzá - csacsogta, miután kifejezte volt a délutánra hozzáígérkezett vendégei jövetelén érzett örömét, - ne haragudjál apácska, de kissé megkoppasztom a kertünket, senkit sem akarok virág nélkül elereszteni.

- Csak koppaszd, lányom, arra való.

- Nem kell egy kis befőtt?

Az apa elnevette magát.

- Nem, pajtás... Add oda a vendégeidnek.

Nini, egy ötlet! Eddig nem gondolt rá Magda, hogy vendégeit meguzsonnáztassa (hátha nem akarnak sokáig maradni), most egyszeribe tele lett a feje a nagyszerű gondolattal. (Bivaly-tejes-kávé kuglóffal, számóca tejszinhabbal, őszibarackbefőtt piskótával. Van, van, van!...)

Az ebéd fánkkal végződött, de azt már nem ette meg Magda, az éléskamrába ment szemlét tartani.

Apja átült egy karosszékbe s szundikált egy verset. Aztán felvette a bőrkötényt és visszament a műhelybe.

- Bálint! Gáspár!

A két jóképű kovácslegény kimászott a fészerből, ahol ők is elhúzták a maguk ebédutáni versét s haptákba vágta magukat főnökük előtt.

- Jelen, majszer uram!...

S vigan csattogott a kalapács az üllőn, szikrázott, sziszegett a tüzes vas a kiklopszok kemény ütéseinek kinjától, de végre is megadta magát: megpuhult s olyan formát öltött, amelyet ráparancsolt az emberi erő és akarat.

Bálint valami szerelmi dalt zengedezett. Üde baritonja hallatán megálltak az utcán a lányok s bekiabáltak a műhelybe. Többnyire tréfásan, de mindig szerelmesen.

Tudniillik Bálint volt a falu Don Juanja: minden lány szerelmes volt belé...

Magda ezalatt megtette a parádés uzsonnát szolgáló előkészületeket. Talált a kamrában porcellánt, még ezüstöt is. Monogramos, ötágu koronás evőkészletet. Vajjon, hogy került apjához az idegen családi smukk? AT: válaszolt a monogram, többet nem árult el. De nem is volt Magda kíváncsi. Van, hát van. Hasznát lehetne venni vendég hijján is. Hogy ez nem jutott eszébe előbb!...

Pontban öt órakor megjelentek a vendégek: Altörjay István, ifj. Forray Nepomuk János gróf, vulgo Muki, hugaival, Ninon és Ilonka grófnővel s a két Altörjay kisasszony: Róza és Málka. Hálás, de kissé nevetlen had volt, a leányok mindent megbámultak, agyondicsértek, csudákat fedeztek fel a kertben, a házban, mindenbe beleütöttek az orrukat. Nem csuda, hogy a meglepetéstől elfelejtettek mértéket tartani. Finom lenabrosz, bécsi porcellán, ezüst, virágdisz az asztalon. Egy falusi kovácslak nem szokott így felszerelve lenni.

Muki gróf, aki hülye volt kissé, ilyenformán adott kifejezést a lukszuson való bámulatának.

- Nini, hisz ez egy főuri asztal! Alt-Wienből még én sem kávéztam soha!

- Hát most kávézhatol, - biztatta Altörjay Pista gunyosan, - mert bosszantotta a Muki tapintatlansága.

Erre észrevették magukat a lányok is, ezentul természetesnek találták a szerény fényűzést, ami az ő barátnőjüket körülvette.

Az uzsonnát azonban már meg lehetett dicsérni: azt megengedi az uri konvenció.

- Micsoda pompás tejszinhab ez, - rikácsolta Muki gróf, - rozmaringillata van! Csak nem esznek itt a tehenek virágot!

Megtriplázta a számócát a tejszinhab kedvéért.

A leányok sem kérték magukat. Háromszor annyit ettek, mint amennyit megszokott miliójükben fogyasztani szoktak; csicseregtek, hahotáztak, mintha becsiptek volna, egyszóval pompásan mulattak.

Pistának ez sem tetszett.

- Olyan zsinatot csapunk, mint a fővárosi spisz kiránduláskor a normafa alatt.

Magdára nézett. A leány elérte a tekintetét. (Az ő női méltóságát óvja a jó fiu.) De azért elnézőleg mosolygott vendégeire. Szívből megbocsátotta nekik, hogy többet engednek meg maguknak vele szemben, mint a saját körükben.

Nyolc óra volt, midőn takarodót fújt a vendégcsereg. Magdát mindjárt magukkal cipelték persze.

A kastélyban kellemes meglepetés várt a vig karavánra. A házigazda három új vendéget fogott, azaz tartóztatott le és ítelt vacsorára.

Az egyiket, a környék legujabb nagybirtokosát, a fiatal Saárdy Jenőt, még nem ismerte Magda. Csinos, komoly ember volt, kár, hogy pápaszemet viselt. A másik két vendég egy fiatal házaspár volt: Vártán Döme báró, Magyarország legféltékenyebb örménye és *kicsikéje*, a rózsás Mimi.

Szép volt Mimi, megérdemelte a féltékenységet s talán rá is szolgált: igen ugrált a szeme. De Magda még őt is elhomályosította. Csak Muki volt más véleményen. Igaz, hogy Mukinak istentelen tervei voltak a kacér menyecskével. Tehát nem ok nélkül volt a jeles ur elfogult...

Vacsoránál István mellé került Magda. Az örmény menyecskét persze Muki gróf foglalta le. Férje szemben ült a kicsikével.

Finom borok kerültek az asztalra: nem csuda, hogy a már anélkül is megalapozott általános jókedv hamarosan eljutott addig a határig, amelyen túl már határsértést követ el a jóízű rovasára. De miután senki sem állította meg, sajnos, elkövetetett a határsértés, ha nem is minden vonalon.

Persze Muki kezdte meg a »disznóságot«. A jeles férfiu, miután akadozni kezdett a nyelve, lábbal akart Miminek udvarolni. De ugyancsak belesült. Az imádott lábak ugyanis már le voltak foglalva, midőn Muki hozzájuk tisztelettel közeledni akart. Azaz közeledett is, sőt rájuk is lépett volna, de a döntő pillanatban olyan rugást kapott a tyukszeme közé, hogy kénytelen volt felszisszenni. A rugás a férjtől származott. Elővigyázatból ugyanis az foglalta le a felesége hamis lábacskaít.

Szerencsére nem lett a dologból tragédia. Érdekelt felek nem dicsekedtek el a kalandjaikkal, a társaság pedig nem vett észre semmit.

A második *suskust* a kis temperamentumos Ilonka grófnő követte el. A kislány annyi édes bort talált inni, hogy a végén nem tudta fiu-e vagy leány? Inkább azt hitte, hogy fiu s ahhoz képest udvarolni kezdett pápaszemes szomszédjának, a gazdag Saárdy Jenőnek.

- Magának olyan szép bajusza van, a világért se beretváltassa le, mint Muki, az egy ostoba angломánia.

- Nem beretváltatom le, - mondta szárazon a tudósképi földesur.

Ilonka nem törődött a szárazságával, feltette magában, hogy kiköt vele.

- Miért nem nősz meg? Nincs az a lány, aki örömet ne menne magához.

- Majd megnőszölök.

- De siessen, kár minden napért.

- Nem sietek... Majd ha megtalálom a magamét.

- De maga nem is keresi.

- Lehet, hogy már meg is találtam.

Önkénytelenül Magdára nézett, de csak egy röpké pillanatig. Aztán Altorjay Istvánra esett a tekintete. Rajta is maradt jóideig, valameddig egy szakértő precizitásával meg nem állapította: a fiu szerelmes Magdába, a leánynak azonban még nem nyílt ki a szive.

Ez a látvány szokatlan jókedvre hangolta a komoly urat. Most már nem neheztelt a beléjekapaszkodott Ilonkába. Hát nem bánja: elmókázik vele. Rámosolygott a komteszkára.

- A grófnő se siet? - kérdezte.

Ilonka nem értette a kérdést.

- Mivel?

- Ej, hát a férjkereséssel!

A kislány föleszmélt. Egyszerre kijózanodott.

- Férjet keresni csak a szakácsnők szoktak, - mondotta gögösen, - többet nem tréfálok magával, tőlem levágathatja a bajsztát, azzal sem lesz külömb.

Saárdy elnevette magát.

- Ne haragudjék, Ilonka grófnő, jóváteszem a bűnömet.

- Azt nem lehet jóvátenni - állította a kis leány s szinte elpityeredett - megbántotta női méltóságomat.

Ó, ezt nem akarta a komoly Saárdy. Pedig - be kellett látnia - igaza volt a leánynak: izléstelenül viselte magát.

- Elszoktam a társaságtól, - mentegetődzött zavarodottan, - kegyes elnézését kérem.

A leány nem reflektált a szóra. Maga elé nézett szórakozottan, majd Málikával kezdett társalogni.

Saárdy Magdát nézte és nem társalgott senkivel. Unta magát. Türelmetlenül várta az asztalbontást. Otthon akart lenni éjjel előtt s még beszélni szeretett volna *valakivel*. Nemcsak egy-két udvarias szót. A lelkébe akart hatolni az *illetőnek*.

Asztalbontás után azonmód Magdához szegődött. Tudta, hogy egy egyszerű falusi kovácsmester leányával beszél, - a hazigazda nem hallgathatta el, hogy hol töltötték távollevő leányai délutánjukat, - tudta azt Saárdy, de illuzióját ez a csekélység nem rontotta meg. Belebódult a ragyogó jelenségbe, mint éjjeli bogár a lámpa fényébe. Nem is gondolt rá, hogy megperzselheti magát. Pedig izig-vérig való arisztokrata volt, hagyományt tisztelő büszke nemes, akinek hatszáz éves családfáján nem lehetett *ablakot* felfedezni (azaz egyetlen polgári származású asszony sem akadt ősanynjai között). S mégis elhatározta, hogy komoly szándékkal fog udvarolni a kovács leányának. Első pillantásra beleszeretett. Csak a hozzá hasonló, kiszámított, hideg emberekkel szokott mintegy a sors gunyjaképen az ilyen csoda megesni...

Magda, mint mindenkivel, kedves közvetlenséggel társalgott vele is. De amint észrevette, hogy a férfi mélyíteni akar a párbeszéden, begombolkozott.

- Természetesen, szívesen látjuk bármikor, - mondta, midőn a férfi bejelentette neki látogatási szándékát, - csak arra kérem, tudassa velünk, hogy mikor jön, hogy édesapám, aki egész nap a kovácsműhelyben dolgozik, elkészülhessen a fogadására.

- Ugy lesz, Magda kisasszony, - ígérte a szerelmes férfi, - tehát mindjárt bejelentem, hogy holnapután pontban öt órakor szándékozom tiszteletemet tenni.

A leány elpirult, de azért elfogulatlanul mondta:

- Örömmel várjuk.

Saárdy mélyen meghajtotta magát, aztán fogatott. Az örmény követte a példáját. Magda a fiatal Altorjayhoz lépett.

- Késő van, Pista, én is haza mennék.

A huszár nem tartóztatta.

- Jó, megkeresem a sapkámat, aztán rendelkezésére állok. Nem fázik meg? - kérdezte. - Hüvös az éj, kérjen a lányoktól valami kacabajkát.

- Nem fázom meg, - mondta a lány, - keresse meg a sapkáját, azalatt elbucsuzom.

Öt perc múlva az utcán voltak a huszár és a leány. A párátlan éjben reszketve sziporkáztak az égdóm ragyogó csillagszögei. A zeniten uszkáló hold kísérteties fényt szórt az ország útjára; elkésett denevérek sodorták a házak ereszeit. Elhallgatott az élet, csak a kastélyudvarból kigördülő olajtengelyes hintók brugása s pár faluvégi rekedt kuvasz unott vonítása volt hallható.

Egy ideig szótlánul haladtak egymás mellett. A csendet először a huszártiszt törte meg.

- Mit beszélt magával az a rideg marha?

Magda úgy meglepődött, hogy megállt. Csudálkozva nézett a huszártisztre.

- Nem értem. Kiről van szó?

- Eh, hiszen tudja: Saárdyt értem.

A leány még sohasem hallott a huszártiszt szájából egyetlen helytelen szót sem, nem csuda, hogy meg volt lepődve.

- Maga ma rosszkedvű, - mondta lehangoltan.

- Mért nem felel a kérdésemre?

Reszketett a katonatiszt hangja, egyben követelt.

- Meg fog látogatni, - válaszolt a leány szelid-engedelmesen, - akörül forgott a beszéd.

- Tetszik magának?

Magda észrevette, hogy kísérője ajkába harapott, mielőtt ezt az indiszkrét kérdést hozzá intézte volna. Nem felelt.

Altörjáy erre dacosan elfordult tőle, mint valami mazna gyerek. S megszületett a Magda szívében az első ösztönös leánysejtelem: ez a fiú féltékeny, tehát szeret. Vágytalan szüz testét forró vérhullámok járták át. Reszketett.

- Nem tetszik, - válaszolt végre a Pista imént elvetett kérdésére, - azaz - magyarázta ki magát, - nem tetszik jobban, mint akárki más.

Már megbánta, hogy kísérője indiszkrét kérdését válaszra méltatta. Most már ő fordult el a huszártól.

Az észrevette lehangoltságát.

- Magda! Magda! - s hogy hallgatott a lány, így folytatta: - Bocsásson meg, Magda, tapintatlan voltam, utálom magamat.

- Miért nem uralkodik magán? - kérdezte halkán a leány.

- Mert gyenge vagyok, - fakadt ki maga ellen a kemény katona, - elvesztettem a bátorságomat.

A leány szomorúan rázta a fejét.

- Az nem jó, - mondta fátyolozott hangon, - én nem félek semmitől.

Keserűen nevetett a huszár.

- Ismerné csak az életet úgy, mint én: a cifra nyomoruságot, a társadalmi kötelezettségeket, azt a temérdek komédiát és tragédiát, amit nekünk, a hagyományok válogatott rabszolgáinak el kell játszanunk. Tudná csak, - folytatta szenvedelmesen, - hogy mily keservesen szorít az a bilincs, amit végzetem a bölcsőmbe tett, hogy eleinte a csuklómon viseljem, de ha úgy követei a tradíció, a nyakamra vegyem. - Megfulok, - végezte szavait, - ha ez így tart tovább.

Imént fölébredt sejtelve világosan megmagyarázta a leánynak kísérője eme homályos szavait is: Altorjay István feleségévé szeretné őt tenni, de nincs hozzá bátorsága.

Az Élet komplikációit csakugyan nem ismerte Magda. Azokról az akadályokról sem volt világos fogalma, amelyek egy rendezetlen vagyoni viszonyok között élő előkelő katonatisztnek egy szegény leánnyal kötendő házasságát csaknem lehetetlenné teszik. De meg nem is tudta, hogy bukófélben a fényűző életet élő Altorjay-család, hogy ez a fényűzés most már inkább kényszerűség, mint könnyelműség, s arra szolgál, hogy port szórjon a hitelezők szemébe.

Tehát a huszártiszt elkeseredését sem értette meg a leány. Magyarázatot azonban persze nem kérhetett tőle. Női méltósága angazsirozva volt: hallgatnia kellett. Sajnálta a magát szerencsétlennek érző katonatisztet. Hogy magát is sajnálja-e: azt még nem tudta biztosan. Az a körülmény, hogy szeretve érezte magát, rejtelmes, boldogítóan édes nyomokat hagyott a lelke fehérségén, de azt, hogy ez a körülmény asszonyhiúságát táplálta-e csak, vagy a szívét ragadta meg azzal a végzetes erővel, amellyel a szerelem szokott fellépni: honnan tudhatta volna, mikor a szerelemtől még fogalma sem volt?!

A tüzek azonban már kigyultak a vérében; azok a hol éltető, hol emésztő lángok, amelyek egyetlen földi leánytól sem maradnak el, megkezdették lélekbüvölő munkájukat. Midőn hazaérve elbucsuzott Pistától: reszketett és forró volt a keze. És úgy érezte, hogy most már nem volna elég lelki ereje ahhoz, hogy azt az ő forró kezét elvonja attól az embertől, aki egész férfi szívét odaadta neki.

Ám erre nem került rá a sor. Altorjay István nem volt az az ember, aki képes visszaélni azzal a bizalommal, amelyet az ártatlanság (Magda) s a férfiasság (Korláth Péter) az ő lovagiaságába helyeztek el. Keményen visszautasította az alkalmasszerző sötétség csábítását, tudomásul sem vette a Magda forró kezének árulkodó vonaglását: kurtán bucsuzott.

- Jó éjt, Magda!

- Jó éjt, köszönöm, hogy elkisért.

Sarkon fordult a katona s sietve távozott. Csak akkor nézett vissza, midőn a kovácsműhelyhez ért. Még ott fehérlett a leány a gesztenyefák között.

Altorjay István megvárta, míg eltűnik. Jó öt percre kellett várnia. (Vajjon miért nem ment be mindjárt a házba, mire várt a lány?)

Nem várt a leány semmire, csak elzsibbadt a teste. Talán megfázott. Az imént még melege volt, a Pista távozása után pillanat alatt átjárta a hideg. Didergett. Szobájában sem tudott egyhamar felmelegedni. Nagykendőt vett magára s leroskadt ágya szélére. Belérévedt a lámpa fényébe s elkezdett gondolkodni. (Miért bucsuzott el tőle Pista oly hidegen? Megbántotta őt? Mit vétett ellene? Hogy kövesse meg a kedves, jó fiut?)

Addig nézte a lámpafényt, addig tépelődött, míg megfájult a feje. A buzavirág-szemek megsurrantak: sűrű könnyharmatot hullattak.

És ezek a könnyek már megmondták a lánynak, mi a szerelem. Most már tudta, hogy ő is szeret.

III. Kótaji genre-képek

Karolin Tóni felállította az állványt, kifeszítette a vásznat a keretre és elkezdett pingálni. Az udvaron, az eperfa alatt, mert a modellje nem volt műterembe való. (Röfögött és tömérdék bolhát árasztott.) Biró uram disznóját kellett megörökítenie. Mert nem volt az valami közönséges sertés - sertéje nem is volt egy sem - hanem külföldi állat (némelyek szerint francia, mások szerint német, de akadt olyan ember is, aki angol nemzetiségűnek tudta). A kupec azt állította róla, hogy tizenkettőt fiadzik s kétszer akkora hizik, mint egy mangalica. Hát kellett is, mert szemre igen rusnya állat volt biró uram szerzeménye: a kótaji kálomisták nem tudtak ránézni anélkül, hogy fel ne émelyedett volna a gyomruk. S Tóninak mégis le kellett festenie (bizonyosan büntetésből, mert gazdájának félévi lakbérrel tartozott).

Ám Tóni művészi feladatnak vette a büntetést s egész jókedvvel fogott hozzá a munkához. Felvette a bársony-zubbonyt, fejébe csapta a méteres átmérőjű művészkalapot és kiállt a placra. Egy kis asztalon a festékek között egy pint bor állott, a *yorkshirei* a trágyadombon turkált, megkergetvén az arra járó kappanokat, a levegőben szőrös zöld legyek zümmögtek, Sári, a tiz éves kis szolgáló a model mellett állott, hogy megvakargassa a füle tövét, ha igen mozog. Biró uram tiz lépésnyiről gyönyörködött a jelenetben. Később melléje szegődött pár tekintélyes, komoly ember is s érdeklődéssel leste a fejleményeket. A művész feje eltűnt a vászon mögött: s csak akkor lett láthatóvá, midőn Tóninak a pintes üveghez kellett folyamodnia ihletért.

Mire elfogyott a bor, elkészült a műremek is. A nézőközönség a kép elé sereglett, hogy kritikát mondjon.

Nini, a disznó nem volt egyedül a képen, rá volt pingálva Sári is, pedig az nem volt kialkudva. Karolin mester alighanem szórakozottságból festette le.

- A jányért nem fizetek külön, - jelentette ki minden esetleges félreértés elkerülése végett a falu kövér feje.

A fránya piktor észrevette magát.

- Nem-e. Azon könnyű segíteni: elmázolom a jányt.

Sári sirva fakadt. Igen tetszett magának a képen.

- Jaj, ne mázoljon el, tekintetes ur, - kérte a mestert, - inkább rászánom a félévi kommenciómat, mind a hat forintot.

Biró ur hátbapüffentette a könnyelmű kis hölgyet.

- Tinó, nem tudod, milyen rengeteg pénz hat forint!

Ám oly keservesen zokogott a kislány, hogy végre is megesett rajta a zord ur kemény szive. Alkudozni kezdett a piktorral.

- Hát mennyiért adja a jányt?

Karolin mester a helyzet magaslatán állott: zsebrevágta kezét.

- A jány kitűnő, - mondta, - nem adhatom tiz pengőnél olcsóbban.

Tömérdék szitkozódás után megegyeztek három forintban: Sári a képen maradt és rákerült biró uram szép szobájában a falra, ami nagy kitüntetés.

Igy jött rá Karolin mester, hogy tulajdonképpen beválik ő portretistának is. Áruba bocsátotta frissen felfedezett tehetségét.

- Husz forintért akárkit lefestek, - mondta, - legalább tudni fogják az unokáik, hogy milyen derék ember volt a nagyapjuk.

- Ez beszéd, - vélték a kótaji kálomisták s még aznap hat megrendeléssel boldogították Tóni urat.

Erre persze inni kellett. Tóni elsétált a kaszinóba, s meghívta barátait »egy kis délutáni kvaterkára«. A segédjegyző, a kántor, az erdészgyakornok szívesen vették a megtiszteltetést, de Kornya Náci csak abban az esetben volt hajlandó bort inni, ha lesz kártya is, még pedig »nemzeti csöndes«. Felek nem voltak hajlandók a nemzeti csöndesbe beleugrani, - azt úgy tudta a kozák Náci, mintha édestestvére lett volna Stüssi vadásznak, - de egy kis »kocsis huszonegyesnek« nem voltak ellene.

Kornya Náci belement az alkuba azzal a kikötéssel, hogy a két disznó csak szimplán fizet.

Ebben megegyeztek. A dáridó megtartatott. Bekukkant a műterembe a tiszteletes ur is, de mivel nem egész tíz perc alatt egy egész forintot vesztett, megorrolt a társaságra s hátat fordított az intelligenciának.

Eljött Csirjék Gusztó is hivatlanul, de miután sem inni, sem kártyázni nem akart, csak lázító szónoklatokat tartott, mint fölösleges és kártékony elem rövid úton kidobott.

A társaság éjfélig maradt együtt. Akkorára elfogyott a házigazda bora s a készpénz mind egy zsebbe vándorolt, - a Náciéba persze, - becsületes ember pedig nem kereskedik ott, ahol semmi sincs, hát hazament a társaság. Másnap délelőtt ugyanis viszontlátják egymást a kaszinóban...

Reggel Tóni ébredt fel legkorábban, tehát ő jelent meg elsőnek a kovácsműhely előtt. Jobb multság híján szoba állott a falun átvonuló idegenekkel. A felvidéki atyafiakkal tótul povedált, a »gömöri furkókkal« palócul, de a rakamazi svábok nyelvét is úgy tudta, mint a záporosó.

Félóra múlva végre megjelent Kornya Náci is piros-nyakkendősen, kemény kalappal a pomádés fején s trabukkóval az agyarán.

- Szervusz Tóni, hogy vág a bajusz?

A Tóni bajusza rosszul vágott: zöldes színben játszott, nyilván becsapta a patikus s rossz hajfestőszert szózott rája. El is panaszkodott vele.

- Szamár vagy, - vélte a felsőbbbseges Náci, - nem patikában kell beszerezni a bajuszfestéket.

- Hanem hol?

- Veszel a zsidónál két garas ára kindruszt, belekevered egy deci napraforgóolajba, megsza-gositod rózsavizzel, ettől olyan fekete lesz a bajuszkod, mint a korom.

Karolin mester megígérte, hogy megcsinálja a receptet, de magában azt gondolta, hogy alig-hanem lágyulni kezd a Náci agya. De mindjárt elfelejtette, amit gondolt, mert egy hatalmas rugást kapott a combjába s káromkodnia kellett.

- Hej, a jebenciusát, hogy került ez a gebe a hátam mögé, hogy észre nem vettem! Ki volt az a bivaly, aki megrugatott?

- Én, - válaszolt készségesen egy szögletes fejű tornai palóc hóttkomolyan.

- Mért nem figyelmeztetett kutya meg az anyja?!

- Mert azt hittem, - válaszolt a hidegvérű férfi, - hogy az »urficskának« is van szemi.

A piktör dühbe gurult az urficska szóért.

- Urficska én! - üvöltötte. - Kendnek nincs szeme, hogy nem látja meg a tisztos koromat!

- Hászé anyányi az ur, - ismerte be a palóc, - csak azért hijtam urficskának, mer egen ugrosott.

Talán hajbakaptak volna, ha a műhelyből kilépő kovácsmester közbe nem lép.

- Békességet és helyet kérek, patkolni fogunk.

Erre menten lelohadt a Tóni dühe. A palóc megcurokkoltatta a lovát s belekapaszkodott a rosszmájú gebe megoperálandó hátulsó lábába. De nem tudta felemelni. A páciens sehogy sem egyezett bele a szekaturába, úgy bánt el nyájas gazdájával is, mint az idegen Karolin mesterrel, felrugta ökigyelmét nem is egyszor, hanem kétszer.

A piktör nagyokat kacagott a kapott nemleges elégtételen való örömében.

- Rajta csina! - buzditotta az osztó igazság négylábu apostolát. - Három a magyar!

Ám Korláth Péter véget vetett ennek a mulatságnak is. Bekiabált a műhelybe.

- Gáspár!

Kiugrott a tömzsi kovácslegény.

- Parancs, majszter uram.

- Te fogsz dolgozni, én fogom a ló lábát.

Nekigyürkőzött, de addig nem nyult erőszakhoz, míg meg nem kísérlette a békés megoldást. Megpaskolta a ló nyakát s tenyerével végigsimitotta a gerincét. A ló azonban nem vette be a hizelgést, kirugott.

- Amint akarod, - mondta a kiklopsz s villámgyors mozdulattal elkapta a ló lábát. Megcsikarta, mint harapófogó a szög fejét. A ló megérezte, hogy urára talált. Meg se próbálta a rugást. Csak hátranézett és csodálkozott.

- Rajta, fiam, Gáspár!

Gáspár hozzáfogott a munkához.

A kaszinó megtelt ezenközben, de még nem fogott hozzá a politizáláshoz, először megbámulta a kovácsok munkáját. A tiszteletes urnak hosszuszáru pipa volt a szájában, a szeme ellenben igen rövidet látott, sokkal rövidebbet, mint a pipája szára. Azonban élvezni ő is akart, az égő pipát ellenben nem akarta letenni. A problémát úgy oldotta meg, hogy a ló hasa alá pipált. A ló haragudott érte s most már megpróbált rugni, de hiába: az inait szorító vasmarok nem engedett.

- Toldi Miklós sem lehetett erősebb, - jegyezte meg a tiszteletes ur.

Az urak rábólintottak.

- Kinizsi sem.

A kovácsok elkészültek a lóval, a palóc levetette csizmáját és fizetett, aztán visszatette az *acskót* az ismét felhuzott csizmája szárába s kezelt a kovácsokkal.

- Jól van nó, eelmesélem otthund Görgön, hogy a kotaji kovács se kiskutya. Én Daru vagyok, - mutatta be magát, - Daru Mátyás, el ne felejtsek, míg visszagyüvök.

A tiszteletes ur érdekesnek találta a görgői polgár modorát s adomákkal fűszerezett néprajzi előadást rögtönzött a tornai palócokról hivei gyönyörködtetésére. De senkise hallgatott rá, mert az adomákat mindenki ismerte, a néprajz ellenben senkitsem érdekelt. Mi haszna belőle

a magyarnak (még ha igaz is!), hogy a tornai palóc tizenhatodik ükapja az ázsiai pusztákon tartárkodott. Az ükunoka szót sem tud tatárul, az ősi kutyafej sincs már a vállá között, hát csak olyan magyar, mint a többi, legföljebb bolondabb egy kicsit.

Kornya Náci nem győzte türelemmel a sok hiábavaló tudományt: pár ügyes fogással átlen-dítette a tiszteletes ur szapora szókészségét a hazai politika terére. Ezen a területen igen otthon voltak a kótajiak, oly fürgén mászkáltak rajta, mint a gyík a kövek között. Volt köztük pár specialista is. A segédjegyző a belügyi igazgatásnak volt a szakembere - három reformot is kieszelt, holott a kormánynak egyhez sem volt elegendő »spiritusza«, - a pénzügyeket Kornya Náci értette, Karolin Tóni egy égetően szükséges szépművészeti minisztérium belszoerveze-tében volt járatos, az erdőszpraxi végül a földmívelési resszort sikátorai között ismerte ki magát.

Dicséretreméltó, hogy az urak mindegyike elismerte a másika szaktudományát, vélemény-különbségek a pártpolitika és a személyi kérdések mezejére szoritkoztak. Itt azonban már szépen össze lehetett veszni s miután alapjában véve az volt a főcél, össze is veszték az urak mindennap úgy, hogy csak másnap tudtak kibékülni. Tettelegességre azonban mindössze egyszer került a sor. Még pedig Görgey miatt.

Történt ugyanis, hogy a jelenlegi erdőszpraxi elődje pártfogásába merte venni a negyven-nyolcas hadvezért: azt állította róla, hogy nem hazaáruló. Helybe is hagyták az urak úgy, hogy vonitva ment haza...

Egy szó mint száz, Kornya Náci megkavarta a politikai vizeket s az urak elkezdtek az árban lubickolni. Bekapták Tiszát és Wekerlét, mint ragadozó halak a pontyot, hülyeségi bizonyít-ványokat állítottak ki a többi miniszter és pártvezér számára, szapora gyilkosságokkal vádol-ták meg a bécsi kamarillát s akasztófára ítélték egy jámbor keresztény-katolikus püspököt, mert egy főrendiházi beszédjében (állítólag) megsértette a kálomista vallást. Persze nem egy-hangulag, annak nem lett volna értelme, hanem elkeseredett szóharc után.

- Öcsémuram zöld mezőkön járkal, midőn Wekerlét nagy finánckapacitásnak mondja, - recsegte Lábás Máté tiszteletes ur, midőn Kornya Náci a nagy államférfiut feljebb akarta rángatni a közvélemény létráján, - a nagy finánckapacitások másképp festenek: a gazdagok ládájából szedik ki a pénzt, a szegény ember zsebéhez hozzá se nyulnak. Volt egyszer egy bankár Franciaországban - kapta ki a példát ismeretei tárházából - John Law, de úgy kell kiejteni, hogy Dson Ló, ez a Ló elhitette a francia tőkésekkel, hogy az amerikai Missisipi folyó ágya szinaranyból van megvetve, csak a gépet kell kitalálni, ami felszínre hozza a folyamfenék kincseit. Ő kitalálta s aki pár hónap alatt milliókra akar szert tenni, vegyen egypár Missisipi-részvényt, a jövő héten utra kél a kizsákmányoló expedíció... Szó sem volt igaz az egészről: - fejezte be tiszteletes ur előadását - de a tőkések beugrottak neki: odaadták pénzüket a zseniális svindlernek, ez pedig kapta magát, beszállította a tömérdék aranyat az üres államkasszába s így szólt az akkori pénzügyminiszterhez: törd össze az adóprésedet, komám, mézesmadzaggal fogják az aranyhalat. Ime - konkludált tiszteletes ur - így fest szerintem egy igazi financkapacitás.

A fortélyos Ló esete persze általános tetszést aratott: a kótajiak kénytelenek voltak Wekerlét megtagadni. Karolin Tóni Apponyit buktatta meg ilyenféleképpen, a kántor meg az oláhokkal trafikáló Justhot végezte ki.

Ez ment a legnehezebben, mert a bolond Cirjék Guszti pártfogásába vette a felemás-kuruc pártvezért s kivételképpen okos érveket hozott fel védence ártatlansága mellett.

- Justh, - szavalt a prófétai ihlettel, - nem a jelen ugarain botorkál, hanem a Jövő ígértföldjét munkálja. Mert, tisztelt elvtársaim, el fog következni a nagy szent pillanat, amidőn hitvány kártyavárként össze fognak omolni azok az átkos válaszfalak, amelyek államot államtól,

nemzetet nemzettől, népet néptől, embert embertől elválasztottak. Egyetlen együttérző boldog népcsaládot fog képezni az egész emberiség. Az Altorjay-féle nagyságos és méltóságos urak egyenrangúak lesznek Csucsi cigánnyal, vagy mindnyájan bifszteket fogunk enni, vagy egyikünk se, de nem lesz extrawurst.

- Az nem jól lesz ugy, - jegyezte meg Tóni általános hatota között, - én a testvériséget egy cigánnyal nem vállalom.

- Én még magával se, - tóditotta a praxi, - mert maga akkor is csak vizet fog inni, ha felfordul a világ, én pedig azt le nem nyelem a testvériség kedvéért.

Guszt megrázta mutatóját a levegőben, így akarván jelezni, hogy félreértés forog fenn, hallgassák őt az urak végig, aztán lármázzanak.

- Nem arról van szó, - folytatta biztatón mosolyogva, - hogy Karolin művész ur effektive összecsókolózzék Csucsival, sem arról, hogy az erdészgyakornok elvtárs vizet igyék, ha irtózik tőle: a lehetőségeket kell megadni az embereknek, hogy bizonyos keretek között mindenki azt tehesse, ami jól esik neki.

- Én hét feleséget veszek, mint a török basák, - jelentette ki az özvegy kántor.

- Az nem lehetőség, - ordította a félbeszakított szónok mérgesen, - minden férfira csak egy asszony jut, néha annyi se.

- De jut, öt-hat is juthat, - ellenvetette a maliciózus kántor, - mert az olyan ember, mint maga, egynek se fog kellene.

Általános meg-megújuló derűtség. Guszt földhöz vágta kalapját és cserbenhagyta Justhot. Elszaladt a kaszinóból.

- Kár érte, - jegyezte meg a tiszteletes ur, - sok esze van neki, csak nincs kocsisa.

- Gazember, képmutató, - mondta ki Tóni áperthe a maga véleményét, - nemcsak a földet akarja felosztani, hanem a termését is. Nem kérek belőle.

- Félsz, hogy nem jut rád elég bor? - tréfákozott Náci.

De Tóni nem vette tréfának a megjegyzését.

- Hogyne félnék, az ebadta, - mondta - miből meritsek ihletet, ha elfogy a porcióm...

Delet harangoztak. A praxi fütttyentett a vizslájának, Náci meg vegyszármazásu mopszijának s szétoszlott a társaság. Ebédelni mentek a kovácsmester s legényei is. Egy hatalmas újfundlandi kutya keresztbefeküdt a műhely bejárata előtt: minden egyéb élőlény eltávozott. Azaz verebek röptek a helyükbe s megfürdöttek a faszenes porban. Az újfundlandi rájuk morgott, ha testén keresztül be akartak röpködni a műhelybe, különben zsinatolhattak kedvük szerint...

*

Magda a kerítésnél várt apjára, akit még nem látott aznap, mert elaludta az időt. Bizonyos türelmetlenséget árult el (vagy idegesség volt talán), elibe szaladt az öregnek s belecsimpeszkedett a karjába. Jókedvűnek tetszett, csak szokatlanul sápadt volt.

- Mért nem költöttél fel, rossz apácska? - duzzogott. - Boris jó kávé adott legalább?

- Jót. Mért ne pihented volna ki magadat? Későn jöttél haza? Hogy mulattál?

- Ahogy vesszük. Egy óra volt, mire hazakerültem.

- A fiatal Altorjay persze elkisért?

A leány karja megrándult az apjáéban. És kipirosodott az arca is. Elfelejtett felelni.

Ez meglepte az öreget.

- Csak nem viselte magát helytelenül? - kérdezte, s összeráncolta szemöldökét.

- Ó nem, nem, - szólalt meg most már Magda gyanus buzgósággal, - én voltam az illetlen: azt hiszem, megbántottam szegényt.

- Csacsi, - s mosolygott az apja, - te senkit sem tudsz megbántani.

Leültek az ebédhez, Magda eldicsekedett az ozsonnájával s vendégei jókedvével. Az apa láthatóan örült neki, bár egyéb dolog kötötte le a figyelmét.

- Nini, ezüst! - mondta kegyeletszerű mozdulattal kanala után nyulva. - Hogy jutott eszedbe?

- Gondoltam: megilleti vendégeimet, majd azt gondoltam: bennünket is megillet talán.

A kovácsmester gondolkozott egy ideig, aztán rejtelmesen sóhajtott.

- Lehet, hogy igazad van, - mondta, - bár az is lehet, hogy siettél kissé.

Sietett! Mivel? Miért? - A leány világosságot keresett a homályban: apja szemébe nézett. Ugy rémlett neki, hogy pár pillanatra egész megváltozott az arckifejezése. Villogott és parancsolt a szeme... Magda nem mert tőle felvilágosítást kérni.

Különben sem volt kíváncsi természetü. (Miért keresse az ismeretlent, mikor a valóság oly szép, hogy szebb már nem is lehet!) Most még kevésbé, mint eddig. A szerelem körül forgott a leány minden gondolata és érzése. Aggodalmaskodott, félt, vágyott, érzékenykedett.

Szinte félve jelentette be apjának a Saárdy látogatását. Hozzátette:

- Kérlek, légy itthon, apám. Nem szeretnék félreértésre okot szolgáltatni.

A félreértéstől való félelmet ugyan nem értette az öreg, de azért megigérte, hogy félbeszakítja a munkát Saárdy, illetve leánya kedvéért. Aztán megkérdezte:

- Mi jutott eszébe Saárdynak? Mondott valamit?

Magda elpirult.

- Semmi lényegeset, - felelte, - különös ember: zavarbahozott a nézésével.

- Hm!... Tetszik neki a leány, - konstataulta magában a kovácsmester. - Vajjon milyen szándékai vannak vele?

Rosszat nem tudott a kovácsmester feltételezni senkiről, viszont tulságos nagynak ítélte a távolságot a gazdag és előkelő földesur s leánya között ahhoz, hogy házassági szándékot lásson a Saárdy látogatásában. Ismerte és becsülte a komoly fiatal urat, de merészebb kilendülésre nem hitte képesnek a lelkét.

- Saárdy jó ember, - jegyezte meg, - csak kissé száraz, számító.

Magda csudálkozva rázta a fejét.

- Én éppen nem találtam annak - mondta - velem szemben legalább nem olyannak mutatta magát.

- Arra nem lehet adni, - vélte az apa, - a legtöbb ember álarcot visel. Néha kénytelen vele, - tette hozzá rövid szünet után.

Belerévedezett a levegőbe s még rejtelmesebben sóhajtott, mint az imént. De hamarosan visszanyerte nyugodt turáni humorát. Elmosolyodott s ráfektette hatalmas tenyerét leánya kis kezére.

- Édes kis fiacskám, - mondta mélységes szeretettel, - minden úgy van jól, ahogy van s ha másképp lesz, úgy is jó lesz, Isten gondol reánk, csak mi ne vétsük el a sorsunkat!

Az apa szava úgy hatott a leányra - mint egy bibliai mondás.

Igen, ne vétsük el, gondolta magába s egyszeribe megtelt a feje. Visszaemlékezéssel, dilemmával, tervvel... Elhatározta, hogy még aznap felkeresi Altorjay Istvánt.

Hat óra tájban indult a kastélyba. Bátran viselkedett: tisztában volt magával, minden zavaró elfogultságot leküzdött a lelkében. Mégis összeresztett, midőn megtudta az inástól, hogy a méltóságos ur kikocsizott a kisasszonyokkal, a fiatal ur egymaga van otthon: a kertben olvas.

Nem hívatta fel Istvánt: ő ment hozzá. Egy platánfa alatti padon ült a huszár, de nem olvasott. A könyv (ugy látszik, elejtette) előtte hevert a földön. Térdére könyökölt s tenyerébe fektette fejét. Gondolatokba volt merülve, Magdának úgy kellett őt felrezzentenie.

Erre felugrott s haptákba vágta magát a leány előtt.

- Magda, - suttogta - maga az? Magda, - ismételte a leány nevét, de már hangosan, szinte ujjongva, - be jó, hogy eljött!

A leány lesütötte a szemét.

- Eljöttem, - lihegte, - el kellett jönnöm.

- Leül? Vagy sétáljunk?

- Leülök.

Helyet foglaltak egymás mellett a padon. Egy csizmadár letelepedett egy ágra a fejük felett és elkezdett csicseregni.

- Képzelteri, miért jöttem, - kezdte meg a lány a társalgást s mély lélekzetet vett, mielőtt folytatta volna.

- Nem képzetem, Magda, - állította őszintén a huszár.

- Megbántottam magát.

Az ifju a leányra nézett.

- Nem, - mondta csudálkozva. - Mivel bántott volna meg?

Csend. Magda szavakat keresett. Elkészült volt a huszár minden elképzelhető magatartására, de most úgy gondolta, hogy nem járt a helyes nyomon.

- Akkor miért haragudott meg reám? - kérdezte hosszas vajudás után.

- Nem magára haragudtam meg: magamra. Utálatos voltam: férfiatlan, gyáva.

Ujra csend. A leány keble el kezdett mozogni, ismét vajudott.

- Ne beszéljen magáról így, - kérte szinte sirva, - az igen rosszul esik nekem.

- Mit törődik maga az én férfiasságommal? - kérdezte a katonatiszt a helyzethez nem illő édességgel.

A leánynak lebillent a feje.

- Nagyon is törődöm, mert mindennek én vagyok az oka.

- Ne képzelődjék, ne terhelje meg a lelkét a mások gyarlóságaival, nem érdemes.

Az ifju érdes modora még csak jobban megerősítette a leányt abban a hitében, hogy, ha akaratlanul is, ő volt a hibás s elégtétellel tartozik annak, akit szeret.

- Ne haragudjon, Steff, - kérte szinte könyörgő hangon, - hiszen azért jöttem, hogy bocsánatot kérjek magától. Egész éjszaka nem tudtam aludni attól a gondolattól - gyónta meg pirulva - hogy a történetek után rosszabbnak hisz, mint amilyen vagyok.

A katonatiszt összecsapta kezét. Ennyi jóságot és ártatlanságot még álmában sem tudott volna elképzelni.

- Honnan veszi? - kérdezte meghatottan. - Én Istenem, honnan veszi?

- Onnan, hogy olyan hidegen bucsuzott el tőlem, midőn tegnap éjjel elváltunk egymástól... onnan. És onnan - folytatta a leány, - hogy gyanuba vett: azt hitte rólam, én is olyan vagyok, mint sok leány, minduntalan változtatom érzéseimet... és onnan, hogy rossz néven veszi a Saárdy látogatását... és onnan...

Nem folytathatta, sirva fakadt.

Eddig csak homályosan sejtette, de most már bizonyosan tudta István, hogy szeretik. S tömérdék érzés, végtelen boldogság járta át a szívét.

- Magda, oh Magda!...

Több szó nem fért ki a torkán. Ahelyett olyan mozdulatot tett, mintha meg akarta volna ragadni a leány kezét. De meggondolta magát, visszaemlékezett első ilyes kísérletére, amit a leány szeliden, de büszkén visszautasított.

A leány kitalálta a szándékát és érzéseit: olvasott a szívében.

- Egyszer - mondta álmatag, mesélő hangon - nem is olyan régen, pár nap előtt, rossz néven vettem magától, hogy nem akarta elereszteni a kezemet. Sokáig gondolkoztam rajta - folytatta - s hovatovább rájöttem, hogy nem volt igazam. Maga nem akarhatott velem flörtölni, a maga érzései csak tiszták lehetnek, joggal neheztelt meg reám: elbizakodott vagyok, gyanakodó, kényeskedő.

Ebből megérthette István, hogy a leánynak is tudomása van az ő szerelméről. Az emberi élet legpompásabb virága kinyílt a fiatal pár számára, csak le kellett volna szakítani. De egyikük sem mert hozzányulni. Közül állott egyrészt a hagyomány, másrészt a leányszemérem pajzsa. Maguk elé néztek tehetetlenül, mert nem mertek egymás szemébe nézni. Apró sóhajok fakadtak ki a szívek sebéből. Szavuk elfogyott.

Csak nagysokára szólalt meg a leány.

- Pista!

- Tessék.

- Kell még a kezem?

A huszár felugrott és féltérdre ereszkedett a leány előtt.

- Kell.

- Itt van.

Magda odaadta kezét a huszárnak.

- Megtarthatja, ameddig akarja, - suttogta, - az se baj, ha örökre nem tartja meg. Nem fogok érte szemrehányást tenni, mert tudom, hogy ha lehetséges volna, örökre megtartaná.

A huszár forró ajka rátapadt a leány kezére. A leány másik keze a huszár fejére tévedt. Mirevaló lett volna itt a szó. Eleget csicssergett a csiz a fejük felett.

- Csirrcsirr-pipipi-piupiu - örüljete az életnek, csókolózzatok!

A huszár megértette a madárdalt: nagyot és merészet gondolt a huszár. Eleresztette szerelmese kezét s a szemébe nézett.

- Magda!

- Steff!?

- Az ajkát is akarom.

A leány lehajolt:

- Tessék, Steff...

Kéz-kézben mentek a kastélyig a diszkrét lombok oltalma alatt...

- Magda, várni fogsz reám?

- Várni fogok.

- Ne ingasson meg semmiféle pletyka, biznod kell bennem.

- Bizni fogok.

- Nehéz próbát kell kiállanod, de az én sorom sem lesz könnyű: új életpályát kell kezdenem. A tönk szélén állunk, - magyarázta a katonatiszt, - tisztí fizetésemből nem lehet megélni: elvégzem a jogot, ügyvéd leszek.

- Csak ne erőltesse meg magát, - kérte a leány, - türelmes leszek.

- Öt év!

- Várok akár tizig is, örökkön-örökké várok.

- Akkor csókolj meg még egyszer.

- Mindig, amikor akarja, a magáé vagyok.

Egy olajtengely bugása... Hazaérkeztek a háziak. Szétváltak a forró kezek.

Magda még tiz percig maradt a házban. A lányok majd megették.

- Jaj de szép vagy, - rajongott a szeles Málka, - mindig az vagy, de most különösen: szépséged egy angyali vonással szaporodott.

Magda nem tiltakozott a bók ellen. Nagyon boldog volt, csak mosolyogni tudott.

Hazamenet oly könnyűnek érezte magát, mintha csakugyan angyallá változott volna s nem a lába vinné, hanem hirtelen kerekedett nagy, fehér szárnyai.

IV.

Kótaji bonyodalmak

Karolin Tóni, mióta arcképfestő lett, sehogy se tudott a bőribe férni. Több baj volt a fránya piktorral, mint a félfaluval, beleértve a cigányokat s az iskolás süvölvényeket is. Legujabban azt vette a fejébe, hogy verekednie muszáj. Nem bottal pedig, sem fokossal, - azt még igazolták volna valahogy a helybeli szokások, - hanem pisztollyal vagy karddal, mint akár Tankred lovag.

Eleinte csak nevettek rajta a helybeli urak, de midőn látták, hogy a harcias mesternek komoly a szándéka, elkezdtek őt szidni.

- Micsoda pimasz arrogancia, - mászott rá Kornya Náci, - kinek hiszed magad, hogy párbajozni akarsz, mint egy katonatiszt vagy mágánygyerek. Fúj!

A tiszteletes ur enyhébb volt egy kicsit. Beérte egy szelid fejmosással.

- Amice, - mondta, - okos gazember, ha ölni akar, az erdőbe megy, ott legalább haszonnal jár a vérengzés, de az, aki ok nélkül vagy hiúságból akar ölni, nemcsak gazember, de bivaly is.

A piktor szörnyen megorrolt.

- Hát azt hiszi a tiszteletes ur, hogy passzióból teszem kockára az életemet! Nem ölni akarok én, csak a becsületedet védelmezem: azt a két pofot akarom lemosni, amit az ábrázatomra kaptam.

- Ott a lavor, - vélte a tiszteletes ur.

Erre már végképp dühbe gurult a piktor.

- Maga ahhoz nem ért, - rikácsolta - a tettelegességet csak vérrel lehet lemosni.

Denikve segédekert keresett Karolin lovag s miután Kótajon e célból senki sem akart kötélnek állani, a szomszéd falvakba ment házalni...

Hogy Tóni miképpen tett szert a végzetes pofokra; annak külön története van. Érdeemes elmondani, mert nemcsak cifra, hanem tanulságos is.

Az eset egész enyhén kezdődött, mondhatni szeretettel. Ugy, hogy Wokurka Titusz, az uradalmi erdész, hódolva az általános falusi divatnak, szintén le akarta magát festetni a helybeli piktorral. Meghívta a mestert egy kis ebédutáni kvaterkára s így szólt hozzá az ötödik pohár után:

- Amicenkó, én szörnyen szeretlek tégedet, adnék egy öl fát az uraságéból, ha megörökítenél az öreg Wokurka.

Nyár volt, Tóni csöppet sem fázott, tehát fáért semmit sem akart megörökíteni.

- Nem vállalhatom, - jelentette ki őszintén, - *embert* csak pízért festek.

Hogy el lehet a fát adni!...

Hogy egy művész méltósága kizárja a fakereskedést!

Még nem kaptak össze, csak ittak és alkudtak. A fránya piktor hajthatatlannak bizonyult. Az erdésznek ellenben okvetlenül kellett a kép: megígérte szülőfalujának, Trsztinának, hogy lefesteti magát örökmélekül a községháza számára, mint notabilitást. Pénzt azonban nem volt hajlandó eresztetni. Fösvény volt, mint egy tirpák fuvaros.

Jó óráig törte egymást a két nehéz férfi minden eredmény nélkül, midőn végre a tizedik pohár bortól megvilágosodott az erdész feje. Belecsapott a piktor tenyerébe.

- Eszi fene tesvir, legyen hát husz forint!

Apró malacszele azonban egyebet villogott. (Füge adok neked, nem husz forint!) Abból azonban nem tudott Tóni olvasni, tehát belement az üzletbe, mint valami ártatlan borju.

Másnap le is festette a trsztinai notabilitást, még pedig fényesen. Igaz, hogy kezére játszottak a körülmények is. Rut volt az erdész, körülbelül úgy festett, mint egy elaggott vadkan, ő pedig ex offo állatfestőnek született, tehát igen otthon érezte magát, midőn Wokurkát lepingálta. Oly buzgón dolgozott, hogy festékes lett az orrahegye is. Egy szevillai toreádor nemes pózával prezentálta megrendelőjének a kész festményt. Szinte félt a lelkes dicséretektől, amiket okvetlen a nyakába fognak zuditani.

Ám csodálatosképpen nem dicséreteket zuditottak a nyakába, hanem hidegvizet.

- Hüm, hüm, - károgt a ravasz tót zatyafi, - eztet a kép nem sikerülte magát.

- Hohó! - tiltakozott Tóni indignálódva a sértés ellen.

- Nem hóhó, hanem háhá, - gunyolódott a vén tüskés rőt vad, - ez nem éri husz forint, ez nem a becsületes Wokurka, csunya...

- Hát tehetek én róla, hogy az ur olyan pocsek! - gorombáskodott a temperamentumos művész.

- Én se tehetek róla, hogy nem teccik a kép.

- Egyszerbe nem akar fizetni?

- Annyi nem, - jelentette ki a fortélyos tót, - legfenebb egy öl fa.

A piktor szét akart pattanni, de szerencséjére segítségére jött a Gondviselés s egy derék ötletet ejtett az agyába. Egyszerbe egész jókedvre hangolta a mérges férfit. Még egy finom mosolyt is adott az ajakára.

Az így felszerelt művész aztán eképen szólt az őt becsapni akaró erdészhez:

- Helyes, pajtás, ha nem kell a képed, viszem haza.

S hóna alá csapta a mázelmányt.

Wokurka mindenre el volt készülve, csak erre nem. Azért nem jött zavarba.

- Hehe, - mondta felsőbbbségesen vigyorogva, - ismerek ez a komédia... minek neked az a kép, ki veszi meg a más pofografiája?

- Azt bizd csak rám!

A kaján piktor el akart rohanni, de Wokurka elkapta a kámzsáját.

- Bolondozol?

- Nem én, pompás vásárt fogok csapni a képeddel: farkat pingálok hozzá s eladom majom helyett.

A piktor hangos hahotába tört ki: nyilván azt hitte, hogy a rőt vad ijedtében esze nélkül ki fogja szurkolni a honoráriumot. Bezzeg rosszul spekulált. Nem pénzt kapott a dühös erdei manótól, hanem két olyan pofot, hogy félóráig bögőhegedünek nézte az eget...

Ime, ezek voltak a Kótaj józan hirnevét fenyegető párbaj előzményei. Tehát pesti ésszel nem lehet rajta nagyon csudálkozni, hogy Tóni görcsösen ragaszkodott hozzá. Elment volna segédért a világ végére is.

Nem kellett odáig fáradnia. Csak a harmadik és negyedik faluig. A kéri patikus s Saárdy Jenő kötélnek állottak: vállalták a kényes ügy elintézését. El is intézték fényesen. Miután három napi kapacitálás után sem tudták Wokurka urat rávenni, hogy segédeit megnevezze, két példányban kiállítottak róla egy szigorú gyávasági bizonyítványt, egyet a kezébe nyomtak, a másikat felüknek kézbesítették.

Tóninak első dolga volt, hogy a maga példányát (a mezőgazdasági diszoklevelek mintájára) aranykeretbe foglaltatván, kiakassza műterme falára, a második, hogy összecsiszolja a kompániát az ellenfelét diffamáló s őt negatív híressé avató dokumentum fölszentelésére.

A cécora ünnepiesen meghívta Korláthot is.

- Nagyrabecsült majszter ur! Tudom ugyan, hogy ön sem nem iszik, sem nem kártyázik, de még a politikát és pipát sem szereti - egyébbel pedig nem igen szolgálhatok szerény házámban - mégis arra vagyok bátor önt kérni, hogy tekintettel az ünnepi alkalom rendkívüliségére, tisztelje meg délután öt órakor a házamat.

A szónokot körülvevő intelligencia (a jelenet a kaszinóban játszódott le), az urak nagyot nevettek erre. Azt hitték, hogy nevetni fog az aszkétaéletű kovácsmester is.

Hát nem. Ellenkezőleg. Kemény sas-arca méltóságos kifejezést öltött, meghajtotta magát a régi táblalírákat jellemző masszív eleganciával s a szíves meghívást így köszönte meg:

- Köszönöm a megtiszteltetést: bár nem szoktam a házámból kimozdulni, ott leszek, hogy nagyrabecsülésemnek ünnepiesen kifejezést adhassak. Ön nem felejtkezett meg a magyar becsületről: kivágta a virtust. A bátorságot és büszkeséget tisztelem önben.

Tóni belepirult az őt ért tisztességbe. Az egri kardinális elismerésének sem örülhetett volna jobban. Tiszteletteljesen megszorongatta a mester kezét, aztán hátrafordult s szőrös bagolyfejét kevélyen felítve, így szólt párbajjelenes érzésű cimboráihoz:

- Nos, ki a számár, ki a gazember, ki a bivaly?

Az urak nem feleltek a kérdésre, mert nagy zavarban voltak... Egy csaknem szentéletű békés falusi ember a párbaj mellett! Egy egyszerű falusi kovácsmester a lovagiasság szolgálatában! Ilyet még nem pipáltak. Nem tudták mindjárt elhatározni, hogy szégyeljük-e magukat, vagy megforgatván a köpenyeget, megtagadják elvüket, amely szégyenletes számárságnak bélyegzi a párbajt.

Egyelőre a középuton foglaltak helyet, egyrészt, mert úgy se tudtak volna pirulni, másrészt, mert nem akartak egy veszedelmes precedenst alkotni: a lovagiasság magvát Kótajon elhinteni.

- Derék dolog ez, - jegyezte meg Náci, anélkül, hogy kivette volna szájából az égő trabukkót, de hogy mi az a derék dolog, azt nem mondta meg.

A többi ur még kevesebbet mondott, pedig mindegyiknek teli volt a feje. Vagy talán éppen azért. A hirtelen támadt benyomásokat nem lehet egy-kettőre feldolgozni. Ám okos ember nem hagyja a fejében a szöveget, amit beleütnek, hanem kifeszeti...

Érthetetlen ember volt a kovács eddig is, - vélték a kótaji urak, - de a történetek után nyilvánvaló, hogy nemcsak érthetetlen, de esetleg veszedelmes is lehet a falura. Nem is igazi kovács, csak annak adja ki magát, mert titkos missziója van, amely misszióknak a célja aligha

lehet egyéb, mint hogy fejük tetejére állíttassanak a kótaji boldog ősállapotok s az így támadt zürzavarban felfalják egymást a békés emberek.

Hát ezt okvetlenül meg kell tudni. Apróra, míg nem késő. Ki kell nyomoztatni, ki fia-bornya a rejtelmes kovács, honnan és hogyan került Kótajra, miből neveltette leányát urikisasszonynak, fiát mérnöknek, miért nem jár sehova s végre, miért üti a tüzes vasat az ut szélén, mikor módjában lenne otthon pipálni, mert a száz hold földje nem elegendő ugyan ahhoz, hogy ficsurokat s delnőket neveljen, de arra bőven futja, hogy az ember összetegye a kezét s mégis jóllakhassék...

A Tóni-féle okmányfelszentelési ünnepen természetesen a fenti kérdőpontok körül forgolódott a kótaji urak felizgatott agyveleje. Az adatok és gyanuok nőni kezdtek, mint a lavina s a felsrófolt fantáziák hamarosan eltemették a rejtelmes kovácsmestert, a Gonoszt, amit az ördög a falu nyakára küldött. Csak Tónit nem lehetett öröklött természetes eszéből s a kovács iránt érzett tiszteletéből kiforgatni.

- Eh no, - dörgedezte a jeles művész - nem kell fekete festéket használni ott, ahol a vörös is megteszi. Igaz, - ismerte be még ő is, - hogy fura kovács ez a mi kovácsunk, de abból még nem következik, hogy veszedelmes gonosztevő s meg akarja rontani a falut. Én - vélte - inkább azt hiszem, hogy a javunkat akarja s nem azért kovácskodik, hogy bennünket vezessen félre, hanem, mert a maga érdekében kell inkognitót tartania. Annyit tehát magam is belátok, - végezte védőbeszédét a mester, - hogy nem lehet a kovács igazi kovács, zsentrinek kell lennie.

- Miért nem mindjárt mágnásnak? - kérdezte Náci gunyosan.

- Azt is megmondom, - felelt Tóni készségesen, - azért nem lehet mágnás, mert ha az lenne, inkább a finomabb cukrászi pályát választotta volna: megtette volna fedezéknek az is...

Az uraknak egyelőre abba kellett hagyniok a kovácsprobléma feszegetését, mert az ablakhoz rendelt őrtálló segédjegyző megadta vészjelt:

- Itt a farkas!

Általános feszengés és arccsere. A házigazda ábrázata ünnepi dresszt öltött, Náci hátradugta trabukkját, a segédjegyző megigazitotta kamásliját, a kántor krárogott, a bíró kiköpte minden nyálát.

- Isten hozta, szeretett kedves majszteruram, - üdvözölte Tóni belépő vendégét.

- Ásszolgája!... Jónapot, Korláth ur!... Isten hozta közénk!... Aggy'isten! - örvendeztek a többiek.

Az arcok ragyogtak a szivességtől és a tisztelettől. A kántor széket tolt a kovácsmester alá, a praxi a kalapját és botját szedte el, a segédjegyző udvariasan csosszantott a lábával s biztosította a mestert, hogy jó színben van.

Hát kovácsot bizony nem szokás így fogadni, ha nem érzi az ember, hogy nemcsak kovács. Ennek az érzésnek most különösen tápot adott az a körülmény is, hogy a mester egész másforma szabásu ünnepi habitust viselt, mint a környékbeli mesteremberek: körülbelül úgy festett félmagyaros, fekete posztózekéjében s vékonytalpu, könnyű csizmájában, mint a vármegyei főügyész a közgyűlésen. De még a habitusánál is jobban imponált a mester magatartása. A kovácsműhelyben, bőrkötényesen, nem lehet előkelőséget kifejezni: most baráti körben, egy műterem színes drapériái között, szabadon érvényesülhettek a Korláth Péter tekintélyt parancsoló kvalitásai.

A kovácsmester úgy ült a székén, - pedig a legderekből butora volt Tóninak - hogy szinte szégyenkeznie kellett a széknek jelentéktelensége miatt. És úgy beszélt a kovácsmester, mintha előre betanulta volna a mondanivalóját, valamint az udvarias fejedelmek, akik nem biznak eszük gyors váltásában, de tapintatlanok sem akarnak lenni.

Abban is hasonlított Korláth a fejedelmekhez, hogy mindössze tíz percre időzött a műteremben, sőt abban is, hogy az urak mély lélekzetet vettek s kinyújtották megmerevedett tagjaikat, midőn az ajtó végre bezárult a háta mögött.

- Feszélyez ez az ember és nem tudom miért, - dühösködött magára a kényes Náci, rágyújtván időközben kialudt trabukkójára.

- Én nem félek tőle, - hencegett a cinikus kántor, - én úgy beszélek a grófnékkal is, mintha rendes asszonyok volnának.

- Engem csak az a tudat zseniroz, - vallotta a praxi, - hogy félkézzel is megfojthatna, ha akarna, különben csöppet sem imponálna...

Miután mindenki exkuzálta volt magát az elfogódottságáért, folytatták az urak ott, ahol elhagyták: belegázoltak a távozottat körülvevő rejtelmek posványos utvesztőjébe. Persze sorra került a mester familiája is. Hogy a Magda pertestu van a grófnékkal, a Gábor fiú meg olyan kevély, hogy csak a tiszteletes urral fog kezét, de még vele se akar disputálni, csak lemosolyogja a nagytudományú urat, ha állít valamit. Mi jögon? Aranyos bölcsőben ringatták a Magdát? Több ember a Gábor, mint a tiszteletes?

Fonódott a helybeli »cause célébre« csepűje, mindaddig fonódott, míg pletykává nem fajult. Precíze ki lett kombinálva, hogy Magdába szerelmes mind a két Altorjay (az apa még jobban, mint a fiú), s hogy a dolognak csak szomorú vége lehet: vagy a leány bukik el, vagy az urak fogják magukat főbelőni. Nyilvánvaló továbbá, hogy meg van babonázva Saárdy Jenő is: a gögös ur vizitet csapott kovácséknál, per urambátyám szőlitotta a kovácsmestert s olyan bokrétát adott Magdának, mint egy selyemszoknyába öltöztetett malomkerék. Magdának mégsem tetszett a bokréta, virágját szétosztogatta a falusi leányok között, selyemmancsettáját meg odaajándékozta az élemedett postáskisasszonynak, aki főkött csinált belőle.

Aztán megszővődött a pletyka láthatatlan fonala szinte észrevétlenül, mint a pókháló. Titokban dolgoztak a takácsok, hogy számadás esetén letagadhassák dicstelen munkájukat.

Persze, Náci volt a főmester, a hű közák, aki ujjá körül szerette volna forgatni az egész falut s valósággal terrorizálta környezetét. Törvényt szabott, adót szedett, kizsákmányolta a nálánál gyöngébbeket. A kováccsal szemben azonban cserbenhagyta a tudománya. Összeszedte minden akaratergiáját, elszántságát, de mindhiába: a falusi titán lelki fölsőbbsége s puritán jelleme ólomsúly gyanánt nehezedett az agyára s kiűtötte kezéből a kormánypálcát. Gyűlölte a kovácsmestert eddig is de miután érdekköreik nem keresztezték egymást, megfért mellette. Most azonban betelt hűsága s féltékenysége mértéke: a kovács vele s az általa cőkán vezetett apró intelligenciával szemben a párbajozó piktornak adott igazat, alá akarta ásni a tekintélyét, ám lássa a következményeket!...

Igy dagad néha léghajóvá egy jelentéktelen szappanbuborék.

A kovácsmesternek persze sejtelve sem volt az iránta táplált közérzés illetén hirtelen fordulásáról, illetve a hálóról, amit kifeszítettek ellene. A kovácsmesternek tiszta volt a lelkiismerete: nem zavarta meg álmait. Annál kevésbé a körülmények. Pedig azok nagyot változtak az utóbbi időben, untig eleget ahhoz, hogy egy embert, még ha oly férfi is, aggodalommal töltsenek el.

Leánya, az ő nyugodt szép gyermeke, mintha csak kicserélték volna, szórakozott lett, gyakran idegesnek mutatkozott. Természetes jókedve időnként minden sejtető ok nélkül mélázássá sötétedett. A szélsőségek között vergődött a leány, mint a sebzett hattyu, amely hol az egyik ladikhoz ütődik, hol a másikhoz, mert nem képes többé az áradattal uszni, nem látja az irányt. Az apa - bár előtte összeszedte a leány minden lelkierejét - észrevette ezt a változást, de ugylátszik, nem tulajdonított neki fontosságot. Tehát nem tette azt szová. Röstellte volna, mert azt hitte, hogy oly fiziológiai indiszpozícióval áll szemben, amit érinteni csak egy anyának szabad. Lelki válságra, szerelemre nem is gondolt. Altorjay István (titkos eljegyzése óta) naponként három-négy órát töltött a házában leányával négyszem között: a valóságot még sem sejtette meg. Unja magát a szabadságon lévő fiatal katonatiszt, - vélte - hozzá méltó férfitársasága nincs a faluban, leánya ellenben művelt, kedves teremtes, természetes, hogy jobb hiján vele tölti ideje javát. Jámbor volt a kovács, mint a legtöbb emberóriás: naiv és vak, az élet apró bajait, finom szövevényeit nem látta meg. Azonfelül vakon bizott leányában. Annak nem lesz titka apja előtt soha. Beszélni fog magától, ha valami komoly buja-baja, kétsége lesz.

Arra már nem gondolt a titán, hogy leánya belekerülhet oly kényszerhelyzetbe is, amelynek nyügében titkot kell tartania még atyjával szemben is.

Pedig éppen az volt az eset. És éppen ennek a természetével ellenkező kényszerüségnek fájó hatása emésztette leginkább a leányt.

István akarta, hogy eljegyzése *egyelőre* titokban maradjon még apja előtt is s Magda semmit sem tudott vőlegényének megtagadni. Inkább szenvedett. Okát sem tudakolta szerelmese akaratának, - ő tudja, miért követel tőle ilyen áldozatot. Képes lett volna minden próbát kiállani: úgy szeretett.

Altorjay István belelátott a leány lelkébe, de nem könnyíthetett rajta; ő is *ugy* szeretett. Ragaszkodnia kellett a titoktartáshoz, mert biztosra vette, hogy atyja, akinek nagyravágyó tervei voltak vele, minden követ megmozdítana szerelmi házassága megakadályozására. Ő volt az a hajóroncs, amibe a hajótörött, de még mindig élvágyó földesur belekapaszkodott. Egy érdekházasság révén vele akarta a kopott családi cimert bearanyoztatni, az ősi birtokot a hitelezők mind összébb szoruló karmai közül kiragadtatni.

Ezt meg is mondta menyasszonyának. De hozzátette egyben:

- Érdekházasságra akkor sem lettem volna képes, ha veled nem találkozom.

Magda ezt természetesnek találta.

- Azt nekem mondanía sem kell, tudom, kit szeretek...

A nobilis fiatal pár oly közel volt egymáshoz, mint hivatalos jegyesek pár nappal esküvőjük előtt. Még közelebb. Midőn találkoztak s elbucsuztak egymástól, - feltéve, hogy egyedül voltak, - összecsókolóztak, elmondták kölcsönösen apró gondjaikat, reményeiket a vágy minden izgalma nélkül, a tiszta lelkek őszinteségével. Nem szépitették egymást, lelkeiket nem röstellték levetkőztetni, a nászágyban sem lehettek volna jobban az egymáséi.

Féltékenységről többé szó sem lehetett. Pedig Saárdy megismételte látogatását a kovácslakban többször is. Tehát lett volna rá elegendő külső ok. A sárdi földesur nyilvánvaló komoly szándéka, gazdagsága, hibátlan jelleme s elég tetszetős egyénisége szemben az István cifra nyomoruságával, ami öt évi várásra ítélte Magdát, bizony nem az utóbbi javára billentette a reális élet mérlegét. Menyasszonyán kívül nem tudott a huszártiszt leányt elképzelni, aki hasonló helyzetben ne vetélytársának adta volna az elsőbbséget.

S mégis teljesen nyugodt volt István. Egyformán bizott magában és a leányban. Biztosan tudta, hogy le fogja tenni a vizsgáit s megesküdtött volna rá, hogy menyasszonya nem fogja őt cserbenhagyni; a látnokok ihlettségével érezte, hogy előbb-utóbb egymáséi lesznek, lehetetlen minden más eset.

Már hozzá is látott a katona a tanuláshoz: meghozatta a szükséges jogi könyveket. Titokban tanult. Délelőtt egy kerti lugasban, vacsora után szobájában. Egyelőre nem szándékozott tisztí rangjáról lemondani, - tanulni lehet uniformisban is, - élnie kellett valamiből. Megcsinálta a tervét s férfias nyugalommal nézett a jövő elé...

... A tervét megcsinálta Altorjay István, de közbelépett egy előtte eddig ismeretlen férfi s keresztülhuzta naiv számításait. Meg nem alkuvó, szigorú ember volt s jobban ismerte a nagy törvényeket, mint az idealista szerelmesek...

István váratlanul találkozott vele. Titkos menyasszonya társaságában találta, midőn hozzá látogatóba jött.

Magda elpirult, de azért elfogulatlan kedvességgel mutatta be neki *testvérbátyját*.

A két férfi kezét fogott s az erősek bátor kordialitásával nézett az egymás szemébe.

Szép legény volt a mérnök és elegáns. S csakugyan hasonlított Istvánhoz.

Ez hallott már erről a hasonlatosságról s a kelleténél talán kissé tovább pihentette szemét a mérnökön.

Az megértőleg mosolygott.

- Azt nézi, - kérdezte udvariasan, - hogy a hír megfelel-e a valóságnak?

István visszamosolygott rá.

- Tudtam, hogy megfelel, hiszen Magdától is hallottam, hogy hasonlítok önre.

A mérnök elkomolyodott kissé. Nem tetszett neki, hogy hugát bizalmasan nevének nevezi a katonatiszt. De azért udvarias és kedves maradt. Elmondta, hogy kétheti szabadságra jött haza, aztán egy vállalat megbízásából külföldre kell utaznia.

- A magyar mérnök kapós külföldön, - jegyezte meg István, - ha nem volnék oly antitalentum a számok és mértani ábrák területén, én is ezt a pályát választanám.

- Az előkelő urfiak jogot tanulnak, vagy a katonai pályát választják, - mondta Korláth Gábor minden célzás vagy él nélkül.

Az apa, aki félév óta nem látta aznap érkezett fiát, kivételképen abbahagyta délutáni munkáját és hazajött, hogy családja körében töltsön a nap hátralevő részét. Szerény, de önérzetes szívéllyességgel üdvözölte Istvánt.

- A főhadnagy ur mindennap ellátogat hozzánk, - jelentette fiának, - nagyon örülök, hogy jól érzi magát a hugod társaságában.

A mérnök észrevette, hogy huga elpirult. Önkénytelenül a huszárra nézett. Elfogódott volt az is.

- Remélem, - folytatta az apa, - hogy a te társaságod ellen sem lesz a főhadnagy urnak kifogása...

- Ó, - mondta István szerény-zavarodottan, - ellenkezőleg: boldog leszek, ha a mérnök ur megtisztel a barátságával.

- Majd egyszer tisztelőtünket tesszük a kastélyban együtt, - szólalt meg Magda, s bátyjára vetette bátoritan kérő tekintetét.

- Legyen szerencsénk, - kérte István a mérnököt mohón, - Magda és hugaim ugyis jó barátságban vannak.

Mély függőleges ránc támadt a mérnök homlokán.

- Atyám jár a kastélyba? - kérdezte s átható szemével megismételte a kérdést.

Pár másodpercig nem kapott feleletet.

- Nem járok, - válaszolt aztán a kovácsmester, - én kovács vagyok, nem kastélyban a helyem.

István tiltakozni akart, de Gábor szavába vágott.

- Atyámnak *ebben* igaza van.

Az ebben szóra esett hangsúly bántotta az öreget.

- *Miben* nincs igazam? - kérdezte, a maga részéről a miben szót megnyomva.

A fiu észrevette magát. Elsimitotta homloka ráncát s bocsánatkérőleg kezét csókolt apjának.

- Megfelejtkeztem magamról, mindenben igazad van.

A meleg jelenet meglepte Istvánt. (Ezek nem egyszerű polgáremberek, gondolta magában, ezek finomlelkű arisztokraták.) Szíve melegséggel telt meg, agya valami megfeszíthetetlen távoli sejtelmes vágyat kergetett. Bármint van és lesz is, - konkludált pár pillanat múlva, - semmiesetre sem kell majd leendő rokonsága miatt szégyenkeznie.

Erre tapintatosan távozni akart, de Magda visszatartotta.

- Nem engedem el ozsonna nélkül. Eleget leszünk Gáborral egyedül.

- Miattam ne feszélyezze magát a főhadnagy ur, - kérte a mérnök is őszinte szivességgel.

Az István hirtelen szíve újból tüzet fogott.

- Mérnök ur, - mondta nekipirulva - ne urazzuk egymást - perte szólítja Magda is hugaimat.

A mérnök gondolkozott egy pillanatig, de nem tovább, aztán felugrott székéről s a főhadnagy felé nyújtotta jobbját.

- Atyámnak ismernie kell önt, - mondta, - szívesen leszek a barátod.

Összekulcsolódott s megrázta egymást a két kemény férfi kéz.

Magda kibontakozott örömeiben, mint nap sugarától a dércsipe krizantém: ismét a régi színpompás Magda lett. Behozta az ozsonnát s ki nem fogott a kínálgatásból. Kikísérte vőlegényét, midőn az pár perccel az ozsonna után távozott.

- Isten vele, édes, - bucsuzott el tőle a kerítésnél, - megvallom, kissé félttem Gábortól, de most már szerencsésen túl vagyunk ezen is.

- Eleinte én is félttem, - ismerte be István mosolyogva, - de most már szeretem. Büszke vagyok leendő sógoromra - egészítette ki szavait.

- Hogyne, - vélte Magda, - hiszen csaknem olyan, mint maga.

Kezét fogtak.

- A csók ma elmarad, - mondta a főhadnagy naiv-szomorúan.

- A csók ma elmarad, - hagyta helyben a leány, - de pótoltni fog.

A kezek szétváltak.

A huszár még hátranézett öt lépés után. A leány még rábiccentett fejével a huszárra, azután visszament a házba...

- Derék fiunak látszik a főhadnagy - jegyezte meg a mérnök, midőn magára maradt az apjával.

- Jó ember, igaz ember, - bólintott rá az apa.

- Csak abban nem vagyok biztos, - kételkedett a kovácsmester fia, - hogy elég erős jellem-e.

Apja kérdőleg nézett reá.

- Mi okod benne kételkedni?

- Tulfinom - állította Gábor, - s az élet még nem edzette meg.

V. Méregkeverők

Korláth Gábor nem volt ismerős a kótaji értelmiséggel. Otthon töltötte ugyan gyermekkora óta valamennyi szünidejét, de nem járt sehová. Olvasott, vadászgatott s inkább a köznéppel érintkezett. Annak a modora és lelke jobban megfelelt az izlésének, mint a félművelt uraké.

A kastély lakóit meg éppen nem is látta soha. Altorjayék egy másik (már elkótyavetyélt) birtokukon laktak s egy éve sincs, hogy Kótajra áttelepedtek.

Az a körülmény, hogy a történelmi nevü s csak nemrégiben még nagyvagyonu család felkarolta hugát, kissé megzavarta a fejét. Nem olyannak ismerte a több-kevesebb joggal büszke vidéki földarisztokraciát, hogy egy falusi iparos családjával, legyen az bármily művelt, érdek nélkül intim baráti viszonyt kössön. Önkénytelenül keresni kezdte magában a titokzatos érdeket s nyomot kereső első gondolatai bizony nem voltak valami épületesek. Főképpen, mikor megtudta, hogy Altorjayék csak hugára reflektálnak, atyjával szemben megtartják a distanciát. Hiszen jó, - gondolta magában a mérnök, - atyjának igaza van: egy falusi kovács-mester sem »kastélyba való«, de akkor nem odavaló a kovácsmester leánya, fia sem. Vagy ha műveltségüknél fogva meg is állanak helyüket a magasabb miliőben, nem volna szabad megkülönböztetésüket apjuk rovására igénybevenniük.

Ezt a nézetét akarta kifejezni István előtt, midőn apja azt kérdezte tőle, hogy miben nincs igaza.

Igy akart felelni:

- Abban, hogy leányodat olyan társaságba ereszted, amely téged nem tart magához méltónak.

De észrevévén, hogy ezzel egyrészt apját bántaná meg, másrészt vendégüket hozná zavarba, sőt lelkiismeretbeli terheket róna bizonyára jóhiszemű hugára is, inkább elütötte a dolgot egy bocsánatkéréssel. A szilánk azonban, bár az István egyenes, meleg egyénisége enyhített pesszimizmusán, a lelkében maradt. Helyes, gondolta magában, érthető, hogy önfeláldozó szerény atya nem reflektál arra a társadalmi pozícióra, mely gyermekeit az ő jóvoltából szerzett magasabb műveltségüknél fogva megilleti, mindazonáltal jó lesz vigyázni, ki kell nyitnia a szemét, hogy egész tisztán megítélhesse a helyzetet. Mert az, ami természetesnek látszik a demokrata előtt, az arisztokrata szemében még korántsem az. Hátha nem a belső lelki értéket becsülte meg az Altorjay-család azzal, hogy hugát befogadta, csak egy kíváncsú élő csecsebecsét kívánt meg benne, ami különösen férfi-szemek gyönyörködtetésére szolgál s egy előkelő kastélynak is diszére válik mindaddig, míg - *el nem törik*.

A szangvinikus mérnöknek fejébe tódult a vére, midőn erre az eshetőségre gondolt. A Gondviselés művének tulajdonította, hogy hazajött s így alkalmat nyert a szerinte fejetejére állított helyzet tisztázására. Örölnie kellett, hogy István megkönnyítette feladatát. Igen, eleget fog tenni a meghívásnak, de egyelőre nem fogja magát vendégnek tekinteni, hanem vizsgáló-bírónak, aki helyszíni szemlére száll ki.

Oly türelmetlen volt, hogy jóformán ki sem aludta magát a szülői házban s már sürgette hugát:

- Ha nincs ellenedre, délután letudhatjuk a kastélyban a látogatást.

Magdának (de az apának is) föltűnt a sietsége, de nem tett ellene kifogást.

- Mehetünk, Gábor.

Öt óra tájban indultak el. Végighaladtak a falu fővonalán, az országuton. Utjukba esett a Náci hivalkodó vályogkalickája is. A kompánia éppen nála dőzsölt. Az udvaron ittak az urak egy akácfa alatt. A testvérpár láttán megemelték kalapjukat.

- Az inzsellérnek külön vasalt nadrágja van, mint Nácinak, - jegyezte meg Tóni piktor maliciával.

A megpiszkált falusi arszlán belevágott a levegőbe.

- Egy kocapiktor ahhoz nem ért, - viszonozta a tüszurást.

Tóni felszisszent.

- Micsoda? Koca?!... Mondd még egyszer, ha mered!

- Akár százszor is: Koca, koca!

A cinikus ur megfordította a köpönyeget: elkezdett hahotázni.

- Azért ne pukkadj meg, koma... Nem tehetsz róla, hogy külön szabója van.

Csakugyan jó szabója lehetett a mérnöknek, a jacket úgy állt rajta, mintha ráöntötték volna. Adhatott magára: iskolázottan elegáns volt a járása is.

- Alighanem a bruderhez megyen, - jegyezte meg az irigy Náci s körülnézett, hogy szavai hatását tanulmányozza az arcokon.

De senkisértette meg.

- Miféle bruderről beszélsz? - kérdezte a segédjegyző.

- De fiatal vagy - nézte le a matador Rubrika Palit (a vicensótárius gunyneve) - csak nem hiszed, hogy a mérnök azért hasonlít a fiatal Altorjayhoz, mert a mamája *megebámulta* az apját.

Ohó! Ez sok volt még a kótaji feketekörmű lovagoknak is. Egy tisztességes hirü elhalt asszonyt így meggyanusítani!

- Pimasz vagy! - adta le a véleményét Tóni mester. - Megérdemelnéd, hogy a kovács megkalapálja a fejedet.

- Disznóság! - mormogta még a praxi is, aki pedig arról volt nevezetes, hogy állandóan tizenkét asszonyszeretője volt, (ha ugyan hinni lehetett a szavának).

Az észretért Náci úgy cselekedett a rátámadó közhangulat hatása alatt, mint az imént Tóni: megfordította a köpönyeget.

- Ti vagytok a disznók, - állította, - mert komolynak vették az ugratásomat...

A testvérpár ezalatt a kastélyhoz ért. Otthon volt az egész Altorjay-család.

A házigazda kimért, de korrekt udvariassággal üdvözölte a mérnököt, hugának megpaskolta a kezét.

- Kis tündér, jó napot!

A tulzott bizalmaskodásnak élet vette az a körülmény, hogy a leányok minden negédességtől mentes közvetlenséggel a Magda nyakába ugrottak.

- Szervusz, Magduli!

- Isten hozott, Csipkerózsika!

István ellenben a legteljesebb tisztelettel hajtotta meg magát a leány előtt. Gáborral úgy fogott kezét, mintha évek óta mindennap találkoztak volna: magától értetődő bizalmas hanyagsággal.

- Szervusz!

Rátukmált egy cigarettát s tüzet adott neki.

A mérnöknek határozottan tetszett ez a minden póz nélküli uri egyszerűség. Teljesen pózmentes volt maga is, ami férfias egyéniségének bizonyos arisztokratikus patinát adott.

Málika alig tudta róla levenni a szemét.

- Maga szakasztott olyan, mint István, - jegyezte meg az őt jellemző szeleburdisággal, - csak karcsubb és szélesebb vállban.

- Én sokat kalapáltam, - magyarázta meg Gábor a természetkülönbség okát, - több az izom rajtam.

- Jé, hát a mérnökök is szoktak kalapálni?

- A gépészmérnökök. Én az vagyok.

- Házakat nem épít? Hidakat se?

- Micsoda csapperli! - jegyezte meg az apja. - Ne vegye komolyan, mérnök ur.

Ez a megjegyzés igen alkalmas volt arra, hogy félszeg helyzetbe hozzon egy rutinos fiatalembert is. Ám Gábor megmutatta, hogy nem egykönnyen jön zavarba: gavallérosan pártfogásába vette a vele foglalkozott leányt.

- Önagysága - mondta - igen kitüntet, midőn pályám iránt érdeklődik; mint minden igazi dáma, eltalálja, hogy miről beszéljen a vendégével.

Altörjay nagyot nézett. Majd önkénytelenül bölintott a fejével.

- Brávó! - szaladt ki a száján. - Ezt megköszönheted, Málika.

Egy tényt most már megállapíthatott Gábor a kastélyban: Málikát Hamupipőkeként kezelték a háznál. Megsajnálta a madárképű kislányt. Hozzászegődött s sokat foglalkozott vele, amiért oly végtelen háládatos volt Hamupipőke, hogy majd elolvadt a szive lángjától.

Egyebet aztán nem is konstatálhatott a vizsgálóbíró ur a felderítendő tényállás megvilágítására. Pedig jó két óráig időzött a helyszínen. Ami első vizitnek sok egy kicsit.

Itt semmit sem találtam, ami gyanúra vagy kifogásra adhatna okot - ismerte be magában, kissé röstellve pesszimizmusát, - ezek az Altörjayak a szívükben élnek: született urak.

Megkönnyebbedett. Mély lélekzetet vett, midőn huga társaságában az utcára ért. Tehát csakugyan igaza volt apjának, ő volt a sötétenlátó, szükkeblű filiszter. Igenis, hugának, de mindenkinek ott a helye, ahol legjobban érvényesülnek a kvalitásai. Tehát neki is... Apjára gondolt, a drága jó emberre, aki, mialatt a maga feje fölé emelte volt gyermekeit, szerényen a háttérben maradt. Hálával és büszkeséggel telt meg a szive.

- Valóságos szent a mi atyánk! - áradt ki ajkán az érzése. - Ő mindig az emberek feje fölé fog emelkedni, akármily mélységben helyezkedik is el...

Magda megértette, mire céloz a bátyja. De ő már tul volt azon a lelki evolúción, amelyből Gábor csak most került ki.

- Én régen megértettem atyámat, - mondta rajongó szeretettel, - ő azért folytatja a mesterségét, mert nincs szüksége társadalmi állásra, ő egy társadalom egymaga, egy egész különálló ragyogó nagy világ.

- Több, mint egy világ, - tóditotta Gábor, - ő az *ember* s az ember fogalmában a jövő világa is, minden világ bennfoglaltatik.

E mélyről vett mondással végképp lerázta lelkéről a terhet, amely még pár órával ezelőtt ónsullyal nehezedett rá. Nem, az ő apja mellett neki nem lehet szerepe, a hatalmas egész ember színültig és tökéletesen betölti azt a kis világot, amelynek sorsát rábízta a Gondviselés.

Mire a testvérek a kovácsműhelyhez értek, már ott volt Gábor, ahová okvetlenül eljut minden szangvinikus turáni, aki mennyköveket sejtett a levegőégben s ahelyett csudamódra mannat kapott. Kedve átcsapott az egyik végletből a másikba: az égisz magasztalta Altorjayékat, mindössze egy szépséghibát fedezett fel bennük: azt, hogy igen elnyomják a kis Málikát, aki pedig oly finom, mint egy francia csecsebecse s oly jó, mint egy falat magyar kenyér.

- Ne gondold, - világosította fel Magda, - Málka nem a Hamupipőke a családban, hanem a játékos kis nimfa, aki provokálja az enyegést és kötekedést; ő akkor lenne boldogtalan, ha úgy bánnának vele, mint valami mintahölgyel.

- Haha, - kacagott Gábor, - eredeti egy gyerek!

Mindjárt el is pirult utána, amin igen csodálkozott, mert (szerinte) semmi oka nem volt a pirulásra... Elpirult, de a következő pillanatban már elfelejtette azt is: újabb friss benyomások árasztották el fiatal lelke szüz talaját. Ezek aztán belevették magukat a fejébe s megindították agya legapróbb kerekeit is.

- Hohó, - berregték a kerekek - nem olyan ám a világ, Magda fiam, mint amilyennek mi gondoltuk. Sokkal, de sokkal több van benne, mint amennyit mutat. A szépségek - magyarázta - nem hevernek a felszínen, mint a kavics: a gyöngyért, a gyémántért alá kell szállani... vagy a tengerbe, vagy a bányába, egy közönséges, ambició nélkül szükölködő utcaseprő, egy kálitás nélküli közlegény sohasem fog a nagy rejtett kincsekre rábukkanni: ahhoz akarat kell és lendület. Svung, Magda, svung!

- S benned van? - kérdezte Magda, jelentősen mosolyogva.

Gábor megsejtette, miért mosolyog a huga.

- Kinevethetsz, - mondta diákos őszinteséggel, - mert rászolgáltam. Most már azonban, - állította keményen, - nem vagyok többé az a stomfax, aki voltam. Leszálok a gyöngyért s leszakítom a virágot: ez a helyes, ez az Élet, csak a szatócslelkűek és a gyávák félnek a cápától, midőn a gyöngyöt halásszák és a tövistől, midőn a rózsát szakítják, a bátrak nem is gondolnak rá.

Egész átlényegült a mérnök óvatos, komoly egyénisége pár óra alatt. Persze nem attól, amit az alatt a pár óra alatt látott és tapasztalt, ahhoz talán mégis kevés lenne ilyen kis idő, hanem attól a titkos rugótól, amit a lelkében megnyomott *valaki*, csak úgy véletlenül, öntudatlanul, mint ahogy merő véletlen és öntudatlanság ezen a világon minden sorsdöntő fordulat, az ember maga csak a jelentéktelen irányváltásokat szabja meg tudatosan.

Megesik azonban, hogy működés közben, sőt utána - re bene gesta - egyszerre elpattan a lelki átváltozások rugója. Ezt tragédiának nevezik. Tragédia, mert nemcsak az omlik össze ilyenkor, amit a rugó az emberi lélekből kilökött, hanem az is, ami abban már elhelyezkedett s egy csendes polgári élet zavartalan folyását biztosította volt.

Viharos gyorsasággal következett el a katasztrófa: huszonnégy órán belül...

Tagbaszakadt falusi ember bizonyára hallott már olyan cécókról (talán részt is vett bennük), amelyek két, sőt három napig is eltartanak. Lakodalom, névnap, agárverseny, legénybucsu addig kötelez, ameddig az emberekben szuffla van. Az pedig sok van egy jól táplált vidéki magyarban, amitől a városi ember egy attakra kész, ahhoz a Náciknak, Tóniknak s kántoroknak leterítésére négy-öt ádáz roham szükségeltetik. Mert ha *totál* berug egy Náci vagy Bandi, azt mondja: kutyát a szőrivel és megiszik tiz kupica rozsólist. Ettől a gyógy módszertől pedig három-négyszer biztosan kijózanodik, tehát újból lehet kezdenie.

A Náci szerény délutáni kvaterka-partija egy szerencsés (vagy ha úgy tetszik, szerencsétlen) véletlen folytán ilyen emeletes vidéki lakziva dagadt. A szomszéd patikust éppen arra találta vinni az ördög, de csak a Náci házáig vitte, ott kiszaladt a vig kompánia az utcára s lehuzván szekéről a hatalmas pénzakrobatának ismert férfit, kiszabadította őt az ördög karmai közül s biztonságba helyezte egy fonott kerti szék kipárnázott ölébe.

A patyikus sohasem volt semmiféle jónak az elrontója: kijelentette, hogy jól van, iszik a kompániával, de miután nem szereti sem a kocsmai bort, sem a félrendszabályokat, engedjék meg neki az urak, hogy hazaküldhesse szekerét egy hordó jóféle szerednyeibe borért s pár flaska orvosságért (ami alatt konyak értendő természetesen).

Náci, mint házigazda, protestált erre egyet (mert eleget kellett tennie a látszatnak), de csak egyet, mert mire a kettőre került volna a sor, már fel volt peckelve a szája: Tóni nagyügyesen a torkába nyomta festékes zsebkendőjét.

- Ne affektálj, te mágnás, mert kipenderítünk a saját házadból.

Ez imponált. Náci megadta magát. Tóni kihuzta szájából a pecket, a patyikus rendelkezett, a kocsija folytatta útját, de két óra múlva ismét megjelent a hordó borral és az orvossággal.

Elsőnek (versenyen kívül) a szakértő Tóni kóstolt bele a szerednyeibe s csettintvén nyelvével, így szólt a jeles gyülekezethez:

- Prima, ebből vétek lenne egy cseppet is meghagyni. A multság ergo - mondta ki a határozatot, - negyvennyolc óráig fog tartani, ha nagyon sietünk.

Náci kereken kijelentette, hogy ő ennyi ideig nem bírja ki izgatószer nélkül.

- Hiszem majd megdopingollak én, - nyugtatta meg Kajdacsy Laci, a patyikus, - azért vagyok méregkeverő.

- Akkor ne vesztegessük a drága időt, - vélte a házigazda s kabátja zsebéből egy pakli vadonatúj magyar kártyát vett elő. Laci patyikus másféle dopingot értett. Eleinte tiltakozott is a nemzeti csöndes ellen, később azonban, hogy egyszersmindenkorra véget vessen a pénzére éhes férfitü pizskálódásának, megadta magát. Kivágta dagadt bugyellárisát az asztalra.

- Hát gyere fiacskám, ha annyi sok pénzed van: osszál!

- En deux? - kérdezte Náci sóvár szemét a buja pénztárcán legeltetve. - Mennyi a vízi?

- Forint, tetszés szerinti majzlival, hozom kizárva.

- Gilt.

- Mennyi pénzed van?

- Majd megtudod, ha elnyered.

Náci is kivágta bugyellárisát, biz az igen sovány volt a Laciéhoz képest.

Ez el is nevette magát rajta.

- Micsoda? hisz ez a félfogamra se elég. Ember, nem tanultál te se természetrajzot, se csillagászatot.

- ??

- Nem tudod, hogy a nagy halak szokták a kis halakat elnyelni s hogy nem a hold vonzza a napot, hanem a nap a holdat!

Csak ingerkedjél, gondolta magában a kozák Náci, majd fogsz te még sirni is.

Az egyszer rosszul jósolt a kártyakozák, Laci patyikusnak lett igaza: a nagy hal elnyelte a kis halat, a hold nem birta magához rángatni a napot. Félóra alatt tisztára kiürült a Náci bugyellárisa, de kárörvendő partnere még azt sem hagyta meg neki, elkapta az orra elől s odadobta a kutyaának, hátha megeszik a ráragadt zsiradékok kedvéért.

Náci majd felrobbant a dühtől, de azért együtt nevetett a rajta nevetőkkel, nehogy új tápot adjon a mulatságnak a dühével is. Érezte, hogy tekintélye létráján ismét lejjebb csuszott egy fokkal. Mélyebbre már nem szabad sülyednie, különben belelátanak a cimborák a gyomrába s ha egyszer kisült, hogy ő is csak olyan kőcvitéz, mint azok, soha többé nem adják le neki a tejet. Pedig abból élt. A gyengék butaságából.

Tehát nevetett a falusi Mefisztó, elménckedett, pózolt, mintha misem történt volna, csak arra vigyázott, hogy szarkazmusának nyilai kikerüljék a patyikust. Mert az, amint tapasztalta, visszalő. Inkább hizelgett a nálánál erősebbnek bizonyult embernek. (Gyere csak az utcámba, majd ott elbánok veled!) A gyengébbeknek már járomban volt a nyakuk, csak a szöveget kellett még a lyukba betolni. Azt is megtette Náci, hozatott a zsidótól hozomra száz trabukkót s kirakta az asztal közepére közprédának.

- Szíjjatok gyerekek, ha elfogy, lesz több is.

A nagystilű gavalléria megtette hatását. (Mégis ur ez a Náci, egy lyukas vasa sincs, mégsem vesztette el a szívét.) A kántor felköszöntötte a nobilis házigazdát, mindnyájuk »szeretett vezérét, mintaképét, a kótaji magasabb művelődés apostolát«. A praxinak volt egy skatulya bengáli gyufája, azt, amint leszállt a nap, mind meggyújtogatta az ünnepelt férfi tiszteletére. A bíró még a diszpolgárságot is kilátásba helyezte neki. Igaz, hogy akkor már hajnalodott s csicseregni kezdtek a verebek. Tóni piktor botot dugott a hordóba s konstataálta, hogy még meg van a bor fele. A borkorcsolya azonban elfogyott. Se hering, se szalámi, se szalonna.

- Hajrá, praxi, kötsd fel a zsidót és hozzá elemőzsiát!

Az ünnepelt házigazda azonban leintette vendégeit.

- Jobb lesz egy kis korhelyleves füstölt kolbásszal s egy tál szalonnás rántotta, - mondta utólérhetetlen dignitással. - Rubrika Pali költsd fel a gazdaasszonyomat és segédkezzél neki!

Egy óra alatt elkészült a korhelyreggeli, az urak megágyaztak az elkövetkezendő italoknak s további félóra alatt oly gyönyörűen kijózanodtak, hogy szinte megharagudtak magukra. (Hát ezért pocskolódott el annyi drága bor és konyak!)

Szerencsére adta a hordó: elülről lehetett kezdeni a mulatságot. Dél tájban ismét helyben voltak az urak. De az akkor felvonuló töltött káposzta és rántott csirke újból elnyomta a mámorukat.

- Keverni kell az italokat, - adta ki Tóni a jelszót, - különben az Atlanti tenger sem boldogul velünk.

Jött egy kondér fekete kávé, sorra került a második üteg konyakos palack, valami édes snapsz is bodorodott valahonnan, egyszerűen eleget lehetett tenni a vegyes italozás követelményeinek.

A cimborák derekasan dolgoztak, a gyomrokban végbemenő vegyi folyamatoknak végre sikerült az eszüket végérvényesen elintézniök. Az indulatok felszabadultak az értelem igája alól, mint az éhes fenevadak, a lány érzések végképp eláporodtak s könnyek alakjában csurogtak ki a szemekből. A praxi cigányért szaladt, Rubrika Pali verset irt, a bíró ur ellicitálta a botját, a kántor hamis nótákat énekelt.

- Az én versemet énekelje el, Pehály bácsi! - dadogta a költeményét közben befejezett vicensótárius, - az aztán a vers!

Átadta a kéziratot a házigazdának. Az belekukkantott, de csak úgy immel-ámmal, mert nem bizott az ifju költészetében, de a harmadik sor után már feltette a cvikkert is, hogy jobban lásson.

- Nini, hisz ez a vers pompás!

Végigolvasta a poémát. Mintha csak az ő rendeletére irták volna. Hogy letörje vele annak az embernek a szarvát, aki az ő tekintélyét elsőnek kezdte volt ki a faluban. Akinek a jelenlétében mozogni sem tudott szabadon: félt a nézésétől, a homloka redőitől, a teste súlyától s nem tudta magának megmagyarázni, hogy miért?

- Igazat mond ez a vers? - vallatta a vicensótáriust.

- A tulajdon két szememmel láttam - esküdözött Rubrika Pali.

- Éjszaka történt?

- Mondom, hogy éjféltájban.

- Biztosan ők voltak?

- Hásze csak egy huszár és egy Magda van a faluban. A kovácsműhely előtt guggoltam a tolvajlámpásommal, nem akartam, hogy meglássanak, mert én is menyecskétől jöttem.

- Köszönöm, öcsém, betanuljuk a versedet négy hangra... Állj elő, vén kántor!

A kántor előállott. S a vett parancs értelmében menten hozzáfogott a paskvil megzenésítéséhez. Mire a praxi összefogdosta a bandát (a falu négy sarkában lakó négy cigányt), már javában zengett a dal »*A nyalka huszárról és a szent kisasszonyról.*«

A rácsos kerítésnél apró süvölvények és süldő lányok állottak, de akadt a nézőközönség között pár vénasszony, sőt megállott az uj nóta hallatára Csuka is, a harangozó. Elvegyült a vénasszonyok közé. Igen figyelte a szöveget s csunyán röhögött.

- Halli-e, Sári néni?

- Nem vagyok tán süket.

- Hát kiről szól a nóta, hihíhi?

- ??

A harangozó nem mondta meg, kiről szól a nóta, tudta, hogy ki fogják azt most már a vénasszonyok találni anélkül is...

... Ha tudta volna Altorjay István, hogy lovagias szolgálatának ilyen vége lesz, dehogy kísérte volna Korláth Magdát éjféltájban haza.

VI. Fény és árny

Alig huszonnégy órával első látogatása után (tehát a Náci-féle cécó második napján) kedves meglepetés érte Korláth Gábort. Levelet kapott Málikától. Még pedig igen titokteljes körülmények között. A csitri szolgáló, aki az irást kézbesítette, a kerítésnél leste s csípte el »a tekintetes inzsellér urat« egy órai ácsorgás után. Hogy tisztelteti a nagyságos kisasszony a tekintetes urat, kukkot se szóljon a levélről senkinek, mert szörnyen nagy titkok vannak benne. Aztán elszaladt a kislány, anélkül, hogy a mérnök szemébe nézett volna. Ilyenformán nem mondhatta el otthon a kisasszonykának, milyen hatást tett a levele a »nagy szép urra«; ügyetlen spirka volt.

A nagy szép ur persze zavarba jött. Majd mosolyogva csóváltatta fejét. Mit akarhat tőle a kedves kis leány? Titokban! Egy napi ismeretség után! A helyzet oly új volt, szinte elképzelhetetlen, hogy meglepődött volna rajta a legcinikusabb ember is. Gábor feltépte a borítékot s hozzáfogott a divatos szarkaláb-hieroglif megfejtéséhez.

»Kedves Korláth! Ne magyarázza félre ezen gyermekes lépésemet, én nyíltan akartam fellépni, de mindenki megtiltotta, legfőképpen Pista. Már pedig úgy érzem, tenni kell valamit, ha az ember bajban van, a jó emberek arra valók, hogy segítsenek egymáson. Maga jó ember s az egyedüli, aki hamarosan segíthetne rajtunk. A cséplőgépünk elromlott s a gépész nem tudja, hogy hol van a hiba. Maga úgy néz ki, hogy biztosan kitalálná. Felesleges lenne Pestről főgépészt hozatni, de meg nincs is pénzünk rá. Nem tudnánk a cséplést folytatni s ha eső találna jönni, beázna a kazal s odaveszne az aratás. Magában minden bizodalmam, kedves Korláth. Sétáljon ki *véletlenül* a felső majorba négy óra tájban, ott fogom várni és megnézzük a gépet és kitanítjuk a gépészt, hogy mit kell kireperálnia. Pá, kedves Korláth

szívből üdvözlí A. *Málika.*«

Hát ez nem sablonos levél, konstátálta a mérnök kipirulva, ennek kisugárzása van, mint a drágakőnek. Ezt aranyba kellene foglalni. Előbb azonban a gépet fogja kireperálni, úgy kireperálja, hogy sohasem áll meg többet. Még jó órája volt a randevuig; besietett a házba, belenézett a tükörbe, kicsinosította magát, aztán fejébe nyomván egy nyalka puhakalapot, nekivágott a felső majornak. El kellett haladnia a Náci portája mellett, ahol éppen a rántott csirkénél tartottak a magyarok s oly feszült figyelemmel ettek, hogy se láttak, se hallottak: egy kínai mandarint sem vettek volna észre, nemhogy egy copftalan mérnököt. Viszont azonban ők sem szurtak szemet. A zömök kecskelábra fektetett hordó az udvar közepén feltűnt ugyan Gábornak, de azt már nem árulta el a hordó, mekkora garázdálkodást vitt véghez az agyakban huszonnégy óra alatt.

Gábor egy viglábu gondtalan baka fürgeségével szedegette lábait. Tuláradó jókedvében átugrotta nemcsak az utját keresztező árkokat és töltéseket, hanem a fák árnyékait is. Füttyörészett, dudorászott, de csak addig, ameddig a szeme meg nem akadt egy fehérruhás leányalakon, aki piros napernyővel integetett feléje. Akkor elhallgatott a mérnök s visszaintegetett a kalapjával. Öt perc múlva helyben volt: Altorjay Málika előtt.

A leány pipacspiros volt, mint a napernyője. Nyilván szégyelte magát, de a nyelvecskéje azért szabályosan pergett.

- Jónapot, kedves Korláth, tudtam, hogy el fog jönni, csak abban nem vagyok bizonyos, hogy nem fog-e elítélni ezen merész lépésem miatt?

Kezet nyujtott. Észrevehetően reszketett és meleg volt a keze. Gábor szeretett volna valami igen szépet, megnyugtatót mondani, de olyan ügyetlen volt, szó helyett ráhajolt a leány kezére, mintha meg akarná csókolni, de utolsó pillanatban elejtette a forró leánykezet is. És mukkot se szólt.

- Tudatában vagyok annak, hogy tilosban járok, - folytatta Málka, - de lássa, az ember nem mehet mindig az esze után. Egy krajcár sincs a háznál, - magyarázta, - hitel sincs és áll a gép...

Elhallgatott. Egy könnycsepp csillogott a szempilláján.

- Hiszen megcsináljuk a gépet, - jött meg végre a mérnök szava, - ha csak ketté nem repedt hosszában, holnap járni fog.

Az ő szemében tűz csillogott, ami menten felszivta a leány könnyét.

- Jaj, be pompás, gyerünk!

A közellévő géphez mentek, a kazlak közé. A gépész a beteg lokomobil alatt hortyogott. Málka felpiszkálta a napernőjével.

- Gépész ur, mutassa meg a gépet a mérnök urnak.

Az csak a vállát vonogatta morcosan.

- Azon nem segít a mérnök ur.

- Azt maga nem tudhatja - utasította vissza Gábor a gépész bizalmatlanságát parancsoló hangon. - Feleljen a kérdéseimre.

A gépész ismét vállat vont, de azért felelt a feltett kérdésekre. A végén még egy embert kért Gábor segítségnek, aztán belenyult a szerszámos ládába.

- Nem lehetnék én az az ember? - kérdezte Málka zavarodottan. - Ne felejtse el, hogy apáéknak semmit sem szabad erről a mi összeesküvésünkről megtudniok... A gépész urat már megesketttem, - vallotta be pirulva, - de minden embert csak meg nem eskethetek.

Gábor mosolygott.

- Megpróbálhatjuk. Aztán a gépész felé fordult: - Gépész, lazítsa meg a csavarokat!

A gépész engedelmeskedett, de munkához látott maga a mérnök is. Félóra alatt rájött a baj okára. Jelentéktelen hiba volt (talán éppen azért került el a gépész figyelmét), mindössze egy elhajlott acélcsővet kellett pótolni. Találtak egy alkalmas heverő acélcsővet, csak ki kellett dolgozni és helybeilleszteni.

- Málka kisasszony, - jelentette Gábor lelkesen, - beérem a kegyed segítségével.

Bementek a gépésműhelybe és tüzet szitottak. Málka feltüzte a szoknyáját. Helybehozta a férfiaknak a szükséges faszenet és vizet. De a fújtatót is ő kezelte. Arca sugárzott a büszkeségtől, talán világéletében sem csinált ennyi hasznót.

Gábor izzadott a kemény kalapálástól s a parázs hevétől. Málka rászólt:

- Korláth, vesse le a kabátját, lássa, én sem szégyellem a feltüzött szoknyámat!

Pillanat múlva ingujjban folytatta a mérnök a kovácsolást. Kiszabta, helyére illesztette az új csövet, aztán a gépésszel együtt megerősítette a meglazított csavarokat. Végül szeretettel megkopogtatta a kazán oldalát, mint valami jóféle paripát.

- Málka kisasszony, köszönöm kedves közreműködését, kész a gép.

- A naccságos mérnök ur érte a dolgát, - ismerte be az imént még morcos gépész tisztelettel, - holnap reggel munkába állhatunk.

A leány oly csudálattal nézett a mérnökre, mintha egy életmentő hős állott volna előtte. A gépész előtt röstellett hálálkodni, magával hívta a gép megmentőjét.

- Jöjjön, Korláth, kísérjen el egy darabig.

Gábor megmosakodott előbb, aztán követte a leányt.

Az igen nehezen szólalt meg. Keble pihegett, mint a fáradt galamb, nem tudott szabályosan lélekzeni.

- Korláth Gábor - küzdötte le végre keble hullámain - édes Korláth Gábor, mivel háláljam meg a jószágát!

A férfi zavarba jött.

- Ugyan, édes Málka kisasszony, szóra sem érdemes.

- Bizony Isten megcsókolnám a kezét, - mondta a leány ártatlan gyermekszívet tükröző szemét a férfi lángoló arcára emelve, - engedje meg...

- Ó nem, azt nem, - hebegte a mérnök, - hanem én a magáét... igen, igen... ezt kérem... ezt meg kell engednie...

Röpiült a leány keze a férfi felé.

- Hiszen megengedem, fogja, itt van magának.

Gábor elkapta a fehér kis jószágot s rálehelte a lelkét. Eleinte gyöngéden, szinte áhítatosan, majd önfeledt szenvedelemmel, tüzesen.

- Ó, - jajdult fel a leány és elhalaványodott.

De azért nem vonta meg a kezét a férfitől, valameddig az magától el nem eresztette.

- Nagyon megcsókolt, - mondta aztán panaszosan bugva és sirva fakadt.

A férfi nem tudta hova legyen.

- Málka - zihálta - ha megsértettem, ha...

- Ó nem, nem, - tiltakozott a kislány a föltevés ellen, aztán elszaladt. De még visszafordult és intett a szerelembélyeges kezével.

- Ó, nem, nem, - ismételte, - szép volt, csak szokatlan és csodálatos...

Ellibbent, mint valami tünemény. Gábornak gyökeret vert a lába s elhomályosodott a szeme.

- Szeretlek, te tündér, te földi csuda!

A szerelmes férfi rózsaszínű ködben támoigyott hazafelé. Alig vette ki a vele szembejövő emberek arcvonásait. A hangot azonban kétszeresen hallotta, ami bántotta idegeit, mert megzavarta boldog mámorát.

Egy hitvány parasztporta kapujában a harangozó egy asszonnyal suttogott. Gábor tisztán kivette, hogy a hugáról pletykázik. De hogy miben állott a pletyka, azt nem hallotta jól. Támoigyogva folytatta útját, mint aki a felhőkből egyszerre a földre zuhant. Valami gonosz előérzet megkeményítette lépéseit. S egész valóján elhatalmasodott régi pesszimizmusa. (El kell felejteni ezt a mai gyönyörű álmot, gyötörte magát, az ő helyzetében csupa nevetség a remény és a hit.) Már tisztán, szinte élesen látott, midőn a Náci háza elé ért.

A cimborák éppen énekeltek. A kántor dirigált. A hallgatóság az utcán kacagott. Hála a harangozó élelmességének, már mindenki tudta, hova vág a Rubrika Pali hamis nótája.
»A nyalka huszárról és a szent kisasszonyról.«

Pillanat alatt megértette az alávaló kuplét Gábor is. A másik pillanatban megragadta a rácsos kaput, s kitört belőle egy lécet. A következőben meg már ott termett a részeg dalosok között. Megcsóválta feje fölött a lécet és ütött.

Náci vérző fejjel a földre bukott.

VII. Kibontakozás.

Kemény volt a Náci feje: nem törött be, csak megduplázódott. De huszonnégy óra alatt ismét lelohadt eredeti terjedelmére. Nagyobb fizikai következményekkel tehát nem járt volna a mérnök ütése, ha csak egy koponyát ért volna. De kárt tett biz az erkölcsiekben is. Két család nyugalma dulta fel, sebeket ütött a sziveken, fejetetejére állította jóformán az egész falut.

Az érdekeltek közül legelőször Altorjay István vett tudomást a csapásról. Magától az elkövetőtől tudta meg.

A huszár éppen Magdánál volt látogatóban, mikor Gábor a tett színhelyéről hazaérkezett. A dult arcú férfi nem üdvözölte vendégét: egyenesen nekiment ellenségesen.

- Főhadnagy ur, ön hirbe hozta a hugomat.

István elsápadt. Zavarban volt, de pillanat alatt összeszedte magát s urias nyugalommal parirozta a támadást.

- Vigyáztam magamra, - jelentette ki fagyosan, - inkorrektiséget senki sem hánthat a szememre.

- Nem, nem, - erősítette Magda is, aki titkos vőlegénye oldalán reszketett.

- Azt majd én fogom megítélni, - mondta a mérnök remegve az indulattól. - Részeg emberek nótába foglalták s faluszerke éneklik a szerelmi viszonyát, - ujságolta, - az egyiket éppen most ütöttem le a tulajdon két kezemmel.

Magda elsikoltotta magát, de nem vesztette el lélekjelenlétét. Vőlegénye karjába kapaszkodott.

Az teljesen nyugodt volt, mint az igazi bátrak a veszély legfelsőbb fokán, tisztán átlátta a helyzetet: hogy a szangvinikus mérnök hevesességével szinte helyrehozhatatlan hibát követett el.

Azért nem volt keserűség a szemrehányásában, inkább csak szomorúan jegyezte meg:

- Mit cselekedtél, Gábor!... Nem gondoltad meg, hogy ehelyett a botrány helyett elsősorban *engem* lett volna testvéri kötelességed kérdőre vonni!

- A sorrend mellékes, - heveskedett a mérnök, - kérdőre vonom most. Mi igaz a nótában: megcsókolta a hugomat?

- Meg, - vallotta be István minden habozás nélkül, szinte büszkén.

- És én visszacsókoltam őt, - mondta Magda párjához simulva s nyugodtan állva bátyja szikrázó tekintetét.

Az úgy elhült erre a nyílt kettős vallomásra, hogy szinte elvesztette a talajt lába alól.

- Érthetetlen, - zihálta kapkodva, - még csak nem is tagadjatok... hol itt a szemérem, a becsület!

István valósággal megszánta a vergődő férfit. Gyöngéden lesimitotta karjától a párját s bátyja vállára fektette a kezét.

- Csillapodjál, Gábor, a helyzet most már úgy parancsolja, hogy mindent elmondjak neked. Nemcsak neked, de mindenkinek. Atyádnak és az én atyámnak is. Magda, - jelentette ki meghatottan, kezét csókolva menyasszonyának, - Magda és én örök hűséget esküdtünk egymásnak, a mi szerelmünk végzetes és örökkévaló.

Gábor egy székre hanyatlott s kezébe temette arcát.

- Miért titkoltátok? - nyögte. - A titkolódzás nem méltó igaz emberhez, most viselhetjük a következményeket.

- Azt is viselni fogjuk, - mondta a huszár nyugodtan, - a lelepleztetés még sokkal súlyosabb következményeivel együtt.

A mérnök fellökte fejét.

- Ugy beszélsz, mintha szemrehányást akarnál nekem tenni. Talán én lepleztelek le benneteket!

István vállat vont.

- A részeg emberek nótája elhallgatott volna, - állította, - gondom lett volna rá, de most már, azután a tettelegesség után, hiába erőlködném, egy botránnyá fajult dolgot nem lehet többé egy kardcsapással elintézni. Szint kell vallani.

Most már Gábor rántott a vállán.

- Hát aztán. Jobb úgy... az egyenes út.

- Neked talán jobb, - világosította fel István - de nekünk aligha, mert hosszabb és göröngyösebb. Atyám, miután tönkrementünk, ellenezni fogja házasságunkat s mindent el fog követni, hogy akadályokat gördítsen új életpályám elé.

- Új életpályád elé?

- Nem maradhatok huszártiszt, mikor nincs kaucióm.

A mérnök megrendült belsejében, de kifelé makacs maradt.

- Mindegy - mondta - mindenképpen jobb az egyenes út, ha nehezebb is.

Majd könnyeket látva hűga szemében, hirtelen ellágyult.

- Bocsássatok meg - esedezett, - a dolog talán jobban fáj nekem, mint nektek, de legalább tisztázva lesz a helyzet s ez mindennél többet ér.

Kezét nyújtotta leendő sógorának.

Az készségesen elfogadta a nyújtott jobbot.

- Adja Isten, hogy igazad legyen!

- Adja Isten! - ismételte Magda s bátyja keblére borult.

Ebben a pillanatban lépett be a szobába az atyamester. Bőrkötényesen, verejtékes homlokán még ott feketéllett a rátapadt korom is.

Fia mindent elmondott neki apróra.

A kiklopsz olimpusi nyugalommal hallgatta végig. Az indulatnak semmi nyoma az arcán, még a homloka se szaladt ráncba.

Csak aztán kezdett beszélni, miután fia elhallgatott. Így szólt:

- Gábor fiam, nagy meggondolatlanságot követtél el, cserbenhagyott az *uri* ösztönöd. Nemes ember nem szokott ok nélkül bujkálni, mert annál nincs nagyobb teher, de ha egyszer ráért a Sors ezt a terhet, bátran és emelt fővel viseli.

Majd István felé fordult és így folytatta:

- Helyesen cselekedett, öcsém. Örömmel fogadom vőműl, nekem is van egy nagy titkom, de azt nem fogja a fiam idő előtt kipattantani; sugdoshatnak az emberek, de bizonyosat nem fognak megtudni. Ülök a titkon, de ha Isten is úgy akarja, nemsokára fel fogok kelni s *magamhoz emellek benneteket is; mindnyájatokat*. Addig ne faggassatok.

Kezet nyújtott leánya vőlegényének.

Annak erre valami régi, még gyermekkorában elhangzott mese csengett vissza a fülébe, titokzatos családi legenda, ami csak egy ideig szokott kísértetni, aztán kiszáll az emlékekből, mint kéményen a füst. S most mégis megfogta, szinte megmarkolta a huszár képzeletét. Hatása alatt görcsösen fogta a kovács kezét s egy hirtelen kerekedett ösztönének engedve, villámgyorsan ráhajolt és megcsókolta azt.

A kiklopsz meg volt hatva.

- Hát így is jól van, fiam, - mondta, - jer a keblemre és ölelj meg.

Megcsókolta leendő vejét. Aztán a leányát. Fiát kihagyta.

- Legnehezebb neked azt megbocsátani, - szólt ehhez, - hogy nem bízál a hugod tisztaságában. Meg fogsz verekedni azzal a himpellérrel, akit leütöttél, - adta ki a parancsot, aztán elmegy hazulról s addig nem jössz vissza, míg nem hivatlak. Értetted?

A fiu kezét csókolt megszegyenülten, alázatosan.

- Értettem, atyám.

Magda, a galamblelkű leány, atyja nyakába borult.

- Ó apa, apácska, ne légy hozzá oly szigorú, hiszen csak jót akart.

- Csak jót akart, - visszhangozta István párja szavait.

Az öreg megnyugtatólag bólintott.

- Tudom, - mondta, - nem is büntetésből küldöm el Gábort, hanem, mert szálla lesz itt mindenki szemében s vérmérséklete sem alkalmas arra, hogy ő korrigálja ki, amit elrontott. Azt én vállalom magamra...

István bucsuzott. Magda kikísérte a rácsos kapuig.

A leány vőlegénye vállára hajtotta fejét.

- István, bántja az eset?

A férfi átkarolta menyasszonya vállát.

- Kevésbé, mint gondoltam volna, - ismerte be, - hiszen most már büszkén vallhatlak menyasszonyomnak az egész világ előtt. Csak szegény apát sajnálom, - tette hozzá halkán, szomorúan, - de félek az erőszakosságától is.

Bucsucsök. A leány visszament a házba, a huszár hazasietett. Apró, lelkesen tárgyaló csoportokat vett észre az utcán. A jegyzői lak előtt az időközben teljesen kijózanodott Rubrika Pali vitte a szót, de menten elhallgatott, midőn közeledni látta a huszárt. Tiszteletteljesen megemelte előtte kalapját. Bánta már, mint a forró koncra harapott kutya, hogy belemászott a költészeti birodalmába, mintha érezte volna, hogy hátra van még számára a fekete leves.

De csehül érezték magukat cimborái is, a vele együttlévő s ugyancsak kijózanodott dalárok: a praxi, a meggyőződése ellenére beugrott piktor is. Különösen midőn Altorjay nem fogadta üdvözlésüket.

- Most kezdődik csak az igazi muri, - vélte Tóni mester, - fenjétek a kardotokat!

- Bocsánatot kellene kérni, - javasolta a praxi, - mint igazi férfiakhoz illik.

- Mink csak kimászhatunk a slamasztikából, - biztatta magát a segédjegyző, - de mi lesz Nácival!

- Az az ő dolga, - vélte a piktor, - ő képes arra is, hogy zsebrevágja azt a dorongot, amivel leütötték...

A cimborák elhatározták, hogy bocsánatkérő deputációvá alakulnak s másnap reggel audienciára mennek a kastélyba és a kovácslakba. Mert ők igazi férfiak: belátják a hibájukat...

István ezalatt hazaérkezett. Családja éppen akkor ült le vacsorához. A huszár szintén helyet foglalt persze, de alig evett. A családfőnek sem volt étvágya, de az legalább ivott. Szaporán hajtogatta borospoharát, s minduntalan végigsimitotta kezével gondárnyékos homlokát. Hallgatott.

Általában nyomott volt a hangulat az asztalnál, még Málka se pöntyögött. Csak révedezett, mosolygott magában, a lelkével nem volt jelen.

Róza tudta, mi bántja az apját, de arról sejtelve sem volt, hogy mi baja lehet testvéreinek.

- Miért folyik az orrotok vére? - kérdezte ezektől. - Összeszedhetnétek magatokat apuska kedvéért.

Az öreg Altorjay belelegyintett a levegőbe.

- Hagyjatok, gyerekek, engem úgyse lehet most felvidítani.

- Hiszen ugy tudom: jární fog a gép, - szólalt meg végre Málka is, - a gépész megtalálta és kijavította a hibát.

Fülig pirult az alakoskodásán, de ezt senki se vette észre, mindenki az apa arcát leste.

- Lehet, hogy a gép jární fog, - mondta ez keserűen mosolyogva, - de már az sem segíthet rajtunk. Gyerekek, - vallotta be bűnbánólag, - tönkretettek benneteket.

- Az semmi, - vigasztalta Málka lelkesen összetört apját - majd dolgozni fogunk, vigan leszünk.

- Nekünk nem tartozol számadással, - mondta István meleg hangon, - a legjobb apa voltál, meg fogunk állani a magunk lábán, csak ezentul se vond meg tőlünk a szivedet.

Róza az apja kezét simogatta.

- Bennünket ne félts.

Az apa elérzékenyedett.

- Jó gyerekek vagytok, - mondta, szemét törölgetve, - nemes fajta, büszke vagyok rátok.

Asztalt bontott és szobájába vonult.

A testvérek még a nappaliba mentek: ott itták meg a teájukat. Hallgatagon szürcsölték az illatos italt. Róza boszusnak látszott, Málka ábrándozott, István örvényes gondolataival küzködött. Oly nehéz volt a lelke, hogy végre is kénytelen volt rajta valamiképpen könnyíteni.

- Leányok, - jelentette ki mély lélekzetvétel után, - eljegyeztem magamat Magdával s ezt holnap be fogom jelenteni apának is.

Csend. Málka szólalt meg először.

- Jól teszed, ha szereted, - mondotta, - én gratulálok.

Bátyja nyakába borult és elkezdett sirni. De valójában nem a bátyja boldogságán való örömeiben könnyezett. Atyjára gondolt, akinek ismerte az Istvánra épített házassági terveit és - magára. A férfira, aki illetetlen kezén hagyta ajka tüzbélyegét. Ugy érezte, hogy valakinek a családban fel kell magát áldoznia az apa kedvéért. S az csak ő lehet.

- Én szeretem Magdát, - szólalt meg végre Róza is, - rendes körülmények között örülnék is a házasságodnak, de így lehetetlen. Félttem szegény apát.

- Igazad van, Róza, - ismerte be István, - ha lehetséges lenne, nem is szólnék most neki, de olyan a helyzet: kénytelen vagyok vele.

Elmondta a délutáni eseményeket. A kovácsmester titokzatos szavait sem hallgatta el. S jóltevő reménykedéssel fűzte hozzá:

- Azt hiszem, menyasszonyom előkelő leány. Ugy érzem, az apja nem az, akinek kiadja magát. Csak ez lehet a titka...

- Én is azt hiszem, - mondta Málka pirulva, mohón, - a látszat is amellet szól, egy egyszerű kovácsnak nem lehetnek olyan előkelő gyermekei.

Róza cinikusan mosolygott.

- Adja Isten!

Szobájába ment, magukra hagyva testvéreit. Málka átült a divánra bátyja mellé. Szorosan hozzásimult. Mondani is szeretett volna valamit, hogy könnyítsen a szíven (a bátyjáján is, a magáján is), de István elébe vágott. Szokatlanul meleg volt a huszár hangja, de lágynak, szinte szentimentálisnak tetszett a nézése s kézmozdulata is.

- Málkánk, kis Csipkerózsikánk, - kezdte, - nekem megmondhatod az igazat: ugy-e Korláth Gábor javította ki a gépünket?

A kisleány lesütötte szemét.

- Igen, - mondta halkan, - nem engedelmeskedtem nektek, mégis szóltam neki.

István gyöngéden simogatta huga kezét.

- Hiszen nem olyan nagy baj, Gábor uriember, nem fogja félremagyarázni a közeledésedet.

Közeledésedet! A szó szeget ütött a leány fejébe.

- Mit akarsz azzal mondani?

- Igen ártatlan vagy, Csipkerózsika, - magyarázta a bátyja, - hatványozottan érzel s szokatlanul nagyitva árulod el érzéseidet, ami félreértésre adhat okot.

- Azaz a kacérság látszatát keltheti: akarod mondani.

- Ugy van...

A leány gondolkozott egy pillanatig.

- Nyugodt lehetsz, István, - mondta aztán - engem nem szoktak az emberek komolyan venni, én meg... én meg igen kevéssel beérem, talán egy - emlékkel is.

Csend. István belelátott huga szívébe.

- Málka, a mérnök tetszik neked...

A leány elsápadt. Bátyjára emelte riadt tekintetét.

- Nem... Ne féljete: a Saárdy Jenő felesége leszek.

Féljete! Ez a szó meg az István fejébe ütött szöveget.

- Mi érdekem lehetne nekem, hogy a Saárdy felesége légy? - kérdezte szinte szemrehányó hangon. - Csak nem gondolod, hogy spekulálni akarok a saját édesugom szívével!

- Nem gondolom, - válaszolt a leány hőtököllyen, - de a helyzet olyan: szinte kötelességemmé teszi ezt a lépést, különben dobra kerül az utolsó Altörjy-birtok s azt tul nem éli szegény jó atyánk.

- Ah, értem!

István felugrott helyéről s össze-vissza járkált a szobában.

- Megértelek, - folytatta, - úgy véled, valamelyikünknek fel kell magát áldoznia. Családi politikából. Vagy nekem, vagy neked. Te, a gyenge leány magadra vállalod az áldozatot, tehát én, az erős férfi, vigan fütölhetek. Nemde, így gondolkozol?

- Szívesen teszem, István, - mondta a leányka halkán, - értem nem nagy kár... Az alsóbbrendű lények különben is kevésbé érzékenyek... Én könnyen megvigasztalódom.

- Én meg, - jelentette ki István érces erővel, - nem fogom türni, hogy eladd magadat a család kedvéért... Különben is, - folytatta szelidebb hangon, - honnan veszed, hogy Saárdy feleségül akar venni? Rövid pár hete még Magdával voltak komoly szándékai, igaz, hogy a dolog nem rajta mulott, de akkor is, ilyen rövid idő alatt, csak nem cserélhetett szívet. Vagy képes volnál hozzámenni azzal a tudattal is, hogy ő sem szeret téged, csak asszonyt akar a házhoz, alkalmas folsóbbrendű cselédet, aki jó lesz anyának is?

- Akkor is hozzámennék, - jelentette ki Málka határozottan, - amint hogy nem is csinált előttem belőle titkot, hogy Magdát szerette, de reménytelenül.

Végtelen száanalom fogta el a szerető testvér szívet.

- Hát már ennyire vagytok, Csipkerózsika? Komolyan beszélt veled?

- Még nem, de már igen közel van hozzá.

István visszaült a leányhoz és átkarolta a vállát.

- Testvérkém, várj egy ideig, addig ne ereszd Saárdyt magadhoz egész közel. Igérd meg nekem.

A kislány bóbitás feje bátyja vállára billent.

- Mire számítasz, Pistikém?

- Magam sem tudom, - hadarta a huszár, - a Gondviselésre, Korláth Péterre, valami csudára: olyan előérzetem van, nagy fordulat előtt állunk; ha a kovácmesterre nézek, úgy rémlik nekem, mintha egy titokzatos mindenható elemi erővel rendelkeznék benne; s hogy ez az erő neked is rendelkezésedre fog állani.

A leány szeméhez emelte jobb kezét, mintha tanácsot akart volna kérni attól a forró csóktól, ami pár órája rajta égett, aztán elernyedte, végkép elhagyta magát.

- Jó, - mondta halkán, - várni fogok, amig lehet.

Alig pár másodperc mulva elaludt bátyja kebelén. Az akkor ölébe vette a dércsipe kis mimózáleányt s nénjéhez vitte a leányok közös hálószobájába.

- Róza, vigyázz reá... a mi Csipkerózsikánk beteg...

Beteg volt a kemény huszár maga is. Összetörték a nap izgalmai, a rámeredő kétségek s az apjáért való gondja. Hótt fáradtan került ágyába s pár másodperc alatt elaludt. De nem sokáig tartott az álma, hajnalban fölébredt s nem tudott újra elaludni. Dalos madarak dudorásztak a kertben: ablakot nyitott, hogy beeressze a friss levegőt s a napsugarat. Felöltözködött, aztán kiment a szabadba. Ki a kertből; a harmatos mezőre vágyott. Csupa csatak volt a ruhája, midőn két órai séta után hazakerült. A kert végiben - nagy csudálkozására - szembe jött vele az apja.

- Ilyen korán, apa? Még hét óra sincs.

- Nem tudtam aludni. És te hol voltál?

- Én sem tudtam aludni, kísértálmam a mezőre, megnéztem a cséplést is.

Az öreg nemes maga elé nézett egy ideig, aztán megkérdezte:

- Ugy-e, a mérnök hozta helyre a gépet?

- Ő.

- Mindjárt sejtettem.

- Én is.

Elhallgattak. Pedig mindkettőjük nyelve hegyén tüzelt a szó. De nem merték a paraszat megbolygatni: féltek a lángjától. Egymást féltették tőle.

Végre mégis erőt vett magán az apa. Zsebébe nyult s egy írást vett ki belőle.

- Olvasd, fiam.

István csak belenézett. Aztán szó nélkül visszaadta az apjának. A kótaji birtokra vonatkozó árverési hirdetés volt: eleget mondott a cím maga.

- Tehát végünk, - konstataulta a tönkrement földesur a kishitűek kétségbeesésével.

A katonafiu, bár vérzett a szive, összeszedte minden energiáját, hogy balzsamot találjon arra a másik vérző sebre, ami apja szívében tátongott. Elnevette magát, könnyelműen, szeles közvetlenséggel.

- Semmi bajunk, - állította, - vigabban leszünk, mint valaha, mert nem lesz gondunk.

Az apa félreértette fia jókedvét. Megkönnyebbedett.

- Tehát mégis rászántad magadat végre, - sóhajtott boldogan, - megmented az utolsó ősi birtokot.

- Ó, arra én képes nem vagyok, - hűtötte le a fiu apját hidegvérrel, de tőle telhető szívbeli humorral, - honnan venném a pénzt?

Az apa legott visszaesett előbbeni melankóliájába.

- Hát nem a Forray-leányra gondoltál? Nem veszed el?

- Nem.

A huszárnak szinte hangosan dobogott a szive a végtelen szájalomtól, ami ránehezedett. De azért pillanatig sem habozott az alkalmat megragadni: nekivágott a kinos műtétnek, amin előbb-utóbb, de még aznap tul kellett esnie.

- Megházasodom, - folytatta, - de csak évek múlva és nem egy Forray-grófnőt veszek el, hanem azt a leányt, akit szeretek.

Altörjay mellére horgasztotta fejét. Csak ötvenhárom éves volt, de hetvenet mutatott.

- Kit akarsz elvenni? - kérdezte apatikusan.

- Korláth Magdát szeretem.

Végre kimondta a fiú a nagy szót. Szinte elállott a lélekzete, úgy várta az apjára mért emez utolsó *csapás* hatását. Ám, végtelen öröme, elmaradt a hatás, legalább is nem igen látszott meg az öregen.

- Jól van, - mondta nyugodt rezignációval, - Magda kitűnő leány és most már ugyis mindegy, akármilyen házból való: az Altörjay-nemzetség elesett, ebben az ősi házában egy talpalatnyi földje se lesz.

- Csak szíve legyen és jelleme, - vélte István, - földet szerezhetnek az ősi erények erejével az utódok is.

- Csakhogy azok az ősi erények ma semmit sem érnek, - ellenvetette az apa keserűen, - inkább handicapteher, mint erő.

- Az ősi bűnök nélkül, - állította a fiú fanatikusan, - a legnagyobb erő ma is.

Szép volt így a huszár, apja nem állotta meg, hogy keblére ne ölelje.

- Isten vezéreljen, fiam, - mondta meghatottan, - de gondolj hugaidra is, ha meg találne halni.

- Eh, dehogy halsz meg, - rázta fel István apját kiméletlen erővel, - a kishitűség is a régi bűnök közé tartozik.

Az öreg nemes mintha elszégyelte volna magát.

- Igaz, - ismerte be magábaszállva - mindig puha voltam: félttem a küzdelemtől; de most majd összeszedem magamat...

Ebben a pillanatban egy inas tünt fel a szemhatáron. Istvánt kereste. Hogy a tekintetes mérnök ur beszélni szeretne a nagyságos főhadnagy urral: a kastély előtt várja.

- Miért nem vezetted az ebédlőbe? - kérdezte a háziúr. - Oda kéretjük, mindjárt ott leszünk.

Az inas előresietett. A két Altörjay már az ebédlőben találta Gábort, mire a kastélyba érkezett. Mégpedig a Málka társaságában. A mérnök feszesen állott, a leány egy régimódi bőrdíván sarkában ült s a zsebkendőjével babrált. De menten felugrott és kisietett a szobából, midőn a férfiak beléptek az ajtón.

Altörjay Kázmér korai vendégéhez sietett s szívélyesen kezét fogott vele.

- Csak üdvözölni akartam, *öcsém*, mindjárt magukra hagyom önöket. Magdát üdvözlöm, - folytatta némi gondolkodás után, - mondja meg neki, hogy helyeslem a fiam választását.

Gábor körül forogni kezdett a boltíves terem. Jól látott, jól hallott? Altörjay Kázmér áll előtte, ő üzent a hugának? A nyolcszázéves nemzetség büszke ivadéka, az egyszerű falusi kovács leányának. Hiszen akkor az se lesz lehetetlen...

Megállott az esze. Körülnézett. Ösztönszerűen kereste Málkát. De mire föleszmélt, már a házigazdát sem találta a szobában. Szinte összerzezzent az István hangjától.

- Gábor, neked volt igazad: kár volt eddig is titkolóznunk.

A leendő sógorok összeölelkeztek.

- Olyan ez nekem, mint egy szép álom, - mondta a mérnök boldogan, - mintha a Gondviselés keze lebegne a fejünk felett.

- Atyád - vélte István - már régen érezte ezt a kezet s homályosan megérezte velem is.
- Éppen ő küldött hozzád, - jegyezte meg a mérnök, - bár eljöttem volna magamtól is.
- Miről van szó?
- Arról, hogy meg kell leckéztetned a segédjegyzőt, kisült, hogy ő volt a gunydal szerzője, nem az a másik.
- Rendben van: provokáltatom. A te segédeid nyélbe üthetnék egy füst alatt az én dolgomat is.
- Helyes, - hagyta helyben Gábor, - az én emberem még nem adott ugyan életjelt, de még nem is telt le az ideje, segédekről mindenesetre gondoskodnunk kell. Már sürgönyöztem is két katonatiszt barátomnak: a déli vonattal várom őket.

Ez hát el volt intézve. A mérnök még feszengett egy ideig, de hogy Málikát sehogy sem tudta beszuggerálni, véget vetett a korai látogatásnak. Éppen jókor érkezett haza. A *bocsánatkérő expedíció* már ott leste a kerítésnél ünnepi díszben, Tóni mesternek pláne cilinder volt a fején. A tüskés Kántor megvolt beretválkozva, a praxi felsütötte dus hajzatát, a segédjegyző galambszínű nadrágot öltött a szmokingjához. Szaporán gágogtak, azon tanakodtak, hogy ki legyen a szónok. Abban állapodtak meg, hogy Rubrika Pali beszéljen, mert ő a főbünös.

Éppen a főbünös látta meg először a kovács-kuriához közeledő mérnököt.

- Pszt, jön, - figyelmeztette társait s kifujta az orrát, mert igen vacogott a foga. Az urak begombolkoztak és megköszörülték torkukat. Egyszerre szalutáltak a mérnöknek, aki most sem fogadta köszöntésüket.

- Disznómód gögös, - jegyezte meg Tóni mester, a legbátrabb az expedíció tagjai között.

A többi ur véleménynyilvánítás nélkül ügetett a mérnök után. A rácsos-kapunál megállottak kis időre szuszogni, aztán Isten nevében betódultak az udvarra.

Gábornak, aki időközben bement a házba, fogalma sem volt róla, hogy a küldöttség hozzájuk készült. Az ablakból látta meg a gesztenyefák alatt elhelyezkedett urakat. Elnevette magát. Kiszólt hozzájuk.

- Kit keresnek az urak?

Csak Tóni mert felelni.

- A lovagiasság jegyében jöttünk. Bemehetünk?

Gábor ismét elnevette magát és most már oly hangosan, hogy meghallhatta a bocsánatkérő expedíció is. Aztán kijött az udvarra. Tehát nem bocsátotta be az urakat a házba.

- Mit akarnak tőlem az urak? - kérdezte kurta, parancsoló hangon.

A hivatalos szónok dadogott valamit, de nem lehetett a szavát megérteni.

- A kántor ur jobban tudja, - vágta ki magát elszántan, midőn látta, hogy a maga nyelvével semmire se megy.

Az egyházi férfiú kénytelen-kelletlen nekidurálta magát: krisztusi alázatossággal beösmerte, hogy a kompánia megfélekedett magáról, berugván, lábbal tapodta a tiszta erkölcsöt, ami tudvalevőleg minden országnak támasza, talpköve. Most azért vannak itt, hogy tiszteletteljesen bocsánatot kérjenek Magda kisasszony önagyságától és mindenkitől, aki sértve érzi magát; minden elégtételre hajlandók, ha kell, letagadják az elzengett gunydalt, ha szükséges, vállalják s ebben az esetben írásban fognák kinyilatkoztatni, hogy szánják-bánják a bűnüket.

Gábor meglehetősen undorral hallgatta végig a szervilis férfiú beszédjét, aztán így felelt:

- Tudomásul veszem s majd későbbben határozok.

Több szóra nem méltatta az expedíciót, - hátat fordított neki s visszament a házba.

A leforrázott urak megtörülköztek zsebkendőjükkel, aztán kibotrogtak az udvarból libasorban. A praxi kullogott leghátul, két kézre fogta fejét, mintha jobbról-balról pofonütötték volna.

- Én sem írok több verset ebben az életben, - fogadkozott Rubrika Pali, - csak ezt az egyet sikerüljön megusznom.

Nevezetesen még nem értek partot a derék sportsmanek; a másik örvény, az Altorjay István megkövetése még hátra volt. És ott is maradt mindörökre, mert István nem fogadta az elite-korhelyeket, csak kiüzent nekik, hogy foglalják írásba mondanivalójukat. Ez is meglelt délutánra (hála a Rubrika Pali buzgóságának), de nem használt semmit, az időközben megérkezett két katonatiszt-segéd tiszteletét tette Rubrika Palinál s Altorjay főhadnagy ur nevében elégtételt kért a bűnbánó urtól. Hogy a főhadnagy ur nem éri be a bocsánatkéréssel, okvetlenül verekedni akar a segédjegyző urral.

Ám nem lehetett a segédjegyző urat terrorizálni. Hogy ő eleget tett a lovagiasság követelményének: *férfi*asan bocsánatot kért a sértett felektől, punctum.

- Nem egészen punctum, - jegyezte meg a vezetőség, - először jegyzőkönyvet veszünk fel az ur *stratégiai* visszavonulásáról, csak azután lesz punctum.

- Hát csinálják az urak, - mondta Pali elkeseredetten, - nem bánom, ha fel is akasztanak papiroson.

A segédurak körülbelül szótfogadtak: Pál urat csaknem felakasztották a jegyzőkönyvben *erkölcsileg*. De ez nem igen fájt a keménynyaku ifjunak, tehát végeredményében mégis sikerült neki a második örvényt is megusznia.

Sokkal bajosabb volt a Náci sora. Ő ugyanis aktív szerepre volt kárhoztatva, ami jóval nehezebb, mint a passzív rezisztencia. Náci nem intézhette el a maga ügyét lovagias bocsánatkéréssel, mert természetellenes lett volna, hogy az kérjen bocsánatot, aki a dorongütést kapta, nem az, aki adta. Tehát Nácinak kellett volna Gábortól bővebb magyarázatot, illetve fegyveres elégtételt kérnie, amely esetben több, mint valószínű, hogy Náci ismét kikapott volna, csak éppen hogy nem doronggal ütötték volna a fejét, hanem karddal. Ilyen kockázatos spekulációba pedig egy okos Náci sem megy bele. Egy okos Náci sem csavar kötelet a nyakára, midőn anélkül is benn van a kutyaszorítóban, hanem megugrik, ha lehet.

Eképpen cselekedett a mi kozákunk is. Felpakkoltatta ingóságait egy tót szekérre s örökre bucsut mondott tíz éven át hűséges fejőstehenének, a kótaji intelligenciának. Addig meg sem állott, míg a szomszéd vármegyében alkalmas új fejősbocit nem talált. Gábor tehát hiába várta segédeit a szabályszerű huszonnégy óra utolsó percéig, ezek a segédek még meg sem születtek s nem is fognak megszületni huszonnégy év múlva sem. Minek is, mikor Kótaj nem párbajozik... Kótajon az a szokás ma is: könyv nélkül verekesznek a legények tetszés szerinti kezbeli jószággal (bottal, fokossal, de lehet bicskával is), nem lovagias kódexből, előírt fegyverekkel. Ez németnek való mulatság, nem magyar virtus.

VIII. Altörjay Péter

Nemcsak jeles predikátor volt a kótaji tiszteletes, hanem kiváló krónikás is. Rendes könyvet vezetett a falusi eseményekről. Kétféle eseményt különböztetett meg, u. m.: elemi csapást és emberi műveletet. Az elemi csapások közé tartozott a jégeső, a tűzvész, a szárazság, a hernyó, a cserebogár stb., viszont emberi műveleteknek minősítették a kocsmai verekedés, nőcsábítás, lopás, követválasztás, licitáció és disznótor. De ebbe a rubrikába jöttek a faluban időnként letelepedett oly egyének is, akiknek a természetrajza elütött a rendes kótaji emberétől. Korláth Péter, Kornya Náci, Karolin Tóni, Cirkék Gusztó külön fejezetet kaptak, de ide soroztattak Altörjayék és Magda is. A fejezeteknek irodalmi hangzású címeket adott a tiszteletes ur. Például: *Kiklopsz az emberek szolgálatában* (Korláth), *Paradicsommadár a seregélyfalkában* (Magda), *Belphegor Ördög a jámbor hívők nyájában* (Kornya Náci), *Vadzseni a szériüskerten* (Tóni mester).

Tiszteletes ur husz esztendő alatt egyetlenegyszer sem jött zavarba, midőn az eseményeket osztályoznia kellett, de a Korláth Gábor fejbeverési művelete konfuziót idézett elő még az ő rendezett agyvelejében is. Ami nem is csoda, mert ebben az esetben megszakadt az ok és okozat közötti törvényszerű összefüggés, a lécs a Gábor kezében nemcsak azt a koponyát törte be, amelyre zuhant, hanem a feje tetejére állította jóformán az egész falut. Kipattintotta a titokzatosság szelencéjéből az Altörjay István és Korláth Magda regényét, felhízalta a kótaji kiklopsz körül formálódott fantasztikum hirmadarát (különösen, midőn az is kiszírvágott a közérdeklődés csatornáján át, hogy a büszke Altörjay Kázmér helybenhagyta fia választását s a kovácmester fiának kisebbik leányához való közeledését sem ellenzi), megszabadította a jámbor falut a benne tíz év óta duhajkodott Gonosztól, kitörte egy nemtelen rágalom méregfogát.

Hát, vélte tiszteletes ur, ennyi evolúciót egyetlen emberi cselekedetre (egy szimpla lécre) nem lehet tiszta lelkiismerettel ráfogni, egy fejütésnek csak egy következménye lehet, a kék daganat, a többi következmény már nem emberi mű, hanem a Gondviselés koncepciója, ergo - konkludált a tudós ur - külön klasszisba sorozandó »A végzet ujmutatása« cím alá.

A címet mindjárt be is írta a *Kótaji Krónikába*, sőt alája biggyesztett egy alcímet is: *Az erkölcsi megújulás kora*. A szöveg igen poétikusan kezdődött: egy falusi kiskapuba besorozott léccel, ami sehogysem volt megelégedve a sorsával: kitörni vagy legalább is kitöretni vágyott és eget kért. És teljesült a vágya: kitörött és a Végzet ujja lett, tehát nagy karriért csinált. A krónika folytatását azonban már nem lehet elárulni, mert eleibe vág a regénynek s minduntalan átugrossza az igazságot, amire pedig csöpp szükség sincs a költészet szempontjából: úgy szép és tanulságos a kótaji kiklopsz története, ahogy valóban megesett. A regényíró legalább azt tartja s ahhoz alkalmazkodik. Tehát nem idealizál és nem filozofál: mellőzi a tudákos analizist és a reflexiót, azaz nem magát bámultatja, hanem az Élet *nagyszerűségeit* tárja fel olvasóinak...

Most egyelőre egy igen szomorú epizód következik. Altörjay Kázmér három nap alatt teljesen megöszült annak a gondotának a kinjától, hogy utolsó birtokától is meg kell válnia. Eddig is ingadozott a talaj a lába alatt, de reményét és energiáját csak most vesztette el: egy lépést sem kísérelt meg a birtokára kitűzött árverés megakadályozására. Kimerült az idevágó többéves sziszifuszi munkában: elhagyta magát. Csendes, mélabus melankóliába esett.

Gyermekeit nem érintette az apa hanyatlása oly súlyosan, mint gondolni lehetett volna, mert előttük felsőbbbséges rezignációt színlelt a nemes ur s szívének nem azt az oldalát mutatta,

amely vérzett, hanem azt, amely Isten felé volt fordulva s jóságot s hitet sugározott. Meglátogatta jövőbeli menyét a saját fészkében, megcsókolta a szép leány kezét és homlokát s így szólt hozzá:

- Te vagy nekem gyermekeim után a legkedvesebb, szeress te is engemet.

A kovácsmesternek megrázta a kezét.

- Köszönöm, kedves Korláth Péter, hogy ilyen leányt nevelt egyetlen fiam számára, biztosíthatom, hogy mindnyájan meg fogjuk őt becsülni.

A kovácsmester marka görcsöt kapott, nem eresztette a földesur kezét. És a szeme úgy ragyogott, mint a karbunkulus: benne volt nagy lelkének minden drágaköve.

- Tudom én azt, méltóságos ur, - az Altorjayak ereiben Ikarusz vére folyik; az Altorjayak a magasságokból zuhannak alá nem a rögökben botlanak el.

A földesur nagyot nézett. De szóval nem adott kifejezést a falusi kovács klasszikus műveltségén való csodálkozásának. Visszatartotta veleszületett tapintata. Csak ennyit mondott:

- Köszönöm az elismerést, kedves barátom, de a magam részéről nem érdemlem meg. Igaz, - magyarázta, - hogy a napba vágytam én is, de ennek a vágyamnak nem volt semmi jogosultsága: egyszerű ember voltam, a földön kellett volna maradnom, hogy a föld is megmaradjon alattam.

- Az még nem mozdult meg, - állította a kovács egy ókori vátesz erejével, - a reményt nem szabad feladni az utolsó pillanatig.

A titokzatos fluidum, ami a kótaji kiklopsz masszív egyéniségéből kiáradt, nem tett a földesurra olyan lélekerősítő hatást, mint a fiára. Altorjay Kázmér a halálukat érzők bágyadt mosolyával honorálta a vasember biztatását, de reményt nem tudott belőle szítani.

Szívélyes bucsut vett a kiklopsztól és magával hívta annak épen belépett fiát.

- Málka többször emlegette magát. Nem kívánja látni?

De bizony kívánta Gábor. És Magdának is volt egy titkos kívánsága. Ő a vőlegényét szerette volna látni. De ezt persze nem vallhatta be. Azt mondta, hogy Rózához lenne pár szava.

- Akkor gyere te is, - mondta Altorjay mosolyogva, - vidítsd fel szomorú házamat.

A két testvér közrefogta az ősz földesurat. Így haladtak végig a főutcán. Az aggastyánná vált javakorabeli férfit úgy festett ebben a keretben, mint egy unokáival büszkélkedő boldog nagyapa.

A szemközt jövő tiszteletes megcsóválta fejét, midőn az érdekes *trifolium* mellett elhaladt, de csak egy pillanatig csodálkozott, aztán keresgélni kezdte a rejtelem kulcsát. (Valami rendkívüli dolog történhetett a kováccsal, hm... Kincset találhatott, hm, vagy örökölt, talán még az Altorjay-birtokot is ki fogja váltani a hitelezők kezéből, hm s a végén ki fog sülni, hogy jó nyomon járt a mendemonda, nem igazi kovács a kovács, hanem valami gróf. Hm.)

- Magammal hoztam a menyasszonyodat, neked meg az összeesküvő társadat, - jelentette Altorjay Kázmér fiának, illetve leányának a kastélyban, aztán elbucszott a fiataloktól, szobájába vonult és lefeküdt. Lelke szokatlanul nyugodt volt, de erős fizikai fáradtságot érzett.

- Csak ezt az áldott öregembert tudnánk abból a mélységből kiemelni, amelybe beleképzeli magát, - fakadt fel a szájalom az István szívéből, - nem cserélnék senkivel ezen a világon.

- Majd megvigasztalódik, - biztatta magát Málka, - ha látni fogja, hogy nem vesszük a szívünkre szegénységünket.

Szegénység!... Szürke szó, szomoru szó. Leverte Gábort.

- Nem kell örökre szegényeknek maradnunk. Előttünk a világ.

Málikát érdekelte ez a friss önbizalom.

- Azt gondolja, hogy mindenki meggazdagodhatik, aki akar?

- Azt, ha van rá ideje.

- Mennyi idő kell ahhoz? Még megérheti apa?

- Megérheti.

Csend.

- Én iparkodnám, - kezdte Málka újból, - de mit tehet egy nő önmagában?

Erre nem talált a mérnök elmondható választ: zavarba jött.

István válaszolt a hugának.

- Meg kell találnod az igazi párodat, - mondta, - akivel szívesen, tehát eredményesen dolgozhatsz.

Újra csend. Ismét Málka szólalt meg.

- Azt én nem kereshetem, neki kell engem megtalálnia.

- Majd megtalál, - vélte István, - ha akarattal nem térsz ki neki.

- Megigérted nekem, hogy nem teszem...

Málka lesütötte szemét. Gábor ellenben kinyitotta a magáét tágra, úgy nézte a piruló leányt. Ó, be szeretett volna a lelkébe belelátni, hogy kiolvashassa belőle, neki szólt-e a leány, vagy csak általánosságban beszélt?

A pirulása mindenesetre biztató volt. Inspirálta a mérnököt.

- Én azt hiszem, - mondta ez, - hogy mind a két félnek keresnie kell vagy egyiknek sem. Ha nagy a távolság, csak a Gondviselés hozhatja össze a szíveket.

Málka nem volt ezen a véleményen.

- Én is hiszek a gondviselésben, - vallotta be, - de lassunak találom, ha férfi lennék, inkább csak a magam bátorságában bizakodnám.

Még jobban elpirult, de azért felvetette szemét és a Gáboréba nézett. Jelentősen, hosszadalmasan. Szinte félreérthetetlenül beszélt a szeme: ez neked szólt, én megtettem a magamét, most rajtad a sor.

A mérnök mégsem értette meg egész világosan. Ujabb, kézzelfoghatóbb biztatásra várt. Hát azt is megkapta. A leány váláskor megszorította a kezét és így szólt hozzá:

- Jöjjön el holnap is... holnapután is... meg szeretném magától tanulni, mit tehet egy nő, ha férfikéz vezet.

Egyedül voltak az udvaron. István és Magda már az utcán jártak.

A mérnök viszonzta a leány kézszorítását. Szinte összeforrtak az egymást ölelő ujjak.

A holdvilág lemosolygott az égről, az erős férfi gyöngeségét nevette. Egy kölyök fokszikutya elcsahintotta magát, majd vigan ugrándozva ugatott. Az is gunyolni látszott a még mindig habozó mérnököt.

De erre már csakugyan betelt a mérték: a férfi boldogságot kereső fiatal, nagy szíve kilépett a medréből és elárasztotta a leányt a maga mámorító érzéshullámaival, viharos erővel, fékevesztett szenvedelemmel.

- Szeretem... szeretlek... imádlak... senkinek sem adlak, magamnak örökre megtartalak!

- Én pedig magával megyek, - suttogta a leány kábultan s öntudatlanul csókra nyújtotta szüz ajakát.

A foxi kutya abbahagyta a csaholást. A hold elbujt egy felhő mögé.

- Gábor siess, - szólalt meg István az utcán.

- Megyünk, - üzent vissza Málíka, miközben kibontakozott párja hatalmas karjaiból, - csak egy kis lélekzetet veszünk.

Hamarosan utólérték az előresietett párt s elbucsuztak egymástól...

Málíka belekapaszkodott bátyja karjába és huzatta magát, mint valami vásott gyerek.

- Mi lelt, te kis bolond?

- Hogy mi? Találnád ki talán!

- Fogalmam sincs.

- Akkor, - gunyolódott a természet üde gyermeke, - ugyan kevés a fantáziád.

- Csak nem?...

- Dehogyan nem! Ugy megcsókoltak, hogy elég lenne egy egész hosszú életre is.

Sirt és kacagott a leány, aszerint, amint szüzi szemérme vagy a boldogsághoz való jogérzete kerekedett felül.

- No, hiszen jól van, - csitította a bátyja, - de állapodjál meg valamiben: vagy sirj vagy neved...

Gábor sem volt képes a maga szíve édes terhét hazáig vinni: meggyónt a hugának.

- Eljegyeztem Málíkat. Mit szólsz hozzá?

Magda elérzékenyedett egy pillanatra, aztán így felelt:

- Csak azt, hogy most már veled együtt fogok várni, imádkozni, kitartani, csak azt, hogy egymást fogjuk erősíteni, ha ránk jön a csüggedés, csak azt, hogy Isten adjon nekünk a lemondáshoz és küzdelemhez erőt!

A férfit egyszeribe lehütötte huga meleg, de komoly felsóhajtása. Ő nem látta a helyzetet oly szigorúnak, mint a szíve aggodalmaira hallgató leány. Csak most eszmélt rá, hogy a teljes boldogság még igen távol van tőle: koránt sincs abban a helyzetben, hogy családot alapíthasson.

De azért nem feküdtek le a testvérek anélkül, hogy magukkal ne vitték volna az álmok országába egy bizodalmat keltő utavalót. Ezzel az utavalóval apjuk ajándékozta meg gyermekeit.

Gábor ugyanis azonnal közölte apjával is, hogy eljegyezte magát a kis Málíkával s küzdeni fog a boldogságért, bármennyig tartson is az a küzdelem.

Akkor mondta az apa, a rejtelmes kótaji kiklopsz, aki oly könnyedséggel látszott az Élet szikláit hengergetni, mint aki nem ismer terhet, akadályt:

- Azt hiszem, gyerekek, nem kell sokáig várnotok, remélem, nemsokára segíthetek rajtatok, de a szegény jó öreg uron is: jövődöbeli apótotokon.

- Hogyan!?

A Gábor ajkán akaratlanul kiszaladt a boldog csodálkozás. De az apa menten elnyomta további szavát.

- Csak kíváncsi ne légy... Az én szavamra vakon lehet építeni...

Hát építettek is a gyerekek. Még ébren kezdték a köveket hengergetni, de az igazi szép lelkimunka csak akkor kezdődött, midőn már elaludtak.

Gábor álmában diszmagyarban látta apját, de azért kezében volt a kovácpöröly is. Megcsóválta a pörölyt feje fölött, aztán lesujtott vele egy szinarany üllőre. Egy mázsányi darab leszakadt az üllőből s a Magda lába elé hullott. Aztán újra lesujtott a fantasztikus kovács s az üllő megint kisebb lett egy mázsányival. Ez a mázsa Gábornak jutott. Sorra került ilyenformán Altorjay Kázmér, sőt Róza leánya is. Az apa széjjelosztotta az egész aranyüllőt, magának csak a vaspörölyt tartotta meg.

A Magda álma nem volt igen rapszodiás. Ő stilusos férfiszalonban látta az apját, finom uri ruhában, amint egy szekrény titkos fiókjából sárgult okmányokat szed elő, előtte egy róka-képű férfi hajlong (alighanem az ügyvédje) s mohón jegyezgeti megbízója utasításait...

... Az álmok véget értek, az Élet szabadon folytathatta volna a maga kisdud prózai játékeit, de az egyszer mást diktált a szeszélye: megállt, illetve elkerülte Kótajt, mintha kíváncsi lett volna rá, hogyan boldogulnak az emberek magukban, korlát és fék nélkül.

S valóban, a mindennapi életbe alig beleképzelhető események színterévé lett a kis felvidéki falucska, lakosainak egyrésze szinte azt hitte, hogy álmodik, a többi meg azt, hogy a Gondviselés egy fenséges komédiája játszódik le a szeme előtt.

Az események sorozatát egy távirat nyitotta meg. Tíz óra tájban a műhelyben kapta kézhez (akinek szólt) a kovácsmester. S ettől a pillanattól kezdve alig lehetett a kótaji kiklopszra ráismerni...

- Hej, Bálint, Gáspár, ne kalapáljatok, félórai pihenőt tartunk!

- Mit? - kérdezte Bálint, mert azt hitte, rosszul hallott.

- Pihenőt, gyerekek, - ismételte a kovács, - tíz évi becsületes munka után egyszer csak megérdemlitek. Megszomjaztam, - mondta aztán halkán kacagva, husz éve nem ittam bort, ma megkóstolom.

Most meg Bálint kételkedett a fülében.

- Mit kóstol meg, majszter uram?

- A bort, fiuk, szaladjatok a kocsmába és hozzatok egy jókora kupával!

Szaladtak a legények a borért, mint agarak a nyul után. Öt perc múlva helyben volt a megrendelt ital. A fiuk a műhelybe akarták vinni, de a mester másképp rendelkezett.

- A szabadban koccintunk, fiaim, mi megengedhetjük magunknak.

Egy sebesült hordóra került a kétpintes üveg a műhely elé.

- Tölts, Bálint, te vagy a legfiatalabb!

Bálint töltött, a mester megragadta poharát és magasra emelte.

- Iszom a jókedvre, a munkaszeretetre, a magyar becsületre: a ti egészségetekre üritem poharamat, derék fiuk!

A derék fiuk belepirultak a megtiszteltetésbe. Ha most azt mondja vala nekik a gazdájuk: Bálint (vagy Gáspár), tedd csak, fiam kezedet a tűzbe az én kedvemért, - pillanatig sem habozott volna se Bálint, se Gáspár, az atyamesteré volt nemcsak a kezük, de egész szívük.

- Áldja meg az Isten majszt'r uramat is egész családjával együtt!...

... Idegenképü szekeresgazda állott meg a műhely előtt. A lógós lova erősen sántított. Megemelte süvegét s kétfelé törülte rengeteg bajuszát.

- Biharországbul gyüttem, a kótaji kovácsmestert keresem, nem tudom, jó helyt járok-e?

Korláth Péter bólintott.

- Én vagyok a kótaji kovács. Mivel szolgálhatok?

A gazda a sánta sárgára mutatott.

- Ez é... megveszlett. Nyóc éves koráig jámbor volt, mint a bárány s hibátlan lábu, mint a nyul... eccere csak belebujt az ördög: nem hagyja magát megpatkoltatni és sántit, mint Belzebulony ördög.

- Megmutatta az állatorvosnak? - kérdezte a kótaji kiklopsz.

- Hatnak, - válaszolt a szekeresgazda, - nem tunnak rajta segíteni. A hatodik rekomendálta: próbáljam meg a kótaji csudakováccsal, ha az se segít a lovamon, fejbekomminthatom.

Korláth Péter megemelte kalapját.

- Köszönöm a bizalmat, gazduram, rajtam nem fog mulni, minden lehetőt elkövetek.

Töltött a jövevénynek is.

- Husz perc mulva megnézem a sárgát, addig koccintson velem, atyámfia.

Az atyafi nem kérte magát kétszer: leszállott a szekérről s ivott az ivókkal.

Éppen akkor bukkant fel a tiszteletes ur a kovácsműhely előtt. A pipa, mint rendesen, a szájában volt, de nem maradt benne, a földre esett és eltörött.

- Kigyelmed az, mester uram? - kérdezte a kővé vált prédikátor felváltva az utcán italozó kovácsmestert s póruljárt régi hü pipáját bámulgatva.

A kovácsmester elnevette magát.

- Még magam vagyok, - mondta, - de csak rövid ideig, valameddig ki nem reparálom ennek a becsületes embernek a lovát, aztán kicserélődöm.

- Kicserélődik? - álmélkodott a pedáns egyházi férfiu. - Hogy értsem azt?

- Majd megéri, ha megvárja a végét.

Pipaszó nélkül kín a várakozás, de a krónika hitele kedvéért meghozta tiszteletes ur ezt az áldozatot is.

A félórai pihenő letelte után letette a kovács a poharat s kiadta a parancsot.

- Munkára, fiuk!

A legények eltakarították a bort és haptákba vágta magukat.

A szekeresgazda elővezette a sárgát. Korláth körüljárta s apróra megfigyelte minden porcikáját és mozdulatát.

- Hanyattvágja magát, ha a lábához nyulnak, - konstátálta aztán nyugodtan.

- Akkurát úgy van, - hagyta helyben a ló gazdája.

A kovácsmester rendelkezett:

- Bálint, te *pipát* adsz a lónak, te meg a fecskendőt hozod, Gáspár.

A pipa, amivel a csökönyös lónak szoktak kedveskedni, abból áll, hogy hurokba szorítják az állat érzékeny orracimpáját s ha okoskodik, csavarnak a hurkon, míg a fájdalomtól el nem áll a szegény pára lélekzete.

Bálint megcsinálta a pipát s erősen tartotta a hurok csavaróját.

- Gáspár, zuhanyt a lónak! - rendelkezett a mester.

Gáspár működésbe hozta a fecskendőt: rázuditotta a minden ízében reszkető lóra a hideg vizet. Ez hanyatt akarta magát vágni, de nem volt rá képes a megcsavart pipa kinja miatt; csak a hátulja roskadt össze.

- Sajnálalak, szegény pára, - mormogta a kovács, - de kénytelen vagyok ellátni a bajodat.

Vasvesszőt hozott ki a műhelyből és talpra csépelte vele a koterikus lovat.

A tiszteletes elsápadt, a ló gazdája szemét törülgette, de senkise mert a kovács dolgába beavatkozni.

Az most megcsutakolta a holtra vált állatot. A nyakánál kezdte s a fájós lábán végezte.

- Bálint, leveheted a pipát.

A ló eleresztette fülét, farkát; tehetett vele a kovács, amit akart.

Tíz perc alatt kitapogatta a kótaji kiklopsz a baj fészket (betokosodott genyályogot talált a beteg állat térdhajlása felett) eltávolította a holt mérget az eleven testből, aztán megpatkolta megkönnyebbedett s hálásan nyerítő paciensét.

- Gazduram, rendben van a lova, viheti vissza Biharországba.

- Viszem, uram, viszem, áldja meg az Isten, - hálálkodott a gazda s két ropogós százast nyalt ki zsiros bugyellárisából.

A kovácsmester azonban nem fogadta el a pazar honoráriumot.

- Tegye vissza, atyámfia, ma nagy napom van, ma szeretetből dolgozom. Azaz dolgoztam, - javította ki magát a rejtelmes kiklopsz, - ez volt az utolsó művem.

Levetette mestersége szimbolumát, a bőrkötényt s az időközben összesereglett kaszinóbeliek hangtalan csudálkozása között megmosta arcát és kezét.

Éppen delet harangoztak.

A bucsuzó kovács levette taplósapkáját s összetette kezét. Imádkozott.

A bámuló közönség automata-módra követte példáját:

- Mindörökké, amen! - fejezte be Korláth Péter hangosan az imáját, aztán az uralkodó ünnepies csend közepette legényeihez lépett. Kinyújtotta jobbját: - Bálint! - Aztán balját: - Gáspár!

A legények megragadták mesterük kezét és szorították kovácserővel görcsösen.

Az atyamester felnézett az égre, sasszemében könny csillogott. Szíve meg a torkába szaladt. Csak nagysókára tudott újra megszólalni.

- Bálint, Gáspár, kedves fiam, - kezdte elérzékenyedve, - Istennek tetsző dolgot cselekedtünk, jól végeztük emberi kötelességünket. Én már megkaptam a magam jutalmát, - folytatta, - most

rajtatok a sor; Isten nevében nektek adom a műhelyt mindenestül, ami hozzátartozik. Ettől a pillanattól kezdve ti vagytok itt a gazdák, - végezte szavait, - áldás legyen a munkátokon, mint volt az enyémen, ennél jobbat nem kívánhatok nektek, engedelmes, derék fiaim.

Eleresztette a legények kezét.

Bálint mondani akart valamit, de semmisem jutott az eszébe, csak állt sápadtan, könnyeivel küzködve, addig állott így, míg végképp elszégyelte magát a butasága miatt s lesütötte a szemét.

Gáspár ezt nem hagyhatta annyiban. Valakinek csak meg kell köszönnie a nagy ajándékot, ami egyenesen az égből hullott alá. Gáspár előrelépett, kívágta mellét s nagyvitézül rácsapott az öklével. Fogadalmat akart tenni, hogy szentül megőrzik a híres kótaji műhely régi becsületét.

Ám hiába vitézkedett Gáspár, a fogadalma felolvadt, mielőtt az ajkához érhetett volna s könnyé változott. Eltakarta szemét, mert igen röstelte a gyöngeségét. Csak akkor vigasztalódott meg, midőn észrevette, hogy nemcsak ő, csaknem az egész jelenlévő közönség könnyezik. Erre utat tört magának az érzése: örvényes melléből kibuffant a szó:

- Álgya meg az Isten a mi édes apánkat! Ijjen a kótaji csudakovács!

Az emberek rázugták, templomi hangon, zsolozsmaszerűen:

- Áldja meg, áldja!... Éljen a kovács!

Erre szétszéledtek az emberek, ünnepies csendben, mintha urvacsoráról távoztak volna. Beösmerte maga a tiszteletes ur is.

- Szép volt ez az istentisztelet, lélekemelő.

Magda és Gábor még mitsem tudtak a műhelyben lejátszódott meglepő eseményekről, midőn apjuk délebedre hazaérkezett. De bőven kijutott a lavinaként megindult meglepetések árából nekik is.

Ebéd után feketekávé és barackpálinkát kért az apa s egy doboz trabukkót (amit utközben vett Jakab-zsidónál) tett az asztalra.

- Gyujts rá, fiam, ezentul én is dohányozni fogok.

Inyenckedvvel szürcsölte kávéját s fujta, prüszkölte a szivarfüstöt. Gyermekei ragyogtak az örömtől: apjuk aszkéta életmódjának váratlan fordulatában megsejtették a szebb, boldogabb jövő közeledését. A leány kacagva kényeztette az öreget, a fiu elérzékenyedve simogatta a kezét: olyan egy volt most ez a három ember, mint a három virágot hajtott rózsató.

A titán egyideig hamiskásan kuncogott az őt körülvevő lelkiderü mámorában, majd kivette zsebéből a három órával ezelőtt érkezett táviratot s lecsapta az asztalra.

- Olvassátok, gyerekek!

A gyerekek elolvasták, de nem lettek tőle sokkal okosabbak.

Igy szólt a távirat:

»Itélet jogerős, bírói depozitum bármikor felvehető.

Dr. Megay.«

- Mit jelent ez, apus? - kérdezte Magda nagyobb kíváncsiság nélkül.

- Valami pert nyert meg apa, - magyarázta Gábor, - jó dolog az is.

- Hogy jó-e?!

A kovácsmester elnevette magát. Üdén csengett a hangja, mint egy ujjongó gimnazistáé.

- Hát megmondom nektek, mit jelent ez a távirat, - folytatta. - Jól ide figyeljete, gyerekek. Ez a távirat azt jelenti, hogy még ebben az esztendőben kétszeres örömapa leszek.

Hogy nagyobb nyomatékot adjon a szavának, lecsapott öklével az asztalra kovácsosan s kimondhatatlan kéjjel élvezte kipirult gyermekei zavarát.

Ezek nem vehették tréfának apjuk állítását, - az eféle groteszk mókáktól igen távol állott az öreg, - viszont azonban hinni sem mertek benne egészen.

- Talán a milliós főnyereményt ütötted meg, apa? - kérdezte Gábor kacagó humorral.

- A milliót megütöttem, - világosította fel az apa, - de nem főnyeremény alakjában.

Erre már nem kacagott a Gábor humora, sőt azonmód elillant s komikus ijedtségnek adott helyett.

- Mi történt, az istenért!?

- Beszélj, apa, - kérte a leány is, - mert elszédülök.

Erre elkomolyodott kissé a kovácsmester és így szólt gyermekeihez:

- A nagy családi per történetét, melynek ezt a milliót köszönhetem, egyelőre nem mondom el nektek, mert illúziórombolással járna, már pedig a zománcot romlatlan ifju lelkekről én le nem pattogtatom. Értétek be azzal, hogy megvan a pénz. Még arra se legyetek kíváncsiak, hogy hová fogom fordítani, nyugodtak lehettek, hogy meggondoltan s emelkedett szívvvel fogom elhelyezni, oda, ahova a Gondviselés rendelte. Meg lesztek velem elégedve.

Családi per! Miféle milliós családi pere lehet egy falusi kovácsnak? Elemi erővel ágaskodott fel a kérdés a gyermekek agyában s háttérbe szorított minden egyéb benyomást.

- Akkor mi csakugyan nem vagyunk azok, akiknek a világ hisz bennünket, - lelkenedzte Gábor, - akkor mi inkognitóban élünk.

- Ugy van, - hagyta helyben a kótaji kiklopsz, - bebizonyosodott (anélkül nem nyerhettük volna meg a pert), hogy nem Korláthok vagyunk.

- Hanem? - kérdezte Magda lélekzet nélkül lesve apja ajkáról a szót.

- Hanem az ősi Altorjay-nemzetség törvényes ivadékai.

Mondván, kiemelkedett székből tekintetes Altorjay Péter ur s büszkén kiegyenesedett.

- Jó volt amugy is, - jegyezte meg szeliden, - de árpádházi nemesnek lenni mégis szebb és dicsőbb gondolat.

IX. A kovácmester lelke

Futótüzként terjedt el a faluban a hír: Korláth Péter egyszersmindenkorra sutba vágta a kalapácsot s legényeinek ajándékozta messze földön híres műhelyét. Tehát valami rendkívüli dolognak kellett a kovácmesterrel történnie, vagy elment, vagy megjött ökgiyelme esze, mert súlyos ok nélkül elképzelhetetlen, hogy egy hivatását imádó javakorabeli férfi egyik napról a másikra megtagadja magát.

Az emberek majd kilyukadtak a kíváncsiságtól, de nem merték a kovácmestert bővebb felvilágosítás irányában megkönyékezni: a kombinációk laza talajában keresték a szenzáció kulcsát. A kovácmesternek elejétől kezdve szembeszökő egyénisége s körülményei csak támogatták a felizgatott fantáziákat a merész föltevések terén. Kibővült a kovácsprobléma s Jókai ragyogó mesevilágába ragadta a vele foglalkozókat.

Természetesen föltűnést keltett a Korláth hirtelen elhatározása az Altorjay-kastélyban is. Rövid időre kiragadta szelid melankóliájából magát a családfőt is.

- Mi történt leendő apósoddal? - kérdezte Kázmér a fiától, - neked tudnod kell valamit.

- Nem tudok semmi pozitívumot, - állította ez egy boldogító előérzet villamos áramának a középpontjában, - de érzem, hogy nagy fordulat előtt állunk valamennyien: a sziklák nem mozdulnak ki a helyükből elemi okok nélkül.

- Mire gondolsz? - kérdezte az öreg.

- Arra, - válaszolt a fiu, - aminek már kifejezést is adtam előtted s amire már régen rájöhetünk volna, ha nem vagyunk olyan gögösen tartózkodók, hogy husz esztendeig élt közöttünk egy titokzatosan ideszármazott izig-vérig való arisztokrata, akiben keresve se tudtunk volna találni egyetlen plebejus-vonást, de mi nem azt néztük, csak a bőrkötényt a domboru mellén s a kalapácsot hatalmas kezében s cinikusan ráhagytuk: kovács, hát kovács. Pedig, - folytatta István nemes szenvedelemmel, - a ruhán s szerszámon kívül egyetlen körülmény sem támogatta a hazug látszatot: a kovács előkelő nevelésben részesítette gyermekeit, fia tökéletes gentleman, leánya egy vérbeli ladyvel felveheti a versenyt. Erre gondoltam, édes jó apám, - végezte a fiu szavait, - s arra, hogy a történetek után rövid időn el kell következnie annak a pillanatnak, amidőn a kótaji kovácmester végkép lerántja magáról a leplet, amelyet, tudja Isten mi okból kellett fölvennie.

Az öreg nemes végighallgatta fiát, pár helyeslő, illetve beismerő megjegyzést is tett erőteljes szavaira, de mintha végkép elvesztette volna az élethez való bátorságát s a reményhez való jogát, lehorgasztotta fejét s egy újabb csalódástól való félelmében nem feszegette tovább az őt is közlelő érintő problémát. Hiszen majd elválik, helyes nyomon járt-e a fia? Örölni fog, ha nem csalódott, de az se baj, ha rosszul kombinált. Ugyis mindegy. Kótaj, az utolsó Altorjay-birtok elveszett, fia nem hajlandó családi politikából érdekházasságot kötni: a nyolcszáz éves család önkénynt lelépett az őt megillető talpazatról s egy büszke gesztussal, uri becsülete teljes birtokában besoroztatta magát a létért küzdők táborába, ahol az ősök erkölcsi tőkéje nem kamatozik. Így is jól van, mindenképen jól van, csak szégyenkeznie ne kelljen az ősi családnak. Arra pedig nincsen ok...

Egész másképpen fogta fel a helyzetet Róza, a legidősebb Altorjay-testvér. Ő szivárványt látott azon az égen, amelyen apja egy kék foltot sem tudott felfedezni. Valósággal ujjongott öccse bizakodásában, naiv leányképzelete földi erősségekké emelte a feltevések légvárait.

- Ó, István, ó, Málikám, - ujjongta két kézzel csendesítve dobogó szívét, - nem bánom, ha ki is nevettek érte, de nekem azt sugja a szívem, hogy a Gondviselés kegyelme lebeg a fejünk felett, még Kótajt sem fogjuk elveszíteni.

- No, az már sok lenne egy kicsit, - vélte a huszár, de mosolygott az öregedő leány naivságán maga Málika is.

Hogyne. Mindössze negyvennyolc óra választotta el a család multját a jövőjétől: az árverés napjától. Honnan jöhetett volna a csoda!

S mégis, mintha megrebbe voltna nénjük sejtelve az István és Málika lelkében és midőn megjelent a kastélyban Gábor és Magda, ragyogó arccal tudatva a családdal, hogy apjuk visszavonhatlanul felhagyott régi mesterségével s egész új tervekkel foglalkozik, már el is utazott Budapestre, ahol sürgős dolga van, holott *negyvennyolc* óra alatt okvetlenül otthon kell lennie.

Többet saját gyermekei sem tudtak apjuk terveiről, de ha tudtak volna, sem árultak volna el semmit, mert lelkükre kötötte a kótaji kiklopsz:

- El ne áruljátok magatokat idő előtt, mert egyet s mást még el kell rendeznem, mielőtt nyíltan felléphetnék. Én husz esztendeig vártam - tette hozzá kérelméhez - töletek csak három napi türelmet kérek.

Szót fogadtak a testvérek, titokban tartották azt a keveset is, amit apjuktól tudtak (hogy gazdagok s Altorjay-vérből származnak), de hiába tettek köteléket a szájukra, tuláradó szívük ha nem árult is el semmit, ontotta a boldogító sejtelmeket s valóságos mámorba ejtette környezetüket.

- István, - szólalt meg Magda egy bufeledt pillanatában, - nekem az az előérzetem, hogy sohasem lesz magából ügyvéd, legalább is nem lesz szüksége a pályaváltoztatásra.

- Én sem változtatok pályát, - buggyant ki Gábor ajkán önfeledten a szó, - miként eddig, együtt fogjuk Málikával kireperálni a gépeket ezentul is.

Vérrózsává csattant a kislány arca.

- Ó, maga ügyetlen, maga kedves, - bugta szerelmesen, - hiszen Róza még semmit se tud a mi dolgunkról!

- Az ám. Hogy is lehet egy bajuszos férfi ilyen bolond gyerek.

- Hát most már tudja, - mondta Gábor szégyenkezve s egy könnyörgő pillantást vetett leendő sógornőjére.

Az megcsóválta fejét, de aztán elnevette magát.

- Haszontalan gyerek ez a Málika, - mondta szivből jövő humorral, - de a vőlegénye se sokkal különb!

Nohát, ha csak ez a baj! A testvér szankciója fejében vállalt volna a mérnök ur súlyosabb becsületsértéseket is. Még kezét is csókolt Rózának férfiúi méltóságának lefokozásáért.

- Ó, Róza, köszönöm, meglássa, nem lesz oka a sógora miatt szégyenkeznie.

Ime, ebben a megnyilatkozásban is kétféle érzelem csapongott s Rózának volt annyi esze, hogy a kedvezőbb interpretáció mellé álljon. (Most már csakugyan biztos, hogy nem Korláthok a Korláthok, a mérnök akaratlanul elszólta magát.)

- Elhiszem, - mondta, keskeny kezét Gábor felé kinyújtva, - bizonyosságul annak, hogy komolyan beszélek, megtartom magukat vacsorára.

Elérzékenyedett, midőn leendő sógora újból kezét csókolt neki.

- Ó, be jó is a bizalom és a szeretet, - mondta meghatottan, - a boldog családi kör, az egymást megértő szívek!

Több szentimentálizmus aztán nem is vegyült a fiatal lelkek harmoniás hangulatába.

Felejthetetlen szép est volt. Az öreg Kázmért megkacagtatta a gyermekek villamos jókedve, estebéd után a holdvilág diszkrét fényénél harmatos csókok csattantak el egymást szomjuhozó ajkakon, távoli méla furulyaszó ábrándvilágot varázsolt a földre s sziporkázó fényt kacagtak az égen a reszkető csillagok.

- Vajjon mit hoz apánk Budapestről? - sóhajtotta bátyja karján Magda hazamenet. - Vajha hozhatna valami vigasztalót a jó Kázmér bácsi számára is!

- Azt is meghozza, ha lehet, - állította Gábor bizalommal, - hiszen ő is Altorjay...

A következő napon csak pár percre jött össze a két család. Altorjayék tettek látogatást a Korláth-portán estefelé. Az öreg is elkísérte gyermekeit. De nagy volt a bizonytalanság feszültsége a lelkekben, a gondolatok szerteszét kalandoztak s nem tudtak összhangzatos együttesé összeverődni.

Altorjay Kázmér a másnapi árverés kálváriáját járta, a fiatalok képzelete Budapesten kalandozott a kótaji csudakovács nyomában, mert ott sejtette a mindnyájukat megváltó Gondviselést.

Alig negyedórai társalgás után hazamentek Altorjayék.

Az öreg ur mindjárt lefeküdt, igen fáradtnak érezte magát. A fiatalok kihúzták az időt éjfélig. De még akkor sem tudtak elaludni. Apjuk apatiája igen ránehezedett a szívére.

Róza sirt.

- Valaminek történnie kell - zokogta - különben elvesztjük Kótajjal együtt édesapánkat is.

Istvánt idegessé tette nénje kétségbeeséssel vegyes reménykedése.

- Ne csapongj a szélsőségek között, - kérte a leányt, - azzal semmit sem erőszakolsz ki a sorstól, inkább atyánk szívósságában bizakodjál, mint a csudákban.

Azért ő is várta a csudát. Olyan volt a levegő a kastélyban, mindent felszívott, ami emberi lehetőség, valóságos kábitó fluidummá sűrűsödött. Az álmok birodalmában ismét előtérbe lépett a kótaji kiklopsz s mindenható varázsvesszővel vasmarkában megvalósította a rajta csüggő lelkek vakmerő reményeit.

De az élet szinpadjáról bizony lekéselt a gondviselésszerű sors-kovács. Mire harmadnap hazaérkezett, már elkelt volt a kótaji kastély birtokostul - Saárdy vette meg - s Altorjay Kázmérnak nem lehetett többé szavát venni. Visszautasított az öreg minden vigasztalást, csak legyintett a kezével, mintha dongókat hessegetett volna...

Szerencsére nem volt végzetes az Altorjay (Korláth) Péter késése, az álombeli varázsvesszőt magával hozta a csudakovács s megtudván gyermekeitől nagybeteg rokona szomorú állapotát, mindenekelőtt az ő feje felett suhogtatta meg.

- Gyerünk, gyerekek, - így szólt a családjához klasszikus tömör-erővel -, nálam a pénz, utóajánlatot teszünk Kótajra, egyszerűen a családban marad az Altorjayak utolsó birtoka.

Le se ült a házában, csak átöltözködött. Korrekt uriszabású zsakettet vett magára szürke utazóruhája helyett. Aztán azonnal elindult a kastély felé fia és leánya társaságában.

A falusiak alig ismerték meg. De meglepődtek, szinte beleszédültek a látásába a kastélybeliek is.

Először Róza találkozott vele. Az ő zavara csak pillanatig tartott. Valameddig egy exaltált emberi elme egy apró jelenség szikrájából tüzre nem lobbantja a tulfinomodott érzékeiben rezgő sejtelmeket. A jólszabott zsakett a kovács masszív race-testén szinte látnokká tette a leányt.

- Isten hozta! Tudtam, hogy el fog jönni, hogy megnyugtassa szegény atyámat.

- Valóban azért jövök, - jelentette ki Altorjay Péter, egyben bemutatta magát. Egyszerűen, minden érzelgősség nélkül, de azért melegen. - Én bátyátok, jobban mondva atyátok nagybátyja vagyok, szintén Altorjay, majd később elbeszélem a regényemet.

Ó, elég volt Rózának ennyi is. A leány keblére borult felfedezett rokonának, majd a kezét is megcsókolta.

- Mentsd meg apánkat s az Isten áldása szálljon reád!

Ebben a pillanatban léptek be István és Málka.

- A bátyánk, - ujjongott feléjük a néniük, - a mi vérünk, Altorjay!

- Most már azt is tudom, hogy miért hasonlítok Gáborhoz, - mondta István boldogan, - mert annyit eddig is tudtam, hogy a kótaji kovács-familia uri vér.

Megölelte bátyját, aztán Málkát szabadította rá. A kisleányt még ilyen rendkívülien ünnepies pillanatokban sem hagyta el ősnaiósága.

- Gábort kivéve a legszebb Altorjay vagy - jegyezte meg Csipkerózsika, mielőtt lábujjhegyre állott volna, hogy felkusszon leendő apósa nyakába.

Csöpp hiuság sem volt az élet harcedzett bajnokában, de ennyi közvetlenség még az ő szívet is megvette. Édesdeden kacagott, midőn az üde kis teremtest össze-vissza csókolta. Arra gondolt, hogy mekkora szeretetkincset kap a fia egy ilyen bohókás kis asszonycecsebecse birtokával.

De nem sokáig édelgett Altorjay Péter az élettől kiharcolt vérei érzéshullámai között: beteg rokonára gondolt s elkomolyodott.

- Vezessetek apátokhoz, - kérte unokaöccse gyermekeit s intett az övéinek is, - jertek be mindnyájan, sok mondanivalóm lesz, legyen együtt az egész család.

Lábujjhegyen szivódtak be a melankholiás földesur szobájába. Hiszen a betegszoba levegője talán még ünnepesebb, mint a templomé.

Kázmér karosszékekben ült s nem vett tudomást a tömeges látogatásról. Róza hozzálépett, hogy felnógassa.

- Apuska, kedves vendégeink vannak, örömhirt hoztak neked.

Halk gunyos kacaj; egyébként meg se mozdult az apatiás beteg. Nem reagált a Málka és István biztató szavaira sem.

- Megpróbálom én, - mondta a csudakovács s kilépett a félkörből, amely a beteg karosszéke körül képződött.

- Kázmér!

A Péter baritonja telebugta a szobát, mintha egy nagyharang szólalt volna meg.

A beteg felkapta lehorgasztott fejét. Jól megbámulgatta a »kovácsmestert«, aztán vállat vont.

- A nevemen szólít, - mondta, - úgy is jól van: teheti, most már senki sem vagyok.

- Ugy kell, hogy szólítsalak - figyelmeztette Altorjay Péter beteg rokonát meleg, de erélyes hangon, - mert nagybátyád vagyok.

A beteg, mintha nyakszirten ütötték volna, fellökődött a székéből. Arca szigorú, szinte gőgös kifejezést öltött. Csak most vette észre, hogy a kótaji kovács kifogástalan dresszben áll előtte. Erre összezavarodott s végighuzta tenyerét a szemén.

- Maga nem a kovács? - kérdezte félénken.

- Voltam, de abbahagytam a mesterségemet.

A beteg gondolkozott egy pillanatig, aztán biccentett a fejével.

- Köszönöm, Péter, szép magától, hogy a fiamra való tekintettel meghozta ezt az áldozatot; mert csakugyan visszas dolog, hogy egy Altorjaynak falusi kovács legyen az apósa...

Még mondani akart valamit, de megelőzte a fia. Élét akarta venni apja öntudatlan gőgjének, ami elsősorban az ő szívéen ütött sebet.

- Atyám, - jegyezte meg, - nem úgy beszélsz *vendégeddel*, mint ahogy érzel a nemes sziveddel.

Péter jóságosan mosolygott s leintette a pártjára kelt fiút.

- Hagyd öcsém, cseppet sem neheztelek én, apádnak a maga szempontjából igaza van. Kázmér, - fordult azután öccséhez, - kovács voltam addig, ameddig kétségtelenül be nem bizonyult, hogy Altorjay vagyok, tehát nem a ti kedvetekért vettem le a bőrkötényt, - amit szerettem és becsültem különben, - hanem, mert megváltozott helyzetem követeli.

A földesur arcán ismét megjelent az előbbeni szigorú, gőgös vonás.

- Ön nem Altorjay, - vágta nagybátyja szemébe, - atyámnak, az utolsó Altorjaynak csak egy fia volt s az én vagyok.

- Ez való, - hagyta helyben Péter, - de nagyatyádnak két fia volt: atyád és én.

- Mese, - állította a beteg ur szenvedelmes hangon, - nagyatyámnak második házasságából hatvanéves korában született fia meghalt.

- Csak elsikkasztatott, - állította Altorjay Péter, - de nem halt meg. Okmányokkal fogom neked bebizonyítani, ha nyugodtabb leszel.

A fiatalok feszült érdeklődéssel csüggték rokonuk ajkán. Szentírásnak vették minden szavát s lélekzetüket visszafojtva várták a megbolygatott családi titok végleges leleplezését.

De hiába. Péter elejtette a fonalat, más eszközökkel akarta beteg rokonát megnyugtatni.

- Kázmér, - szólt ehhez, - nem az a lényeges most, hogy mi a nevem, hanem az, hogy olyan ember áll előtted, aki segíteni akar rajtad: meg akarja menteni az Altorjay-család utolsó birtokát.

Mintha villám érintette volna: egyszeribe eloszlott a beteg lelkéről a köd.

- Hogyan? - sikoltotta. - Te, te, megmenteni?!

- Igen, megmentem, - válaszolt Altorjay Péter nyugodtan, - holnap beadom az utóajánlatot: a birtok gyermekeink kezén a családban marad.

Az érdekelt »gyermekek« meghatottan bámulták a nagylelkű nemes urat, aki vagyonát oly egyszerű szavakkal ajánlotta fel nekik, mintha egy virágot tűzött volna a keblükre. Róza, a nem érdekelt leány, csendesen, boldogan sirdogált.

- Azért te sem leszel vagyontalan, - folytatta a családfő az ő emberi nagyságát megillető talapzatról lélekzetével küzködő öccse karjára fektetve kezét, - a birtokot körülbelül kétszázezer koronával olcsóbban fogom megkapni, mint a menyit ér, márpedig, - magyarázta, - én rajtad nem akarok nyereszkedni, az értéktöbbletet rendelkezésedre fogom bocsátani.

Most már nemcsak Róza sirt, mindenki könnyezett.

Kázmér még küzködött egy ideig az agyára borult homállyal s a szívéből kitörő érzéseivel, bizonyosságot akart, tudni kívánta, honnan vette az ő megmentője nagy vagyonát, de midőn ez megnyugtatta őt ez irányban is (hogy kiperelt Altorjay-örökség a vagyona) véget ért a krízis: a beteg visszaesett székébe s görcsös zokogásba tört ki.

- Meggyógyult, - konstátálta a kótaji kiklopsz s megsimogatta rokona reszkető fejét.

Ez hirtelen elkapta az elernyedtt lelkét villamozó áldott, hatalmas, gyöngéd kovácskezet és csókolta, csókolta és nem eresztette el, viaskodott vele és rásirta utolsó könnyeit. Aztán ismét fölemelkedett székéből s egy mély, megkönnyebbitő sóhaj után így szólott rokonaihoz:

- Gyerekek, világítsátok ki a kastélyt és nagy lakomára készüljétek, mert életem legnagyobb ünnepnapja ez a mai nap.

Pedig még nem is tudta, hogy menyasszony a kisebbik leánya, szíve gyermeke. Mikor ezt is megtudta, már oly emelkedett volt a hangulat az egymásra talált rokonok szeretetlakomáján, hogy talán azon se csudálkozott volna, ha az ebédlőbe zengő aranygalambok röpdöstek volna be a terraszra szolgáló nyitott ablakokon.

- Málika, te alamuszi macska, - ujjongott, - hát még te is tuljártál édesapád eszén! Ezért lakolni fogsz, - jelentette ki az öreg, - összeesküvő társaddal együtt: vacsora után ide rendeljük a Csucsi vályogvető bandáját s megtartjuk a jegyváltást stantepede, ha akarjátok, ha nem!

- Mi akarjuk, - jelentette ki Csipkerózsika tulipiros arcát vőlegénye felé fordítva, - de hol vesszük a karikagyűrűt?

- Ha karikagyűrűnk lenne, mi is eljegyezhetnénk egymást Magdával - vélte István, gyöngéden megcsókolva mátkája gyűrűsujja hegyét.

Persze-persze, a jegyváltásnak meg kell adni a módját. Erre nem gondolt az öreg Kázmér. Sajnálkozólag lógatta immár egészséges fejét.

- Mi kár! - sajnálkozott az önzetlen Róza is, - képes lennék Budapestre röpdülni két pár jegygyűrűért...

Rendkívüli ember volt a kótaji kovács: megpatkolta a nyavalyatörős lovat, rányomta tüzes lelke bélyegét az egész falura, diktátora volt a magyar virtusnak és uri becsületnek, ördögöt üzött, szerencsét kalapált, de legnagyobb csudáját talán ebben a pillanatban követte el. Rámosolygott a röpdülni vágyó Rózára, aztán zsebébe nyult.

- Felmentelek a röpdülés alól, kedves Róza, - mondta s átnyújtotta a leánynak a tárcájából kivett selyempapír-csomagot. Ripsz-rapsz, a selyempapiros ezer foszlánnyá tépdődött az ideges leányujjak között és kipp-kopp, csengve-bongva kihullott belőle a tartalma: négy arany karikagyűrű.

- A gyerekek, - folytatta a bűvös kovácsmester, - azt hitték, hogy évekig kell egymásra várniok; szerénységük, amellyel a boldogságuk utjában állott viszonyokba belenyugodtak, megérdemli a jutalmat, hogy a türelemévek napokká változzanak. Erre gondoltam, - fejezte be a vasfeji kiklopsz, lány szíve finom hárfahurjain rezegtetve a szót, - erre gondoltam midőn ezt a négy karikagyűrűt magammal hoztam Budapestről; boldog vagyok, hogy a Gondviselés jutalmát az én kezemből vehetik át, az én ötvenöt éves kovácskezemből, amely ezután nem

vasat fog kovácsolni, hanem azon lesz, hogy az ős Altorjay-nemzetség megkopott, megrepedezett pajzsát ötvözze meg.

A család áhitatos csendben, állva hallgatta antikveretű szeniora ércsengésű szavait, de azok elhangzása után sem ült le mindjárt, mert úgy rémlett neki, hogy nem oszlott el végképp a szenior hangja: tovább bongott a boltíves teremben: harangzugássá és zsolozsmává magasztosult.

X. Epilógus

A dekadens romantika mesterei, Poe Edgárok, Conan Doyleok s epigonjaik alighanem boulevard-regényt kanyarítottak volna a magyar ősnemes Altorjay Péter rendkívüli életéről, meséjük tarka jelmezét jobbra abból az anyagból szőtték volna, amit az írásművészet tisztasága jegyében csaknem elejtett a magyar írói lelkiismeret.

Erdélyi havasok alján, harminc kilométernyire a legközelebbi emberlakta oláh falutól elátkozott kastély élő és hazajáró kísértetekkel, elfajzott bus titánokkal, martir asszonyokkal, vad pásztorokkal, akik keresztet vetnek magukra, ha a rejtelmes kastélyra téved a tekintetük s porba omlanak annak lakói előtt; a százéves szentremete, aki Istenén kívül senkitől sem fél s rázugja az átkát a Gonoszra, akit utól nem tud érni a földi igazságszolgáltatás keze; az el-sikkasztott gyermek, aki selyembölcsőből szegény, de becsületes mesteremberek fűzfakosarába kerül s eljátszván gyermekjátékait: a bürüsipot, vesszőparipát, madárlövő parittyát, kovácsmesterségre nevelődik maga is; a titokzatos kántortanító, aki a völgyből a hegyek közé költözött, hogy közelebb legyen az éghez, a kalapácsforgató vadóc szemében fölfedezi az isteni szikrát s magához emeli az elhanyagolt gyermeket a hit és tudományok talapzatára, megtanítja őt olvasni, írni, imádkozni, gondolkozni; az így pompáserejű s szelid lelkű ifjувá fejlődött kovácslegény nevelőszüleinek feltámadt lelkiismerete, amelynek parancsára elárulják a tanítónak nevelőfiuk származását, amelyre egy gondviselészerű véletlen folytán maguk is csak később jöttek rá, a kántortanító szizifuszi munkája, amellyel huszévi kitartó küzdelem után végre is kiásta növendéke elsikkasztott jogait a bűnök rég elhantolt verméből; a havasaljai kovácslegény vándorútja és a felvidéki Kótajon való letelepedése, házassága, szerencséje s erkölcsiekben s tekintélyben való megnövekedése - ez mind-mind hozzátartozik az Altorjay Péter csudálatos történetéhez: olyan változatos anyag, aminek csak csekély töredéke az, amit ez a regény belőle kiragadott.

Csekély töredék, de kétségtelenül a java az anyagnak. Válogatott lelki szálak a történet szövegéhez. Az olvasó, aki többre becsüli lelke emelkedését, mint idegei kéjes bizsergését, be fogja érni ennyivel is.

De nem az író.

Az író kötelezi a befejezettség törvénye; az író a szövegben észlelt kihagyások, homályos foltok utólagos eltüntetése nélkül nem adhatja ki kezéből a munkát. A kovácsmester titkát mindenestre ismernie kell az olvasónak, mert anélkül nem értheti meg azokat a lelki indítékokat, amelyek a regény hősének életét s cselekedeteit kormányozták.

Ezért íródott ez a pótféjezet. Hogy rávilágítson a kótaji kiklopsznak arra a regényére, amit a Conan Doyleok irtak volna meg oly célból, hogy teljes világosság áradjon a regény hősének ama lelki evolúcióira, amelyekkel ez a szerény írás foglalkozik.

Szól pedig ez az epilógus, amint következik:

Altörjay Tamásnak, a Kázmér nagyapjának két felesége volt. Először huszonnégy-, másodszor hatvanéves korában nősült. Mindkét házasságából egy-egy fia született. Az elsőől Kázmér, a kótaji földesur hasonnevű atyja, a másodiktól Péter. Ezek ketten örökölték a vagyonát. De nem egyenlő arányban. Az ági vagyont Tamás ur végrendelete értelmében az elsőszülött kapta, a harminc évvel fiatalabb, másodszülöttet a köteles rész erejéig készpénzzel elégitette ki a vagyongyűjtő fajbüszke nemes. A végrendelet végrendelkező halála előtt egy hónappal íródott s két hónappal a második fiu születése előtt. Alaki hiba híján törvényszerűen

végrehajtatott. Kázmér tulajdonába vette a felvidéki ingatlanokat, amelyeket második házassága alkalmával már ugyanis birtokába bocsátott apja, aki fiatal szép feleségével, az előkelő, de vagyontalan Hegymeghy grófnővel annak hazájába, Erdélybe költözött. Az utószülött Péter kétszázezer forintot örökölt. De egyelőre csak papiroson. Ötvenöt éves koráig krajcárt sem látott az apai jusból, gyermekági lázban meghalt anyja kapzsi rokonai, a titokzatos életet élő Hegymeghy-grófok elsikkasztották örökségét s hogy ezt tehessék, eltüntették őt magát is, illetve örökbe adták egy gyermektelen fogarasmegyei kovácsmesternek, Korláth Pálnak, aki-nek ezért huszonötezer forintot fizettek gyermektartási költség s hallgatási díj címen. (Ebből a fogadott szüleitől örökölt összegből, illetve az azon vett száz holdjából neveltette Altorjay (Korláth) Péter gyermekeit). Az árvaszéknek gyermek helyett annak halotti bizonyítványával számoltak be a Hegymeghy-grófok. Könnyen jutottak hozzá a hamis okmányhoz, mindössze egy jegyzőt s a halottkémét kellett megvesztegetniök. Még könnyebben kaparították meg a gyermek vagyonát, amelyre az árvaszék a nagy távolság s idő rövideje miatt rá nem tehetette a kezét idején. Csak egy fiókot kellett feltörniök, amelyben az anya (születendő) gyermekének még férje halálos ágyából átvett értékpapirjait őrizte.

Az árvaszék természetesen kereste a végrendeletben is feltüntetett összeget, de a hagyatéki eljárás folyamán megindított vizsgálatok nem derítették ki, hová kallódott az elsikkasztott hagyatéki. Jogilag nem terhelte felelősség az elhalt anya testvéreit: a titokzatos grófok büntetlenül osztozhattak bűnük gyümölcsén, amellyel különben szerencsésen sáfárgodtak: évek folyamán megtízszerezték a rablott vagyont.

Nevelőapján kívül, aki halálos ágyán magábaszállva bűnbánóan elárulta az akkor már huszonötéves fogadott fiának a családi titkot, amelynek bűnrészes volt, az akkor még életben levő, de pár év múlva elhunyt hű tanítójának, Sátor Jánosnak s utána fogas ügyvédjének, Megay Tivadarnak köszönhetette Altorjay Péter, hogy a gonosztevő rokonok bűne (igaz, hogy csak haláluk után, ötvenöt év múlva) napfényre jött. A bonyodalmas per folyamán mind szűkebbre szorult a bizonyítékok vashurka a sikkasztó grófok többé-kevésbé jóhiszemű örökösei nyakán, úgy hogy végre is kénytelenek voltak magukat megadni: egyezséget ajánlottak a felperesnek, hogy megmeneküljenek az őket anélkül is kompromittáló per súlyosabb következményeitől. Elfogadták a Megay dr. proposícióját: az eredeti tőke s az ötvenöt évig elmaradt jövedelem fele.

Igy jutott Altorjay Péter kerek egymillió koronához...

Nincs tovább. A kótaji kovácsmester titkáról ezzel lehullott a lepel s Altorjay Péter nemes szoboralakja teljes világításban áll a talapzaton.

Ott áll ma is a faját és hazáját ért megaláztatások poklában büszkébben s hozzáférhetlenebbül, mint valaha. Kedve emelkedett, hite szilárd, csontja kemény.

- Ősi jussunkból kiforgatott a kapzsi szépatyafiság, - mondogatja a csüggedőknek, akik hozzájárának hitért, - de azért semmi sem veszett el: a bűn napfényre jön s az emberiség legfőbb ítélőszéke előtt előbb-utóbb megnyeri a magyar a maga nagy történelmi perét mint ahogy én is megnyertem a magamét... Addig persze kalapálni kell, - eszeli mosolyogva hiveit, - ütni kell a vasat a legnagyobb pöröllyel, józan fővel, ernyedetlenül; a mámor és áldomás tiltva, valameddig a felszabadulás nagy ünnepe el nem érkezett.

A hívők megértették az apostoli szavakat. Hogyne értették volna meg, hiszen ott lebegett szemük előtt a kótaji kiklopsz illusztráló példája is. A nemzettel is csak az történt, ami az elsikkasztott gyermekkel s a gondviselés, amely az egyes ember igazát felkarolta, a huszmilliófeji magasabb emberegység ősjussával szemben sem lehet mostohább...

A kótaji kiklopsz ma is ott lakik a régi kis kovácskurián. Beéri a száz holdjával: kiperelt apai jussát utolsó krajcárig szétosztogatta családjá tagjai között. Mindössze huszezer koronát

szakitott ki belőle az egyház s községi szegényalap javára. Csupa öröm és harmonia az élete. Az éltető munkát nem hagyta abba fizikai és szellemi ereje teljességében, csak területet cserélt. A földet karolta a szívére: az anyaföldet, amit magyar önösztönrel végzetszerűen szeretett. Meghozatta a legjelesebb gazdasági könyveket, tanult, fásított, szőlőt telepített, megnemesítette állatjait, a magot, virágjait. Pár esztendő alatt kertet varázsolt kis gazdaságát.

A falusiak, akik talán fel se tudták fogni, hogy ezek a gazdasági eredmények a szorgalom és szaktudás gyümölcsei, természetfölötti alakban keresték a bűvészgazda sikereinek titkát, azt mondták:

- Altorjay Pétert különös kegyelmébe vette az Isten: neki mindent megád, amit akar.

Hiszen úgy volt körülbelül. Beösmerte maga Péter is.

- Áldás volt minden munkámon, még ha hibáztam is...

A földkultusz mellett régi mesterségéről sem felejtkezett meg a legendás kovácsmester. Ugy-szólván hetenként felkereste utódait, Bálintot és Gáspárt a kovácsműhelyben. Nagy örömet lelte régi derék munkatársai pompás, becsületes munkájában, amely teljesen az ő szellemét tükrözte; bort hozatott a fiuknak, koccintott velük, sőt kegyeletes nagykedvében nem egyszer megcselekedte azt is, hogy felkötötte a bőrkötényt az uri ruha fölé s kezébe vette a pörölyt.

- Bálint, Gáspár, vágjuk ki a taktust, hadd lám, tudom-e még?

Bálinték szerényen, szinte szégyenkezve markolták meg a kisebb kalapácsokat.

- Ugy mi sose fogjuk tudni, mint a nagyságos ur, - vallotta Bálint - a nagyságos ur minden mesterek mestere...

... Estenden, a mezei munka végeztével, különösen télvíz idején, elővette Altorjay Péter a rézkapcsos bibliát, amelyet még gyermekkorában áldott emlékezetű tanítómesterétől kapott s elolvasott belőle egy-egy fejezetet. Majd eldudolgotott egy-egy zsoltárt: lelke szükségét érezte a hálaadásnak, el se tudott volna aludni imádság nélkül...

A kastély és kovácslak között állandó volt a forgalom. István (aki a nagy gazdaságot vezette) és Magda csaknem mindennap felkeresték apjukat s mindig kikaptak, valahányszor otthon-hagyták gyermekeiket.

- Apus elrontja őket, - mentegetőzött ilyenkor István, - annyi a vér a fickókban, hogy így sem boldogulok velük.

- Ne busulj te azon - oktatta az öreg öccsét - sőt örülj neki, a vér teszi az embert, a lendület, a tűz.

Hát ha csakugyan az teszi: kiváló egyéniségek lehettek a Péter ur fiunokái, mert lendület és tűz volt bennük annyi, hogy alig tudtak tőle a földön megmaradni: ha fát láttak, azonmód nekiszaladtak, hogy felmásszanak a tetejébe, de Péter, a legidősebb, felkuszott, ha nem látták, a háztetőre, sőt a kéményre is s addig nem ereszkedett le ökigyelme, valameddig ki nem alkudta a csinyjéért kidukáló büntetés elengedését. Kázmér, Tamás és Zoltán inkább a szamaragolás terén szerettek kitűnni: olyan cirkuszi mutatványokat produkáltak a vízhordó Náci-szamar hátán, hogy szegény anyjuknak elállt a lélekzete.

A nagypapa azonban csak kacagott a szülők rémüldözésén.

- Hej, ezek az igazi Altorjay-fiuk! - ujjongott örömeiben. - Ez lesz nyolcszáz év alatt a leg-pompásabb generáció!

Egy-két hónapra minden évben megtelt a kovács-kuria: Gábor, aki Budapesten telepedett le, ott töltötte szabadságidejét. Persze családotól.

A Gábor családja nagyban különbözött az Istvánétól: három szemérmetes kis hajadonból állott. Bohókás volt mind a három: negédes, apróka csecsebecse, szakasztott az anyjuk. Apjuk imádta őket s csöppet sem busult, hogy nem volt fia.

- Ami késik, nem mulik, - mondta az apjának, - lesz még nekem három fiam is.

Az öreg helybenhagyólag bólintott.

- Ugy, ugy, fiam... Szeressétek egymást és szaporodjatok, mert az az élet, a feltámadás, a jövő.

(VÉGE.)